

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2016

Bc. Klára Sílová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky a logopedie

Povědomí studentů gymnázia o zdravotním postižení

Diplomová práce

Autor: Bc. Klára Sílová
Studijní program: N7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika rehabilitační činnosti
a management speciálních zařízení
Vedoucí práce: Mgr. Tereza Skákalová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Klára Sílová

Studium: P14K0338

Studijní program: N7506 Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika rehabilitační činnosti a management speciálních zařízení

Název diplomové práce: **Povědomí studentů gymnázia o problematice zdravotního postižení**

Název diplomové práce AJ: Student's knowledge about people with disability

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tématem diplomové práce je přiblížení problematiky zdravotního postižení a jeho specifík běžné populaci. Cílovou skupinou jsou studenti a studentky víceletého gymnázia v Hradci Králové. Teoretická část vymezuje období staršího školního věku a adolescence a jejich charakteristiku. Dále se zaměřuje na klasifikaci a terminologii jednotlivých typů zdravotního postižení a zásady správné komunikace s danými skupinami. V praktické části je zjišťována úroveň povědomí studentů o tématu zdravotního postižení, kde bude využita výzkumná metoda dotazníkového šetření. Cílem práce je vytvořit metodický materiál, který bude ověřen v praxi a klade si za cíl seznámit studenty vhodnou formou se specifiky, komunikací a využívanými pomůckami osob se zdravotním postižením. Klíčová slova: starší školní věk, adolescence, zdravotní postižení

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1. RENOTIÉROVÁ, M. LUDÍKOVÁ, L. a kol. Speciální pedagogika. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. 313 s. ISBN 80-244-1475-9.

Garantující pracoviště: Katedra speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Skákalová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Martin Kaliba

Datum zadání závěrečné práce: 27.1.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne .....

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Tereze Skákalové, Ph.D. za ochotu, odborné vedení a cenné rady při tvorbě diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat všem studentům, kteří se zapojili do realizovaných aktivit a v neposlední řadě také Středisku Augustin za zapůjčení pomůcek a spolupráci.

Anotace

SÍLOVÁ, Klára. *Povědomí studentů gymnázia o problematice zdravotního postižení*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 133 s. Diplomová práce.

Tématem diplomové práce je přiblížení problematiky zdravotního postižení a jeho specifik běžné populaci. Cílovou skupinou jsou studenti a studentky víceletého gymnázia v Hradci Králové. Teoretická část vymezuje období staršího školního věku a adolescence a jejich charakteristiku. Dále se zaměřuje na klasifikaci a terminologii jednotlivých typů zdravotního postižení a zásady správné komunikace s danými skupinami.

V praktické části je zjišťována úroveň povědomí studentů o tématu zdravotního postižení, kde bude využita výzkumná metoda dotazníkového šetření. Cílem práce je vytvořit metodický materiál, který bude ověřen v praxi a klade si za cíl seznámit studenty vhodnou formou se specifiky, komunikací a využívanými pomůckami osob se zdravotním postižením.

Klíčová slova: starší školní věk, adolescence, zdravotní postižení

Annotation

SÍLOVÁ, Klára. *Student's knowledge about people with disability*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty University of Hradec Králové, 2016. 133 pp. Thesis.

The aim of this work is approach of the issue of health disability and his uniqueness for ordinary people. The target groups are students from high school in Hradec Králové. Theoretical part defines characteristics of the adolescence. The work is focused on classification and terminology of different types of disabilities.

The grade of knowledge about disabilities is investigated in the practical part. The questionnaire method will be used. The purpose is to create methodic material, which will be tested in practice. The target of the material is a familiarization with specifics, communication and equipment used by people with disability.

Keywords: adolescence, health disability

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 1/2013 (Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Obsah

Úvod	9
I. Teoretická část	11
1. Starší školní věk a adolescence	12
1.1. Vybrané vývojové změny u dětí staršího školního věku a adolescentů	13
1.1.1. Vývoj osobnosti.....	13
1.1.2. Emoční vývoj.....	14
1.1.3. Socializace ve vztazích v rodině a s vrstevníky	14
1.1.4. Vztah k výuce	15
1.2. Dospívající a význam školy	16
1.3. Výchova a vzdělávání podle Rámcového vzdělávacího programu a Školního vzdělávacího programu.....	17
1.3.1. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	17
1.3.2. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia	18
1.3.3. Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání „Poznáním a láskou k moudrosti“	18
1.4. Volný čas	19
1.4.1. Školní klub jako volnočasové zařízení na gymnáziu	20
2. Vybrané cílové skupiny speciální pedagogiky	22
2.1. Osoby s tělesným postižením	22
2.1.1. Psychosociální aspekty tělesného postižení	23
2.1.2. Zásady správné komunikace s osobami s tělesným postižením	24
2.1.3. Pomůcky pro osoby s tělesným postižením.....	25
2.2. Osoby se sluchovým postižením.....	26
2.2.1. Psychosociální aspekty sluchového postižení	27

2.2.2.	Zásady správné komunikace s osobami se sluchovým postižením	28
2.2.3.	Pomůcky pro osoby se sluchovým postižením.....	29
2.3.	Osoby se zrakovým postižením	30
2.3.1.	Psychosociální aspekty zrakového postižení.....	31
2.3.2.	Zásady správné komunikace s osobami se zrakovým postižením.....	31
2.3.3.	Pomůcky pro osoby se zrakovým postižením	32
2.4.	Osoby s mentálním postižením.....	34
2.4.1.	Psychosociální aspekty mentálního postižení.....	34
2.4.2.	Zásady správné komunikace s osobami s mentálním postižením	36
2.4.3.	Pomůcky pro osoby s mentálním postižením – prostředky alternativní a augmentativní komunikace.....	37
3.	Vztah společnosti k osobám se zdravotním postižením	38
3.1.	Historický vývoj	39
3.2.	Současná situace a trendy ve speciální pedagogice	41
3.3.	Předsudky vůči lidem se zdravotním postižením.....	43
II.	Praktická část	47
4.	Charakteristika praktické části	48
5.	Úvodní dotazníkové šetření	52
5.1.	Analýza dotazníkového šetření	52
5.2.	Souhrn výsledků dotazníkového šetření	63
6.	Tvorba metodického materiálu	65
7.	Metodický materiál se zaměřením na zvyšování povědomí studentů gymnázia o problematice zdravotního postižení.....	68
7.1.	Metodicky zpracované aktivity zaměřené na dílčí typy zdravotního postižení 70	
7.1.1.	Aktivity zaměřené na oblast osob se zrakovým postižením.....	70
7.1.2.	Aktivity zaměřené na oblast osob se sluchovým postižením	82
7.1.3.	Aktivity zaměřené na oblast osob s tělesným postižením.....	94

7.1.4.	Aktivity zaměřené na oblast osob s mentálním postižením	99
7.2.	Aktivity zaměřené na osoby se zdravotním postižením jako skupiny se specifickými potřebami.....	106
7.2.1.	Filmový maraton „život s postižením“	107
7.2.2.	Benefiční akce oblastní charity v hradci králové „namalujte kamínek pro děti s postižením“	110
7.3.	Hodnocení metodického materiálu	113
7.4.	Výsledky závěrečného hodnotícího dotazníku	113
	DISKUZE	119
	ZÁVĚR	121
	SEZNAM LITERATURY	122
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE	127
	SEZNAM PŘÍLOH	132

ÚVOD

Společnost se v průběhu staletí neustále mění a transformuje. Formuje se díky pokroku vědy, aplikací poznatků z minulosti a směřuje k neustálé modernizaci a vyspělosti člověka. Tyto pokroky a změny lze sledovat právě i ve společenských vědách. K modernímu pojetí člověka neodmyslitelně patří postoje k minoritám. Dříve zavrhané a podceňované osoby se zdravotním postižením se díky osvětě dostávaly do stále většího povědomí většinové společnosti a záměrem je jejich úplné začlenění bez rozdílu. Ačkoliv se situace neustále zlepšuje a této skutečnosti napomáhají zaměřené organizace a legislativní dokumenty, sama majoritní společnost však utváří překážky, které tomuto záměru brání. Rozšířenou oblastí negativních faktorů jsou předsudečné názory a postoje vůči lidem se zdravotním postižením. Tyto aspekty jsou v naší společnosti silně zakořeněny a nelehkým úkolem je tyto skutečnosti uvádět do správných souvislostí.

Záměrem této diplomové práce je pracovat v souladu s výše uvedenými trendy a cíli a to se zaměřením na dospívající studenty. Práce se soustřeďuje na zjišťování úrovně povědomí o problematice zdravotního postižení, vliv přetrvávajících předsudečných názorů o těchto osobách a úroveň motivace k získávání nových informací a dovedností. Jak již bylo zmíněno, cílovou skupinou se stávají studenti staršího školního věku a adolescenti, konkrétně studenti Biskupského gymnázia Bohuslava Balbína v Hradci Králové.

Teoretická část diplomové práce je členěna do tří kapitol. V první z nich se zabývá obdobím dospívání, specifickými rysy a vývojovými změnami, kterými osoby v tomto období procházejí. Zmiňuje také význam školního prostředí a způsoby trávení volného času u dospívajících. Cíleně se zaměřuje na činnost školního klubu, který má v této práci nezastupitelnou roli. V následující kapitole jsou hlavním tématem jednotlivé typy zdravotního postižení, jejich charakteristika, specifické aspekty v komunikaci a využívané pomůcky. V závěru tohoto teoretického pojednání je ukotven historický vývoj pohledu majority k osobám se zdravotním postižením, aktuální trendy v tomto ohledu a problematika předsudků vůči těmto osobám.

V praktické části se diplomová práce zaměřuje na dosažení stanoveného cíle, čímž je zvyšování podvědomí studentů gymnázia o problematice zdravotního postižení. Použita bude kvantitativní metoda dotazníkového šetření pro zjišťování znalostí a zájmu

studentů o toto téma. Následně bude sestaven metodický materiál, který se bude snažit poskytnout nové informace o této oblasti v přijatelné a vhodné podobě pro studenty staršího školního věku a adolescenty. Takto metodicky uspořádané aktivity budou následně ověřeny v praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. STARŠÍ ŠKOLNÍ VĚK A ADOLESCENCE

Vymezení klíčových termínů starší školní věk a adolescence je v odborné literatuře nejednoznačné. Pojmy se liší jak v české, tak v zahraniční literatuře. Shoda nepanuje i ve věkovém rozhraní a dělení daných vývojových období, kde autoři uvádí různé informace.

Významově nadřazeným pojmem těchto dvou termínů je dospívání. Je to období přechodu z dětství do dospělosti a to po stránce biologické, sociální a osobnostní (Helus 2011). Zahnuje období přibližně od 10 do 20 let a Vágnerová (2005) ho dělí na dvě jednotlivé fáze, a to *ranou adolescenci* (pubescenci) která je přibližně vymezena 11. – 15. rokem a *pozdní adolescenci*, která trvá přibližně od 15 do 20 let.

Oproti tomu Macek (2003) se přiklání k označení adolescence celého období dospívání, které se původně rozšířilo na americkém kontinentě a později i v celosvětovém měřítku. Uvádí, že „*adolescence je dospívání i mládí současně, odlišuje se od životních etap a současně je vnitřně diferencovaná*“ (Macek 2003, s. 12).

Termínem starší školní věk je vymezeno období shodné s nástupem raného dospívání – pubescence. „*Starší školní věk, to je doba dospívání, doba puberty*“ (Matějček, 1998, s. 145). Pojem starší školní věk se více váže na oblast pedagogických věd a pubescence na pole psychologie. Průcha (2013) termínem starší školní věk označuje období přibližně od 15 do 18 let a řadí ho tedy do období docházky na střední školu či učiliště. Pro tuto práci bude použito jako synonymum pro pubescenci.

Termín *pubescence* popisuje Velký psychologický slovník jako „*období přeměny z dítěte na biologicky zralého dospělého, schopného reprodukce; k období pohlavního dospívání patří kromě prvních menses a první poluce kritičnost, kolísání nálad, citů, pocity nejistoty, sebepodceňování; u nás začíná mezi 12. a 15. rokem*“ (Hartl a Hartlová 2010, s. 479).

Adolescence neboli mládí je v počátku spojována s plnou reprodukční zralostí a v jejím průběhu se obvykle ukončuje tělesný růst (Macek 2003). Na počátku se vyznačuje dosahováním pohlavní zralosti, dozríváním rozumových schopností a celkové dotváření celistvosti člověka (Hartl a Hartlová 2010). Po ukončení adolescence biologická kritéria již takovou váhu nemají - důležitější jsou kritéria

psychologická (dosažení osobní nezávislosti), sociologická (přijmout roli dospělého) a pedagogická (ukončení vzdělávání a získání profesního uplatnění) (Macek 2003).

1.1. Vybrané vývojové změny u dětí staršího školního věku a adolescentů

Období dospívání je obdobím velkých změn v životě ve všech oblastech prožívání a navzájem se ovlivňující. Stává se klíčovým pro převzetí pozdějších dospělých rolí partnerských, rodinných, přátelských a profesních (Langmeier 1983). Pro tuto práci je stěžejní objasnit zejména osobnostní a emoční vývoj, proces socializace v tomto období, vztahy v rodině a vrstevníky a vztah k výuce.

1.1.1. Vývoj osobnosti

Mladého člověka v tomto období provázejí otázky – kým jsem, kam směřuji, jaké hodnoty jsou pro mě důležité. Jeho cílem je poznat sám sebe, své možnosti, jedinečnost, přednosti a nedostatky. Tyto aspekty souvisí se sebedpřijetím a sebehodnocením. Toto období je kritické pro poruchy vnímání vlastního těla, kam můžeme zařadit například mentální anorexii či bulimii. Důležitým pro osobnost dospívajícího se stávají názory společnosti, zejména blízkých a vrstevníků (Langmeier a Krejčířová 2006). „*Stejně důležité jako vlastní biologické a fyzické změny je, jaké jsou tyto změny vnímány a hodnoceny jejich nositeli a také jejich okolím. Klíčovou roli má předpokládané hodnocení od osob, které dospívající považuje za důležité*“ (Macek 1999, s. 56).

Změna uvažování ovlivní postoj k základním psychickým potřebám a tím i způsob jejich uspokojování. Vágnerová (2005) uvádí následující potřeby:

Potřeba jistoty a bezpečí je stále vázána na minulou zkušenost i aktuální prožitky. Novou dimenzi představuje anticipace (předvídaní) budoucnosti, která ji prezentuje jako přijatelnou či nejistou a ohrožující;

Potřeba seberealizace nabývá na obsahu, když dospívající začne uvažovat o svých budoucích možnostech a perspektivách. Není již zaměřena jen na aktuální úspěch a uplatnění, ale nahlíží i na budoucnost;

„Potřeba otevřené budoucnosti má teprve nyní nějaký smysl. Budoucnost začne mít potřebný subjektivní význam teprve tehdy, když je o ní dospívající schopen uvažovat“ (Vágnerová 2005, s. 336).

1.1.2. Emoční vývoj

Emoční reakce se oproti dřívějším projevům prohlubují a stávají se nápadnějšími. Citové prožitky jsou více intenzivní, avšak krátkodobé a navíc proměnlivé. Jak už bylo zmíněno výše, hodnocení své osoby ze strany ostatních považují za důležité a některé připomínky ze strany (zejména) dospělých berou vztahovačně, reagují podrážděně až přecitlivěle. Ke konci adolescence se jednotlivé projevy zmírňují a stabilizuje se emoční prožívání (Vágnerová 2005).

Senzitivní období pro nalezení a budování osobní identity je právě adolescence. Je specifickým věkovým obdobím, které je charakteristické nerovnováhou systému sebepojetí (Tyrlík 2012). *„Mít identitu znamená znát odpověď na otázku, kdo jsem, znát sám sebe, rozumět svým citům, vědět, kam patřím, kam směřuji, čemu doopravdy věřím, v čem je smysl mého života“* (Říčan 2004, s. 216).

1.1.3. Socializace ve vztazích v rodině a s vrstevníky

K tomuto období se váže získávání zkušeností se stále větší mírou samostatnosti a nezávislosti. *„Mění se řada stávajících vztahů a vznikají nové. Například ve vztazích k rodičům nebo sourozencům se mění role nebo se doposud hierarchické uspořádání mění v horizontální“* (Tyrlík 2012, s. 30).

Každé dítě si hledá způsob, jak postupně dosáhnout potřebné samostatnosti, aniž by ztrácelo pozitivní vztah ke svým rodičům. Přesto často dochází k četným střetům v odlišných názorech, kritiky, revolty proti rodičům a odmítáním přílišné rodičovské kontroly (Langmeier a Krejčířová, 2006). Optimální prostředí pro pochopení svých názorů a zájmů hledají v prostředí svých vrstevníků a vytvářejí pevné sociální vazby. Vrstevnický vztah umožňuje vzájemné poskytování názorů, pocitů a navzájem si mohou sdílet svou životní pozici, zkušenosti a problémy (Macek 1999). V přátelském vztahu se vzdělávají, kultivují vyšší společenské city, jako je smysl pro spravedlnost, soucit,

solidarita, radost z radosti druhých, hrdost na úspěchy přátel, ale také smysl pro humor, ctižádost a podobné věci (Matějček 1998).

1.1.4. Vztah k výuce

Školní docházka je nedílnou součástí života dospívajícího. Formuje se zde jeho osobnost, vztahy s vrstevníky, rozvíjí se schopnosti a dovednosti a k celkovému rozvoji přispívají každodenní zkušenosti. Nejvýznamnějším socializačním činitelem po rodině po mnoho let zůstává právě škola. Tráví zde mnoho času již od předškolního věku, následovně povinnou školní docházkou a pokračováním na střední školu, popř. vysokou školu (Hoferková a Pelcák 2015).

Ve starším školním věku probíhají změny v motivaci k učení. Zkušenosti s určitým hodnocením vlastního výkonu (z toho vyplývající pozici ve třídě) vede ke stabilizaci individuálních norem, tj. osobního standardu. „*Přechod na druhý stupeň základní školy je důležitý mezník, v této době se postoj ke škole začíná jednoznačněji diferencovat vzhledem k aktuální školní úspěšnosti a budoucím vzdělávacím aspiracím*“ (Vágnerová 2005, s. 413).

Výuka na druhém stupni základní školy rozvíjí určitý způsob uvažování, který často nemá přímý a jednoznačný vztah k běžným životním situacím. Problémy, které se žák učí řešit ve škole, mívají abstraktní, modelový charakter a úkoly nebývají zatíženy informacemi různorodého kontextu. Vše je jednoznačně dáno nějakými pravidly a není složité najít správné řešení. V tomto směru působí výuka pozitivně, protože je problém jasně definován a jeho vymezení nevyvolávají nejistotu. Dospívající si ovšem uvědomuje, že situace v běžném životě takto jasné nejsou. Větší nápor nejasného a subjektivně neúčelného učiva dospívající odmítají, protože posiluje jejich nejistotu a odporuje potřebě smysluplnosti jejich vlastního směřování. Tato zátěž vyvolává obranné reakce, které mohou vyústit až do projevů rizikového chování (ignorování, vytěsnění, záškoláctví jako útěk ze školy atd.) (Vágnerová 2005).

V pozdějším stadiu adolescence nastupuje reálné plánování budoucí profesní kariéry. Rozhodování je zpočátku založeno na představách a snech o budoucím uplatnění. Zralejší přístup v tomto směru prokazují více chlapci než dívky (Vašutová a Moravec 2013). Motivace ke školní práci u dospívajících je podmíněna přijetím na požadovanou střední školu či učiliště. Tento motiv ztrácí význam, jakmile je dosaženo

cíle. Být úspěšným ve školní práci je chvályhodné, ale z hlediska adolescenta nezaručí dobré ekonomické postavení ani velký zisk. „Vzhledem k tomu je motivace ke školní práci u učňů i středoškoláků (s výjimkou potencionálních uchazečů o studium na vysoké škole) poměrně slabá“ (Vágnerová 2005, s. 368). S ohledem zaměření této práce na studenty gymnázia můžeme tvrdit, že motivace ke školní práci je zde s určitostí vyšší, poněvadž se předpokládá, že studenti budou jistě pokračovat ve studiu na vysoké škole.

1.2. Dospívající a význam školy

Při jakémkoliv působení na jedince můžeme hovořit o edukačních procesech. Je to tedy „jakákoli činnost, jejímž prostřednictvím nějaký subjekt instruuje (vyučuje) a nějaký subjekt se učí“ (Průcha 2013, s. 75). Při vyučování dochází k pedagogické komunikaci, která zajišťuje výměnu informací mezi účastníky výchovně - vzdělávacího procesu. Úkolem vyučování je naplňování cílů kurikula – v širším slova smyslu se jedná o veškeré zkušenosti, které žáci získávají ve škole a v činnostech, vztahujících se ke škole, jejímu plánování a hodnocení (Průcha 2013).

Dospívající člověk tráví ve škole či činnostmi související se školou stále více času. Přibývající vyučované předměty, domácí příprava popř. doučování provází jedince na každém kroku. Proto je škola pro dospívajícího významným činitelem v oblasti jeho rozvoje.

Určitým důležitým mezníkem pro dospívajícího je přechod ze základní školy na střední školu či učiliště. Seznamuje se s novým prostředím, spolužáky, učiteli, vyššími nároky, apod. Tyto nové životní proměny mohou vyvolávat u adolescenta obavy a strach např. ze šikany, ztráty přátel či obtíží při učení (Krejčová 2011). Výhodu mají bezpochyby žáci osmiletého gymnázia, kteří svůj přechod na střední školu (vyšší stupeň gymnázia) nepocítí tak markantně jako jejich vrstevníci právě v kritickém období dospívání. Změna školy, nových spolužáků a učitelů se jich nedotýká v takové míře.

Pro svůj výběr školy mají širokou a pestrou nabídku typů a zaměření daných škol. Mohou volit jak tradiční státní školu, ale i soukromou nebo církevní. Podle výsledků výzkumu Hradeckého a Byčkovského (1995) s názvem „Srovnávací analýza výsledků vzdělávání ve státních a nestátních gymnáziích“ byly zjištěny překvapivé

výsledky. Studenti státních gymnázií, kde se využívají především klasické didaktické postupy, dosahovali lepších výsledků v písemných testech z vybraných vyučovaných předmětů na rozdíl od studentů nestátních gymnázií (soukromá a církevní), kde se objevovaly celkově markantnější rozdíly ve výsledcích mezi školami než mezi státními školami. Naopak hodnocení klimatu školy bylo příznivěji hodnoceno u škol nestátních, a kde se více soustřeďují na tvořivé a kooperativní vlastnosti žáků.

Významným subjektem ve výchovně vzdělávacím procesu je role učitele. Vašutová (2005) uvádí základní podmínky, které by měl učitel splňovat, aby dosáhl a využil své autority: zájem o mladé lidi, úroveň odbornosti a neformální autorita, úspěšnost a také věk a pohlaví. Upozorňuje na důležité zastoupení mladých pedagogů, mužů i žen. *„Vztah k těmto mladým autoritám má totiž erotický podtext. Ten pomáhá oddalovat předčasné vrstevnické sexuální vztahy a kultivuje rovněž citový život žáků“* (Vašutová 2005, s. 76). Obecně lze konstatovat, že na středních školách či učilištích s určitým zaměřením – ať už se jedná o školy technického, sociálního či zdravotnického rázu, je genderové zastoupení učitelů v nerovnováze.

1.3.Výchova a vzdělávání podle Rámcového vzdělávacího programu a Školního vzdělávacího programu

Rámcový vzdělávací program (RVP) je závazný dokument pro typy škol, které vymezuje školský zákon (mateřská škola, základní škola, střední škola – gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště; konzervatoř, vyšší odborná škola, základní umělecká škola a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky).

V souladu s rámcovým vzdělávacím programem si každá škola vytváří svůj vlastní školní vzdělávací program (ŠVP). Níže bude detailněji popsán RVP pro základní vzdělávání se zaměřením na druhý stupeň (starší školní věk), RVP pro gymnázia a ŠVP pro gymnaziální vzdělávání *„Poznáním a láskou k moudrosti“*, který je závazný pro Biskupské gymnázium Bohuslava Balbína, kde byla realizována praktická část této práce.

1.3.1. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Vznik rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) byl doprovázen pilotním ověřováním v praxi a následné schválení je datováno ke dni

31. 8. 2005. Od roku 2007 se začíná vyučovat podle školami sestavenými ŠVP (MŠMT 2013, online). Základní vzdělávání „je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka (včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami)“ (RVP ZV 2005, s. 8, online).

Na 2. stupni je základní vzdělávání budováno na širokém rozvoji zájmů, na vyšších vzdělávacích možnostech žáků a na provázanosti se životem školy i mimo školu. Zadáání prací jsou dlouhodobější nebo ve formě projektů, které je vedou k odpovědnosti i organizaci života školy (RVP ZV 2005, online).

K obecným cílům RVP ZV (2005, online) patří zejména: osvojení si strategií k učení, podněcování žáků k tvořivému myšlení a logickému uvažování nad problémy, vedení žáků k otevřené komunikaci, schopnost spolupráce, tolerance a ohleduplnosti k ostatním lidem, uplatňování a osvojení si svých práv, ochrana zdraví, atd.

Na konci základního vzdělávání by žák měl být vybaven souborem tzv. klíčových kompetencí, které mu pomohou na cestě k dalšímu vzdělávání a uplatnění ve společnosti. Pro všechny stupně vzdělávání jsou stanoveny kompetence k učení, řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní.

1.3.2. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

Rámcový vzdělávací program se vztahuje pouze na čtyřletá a odpovídající ročníky víceletých gymnázií (RVP G). Schválení RVP pro gymnázia se uskutečnilo 24. 7. 2007 a roku 2009 se začalo učit podle něj (MŠMT 2013, online). Gymnázium má žáky vybavit všeobecným rozhledem a připravit především na studium na vysokých školách. Motivující a náročné prostředí, které gymnázium vytváří, má za úkol žáky vybavit systematickou a vyváženou strukturou vědění, podporovat tvořivé myšlení, nové postupy a rozvíjet samostatnost. Za své cíle si RVP G klade vybavit žáky širokým vzdělanostním základem, klíčovými kompetencemi na dané úrovni a připravit je k profesnímu, občanskému a osobnímu uplatnění (RVP G 2007, online).

1.3.3. Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání „Poznáním a láskou k moudrosti“

Biskupské gymnázium Bohuslava Balbína nabízí osmiletý a čtyřletý vzdělávací program, který je platný od roku 2014. Zřizovatelem školy je římskokatolické biskupství a řadí se mezi církevní školy.

„Název Školního vzdělávacího programu Biskupského gymnázia Bohuslava Balbína v Hradci Králové vyjadřuje základní orientaci a cíl tohoto programu - výchovu k moudrosti“ (ŠVP Poznáním a láskou k moudrosti 2014, s. 11, online). Škola si klade za cíl zprostředkovat žákům co nejširší všeobecný přehled v oblasti přírodních i humanitních věd.

Kromě výuky tradičních předmětů jsou v učebním plánu zařazeny předměty náboženství a religionistika, které poskytují informace o náboženských tradicích (zejména křesťanských) a umožňují širší vhled do otázek spirituality a hodnotové orientace.

Jak již bylo zmíněno výše, absolvent je vybaven klíčovými kompetencemi. ŠVP obsahuje učební plány, hodnocení žáků a autoevalaci školy, učební osnovy pro jednotlivé ročníky, v přílohách dále učební osnovy nepovinných předmětů (hra na varhany, sborový zpěv), informace o projektech realizovaných pro první ročníky a tercie, klasifikační řád, apod. (ŠVP Poznáním a láskou k moudrosti 2014, online).

1.4. Volný čas

Volný čas by měl být nedílnou součástí života každého člověka. Je důležitý pro regeneraci, relaxaci a nabrání nové energie. Každý jedinec si nachází způsoby, jak ho trávit co nejpříjemněji. Dospívající nejčastěji hledají takové aktivity, které by mohly provozovat se svými vrstevníky a přáteli a odpoutat se od každodenních starostí. V České republice působí mnoho organizací, spolků či sportovních klubů, které zajišťují odborné vedení zájmového vzdělávání.

Účast adolescentů na volnočasových kroužcích a aktivitách závisí na mnoha vnějších a vnitřních faktorech. Mezi vnitřní faktory lze zařadit motivaci adolescenta, jeho osobnostní charakteristiky, vlohy, dovednosti a předpoklady k určité aktivitě. Mezi vnější faktory můžeme zmínit styl výchovy, podporu a motivaci ze strany rodiny, socioekonomický status rodiny, životný styl, osobnostní charakteristiky rodičů, ale také podporu a motivaci ze strany školy a učitelů (Sýkorová 2012).

„Volnočasové instituce ovlivňují jak sociální zařazení pubescenta, tak rozvoj jeho schopností a dovedností. Mohou kompenzovat negativní vliv rodiny a školní neúspěšnosti“ (Vágnerová 2005, s. 347).

Říčan (2006) uvádí, že dospívající jsou velcí čtenáři a nejčastěji čtou dobrodružnou literaturu (chlapci) a sentimentální romány (dívky). Tento údaj však nemůže být aplikován na celou dospívající populaci kvůli vysoké variabilitě zájmů jedinců a také se zvyšujícím se fenoménem masových médií, kdy je četba nahrazována zábavou jako je sledování televize, hraní počítačových her a surfování a komunikace na internetu. Z evropského výzkumu (Suess 1998 in: Smékal, Lacinová a Kukla 2004) vyplynulo, že četba nemá pro vrstevníky takový sociální význam jako audiovizuální média. S tím však do rozporu mohou přicházet výjimky, jako jsou knižní bestsellery, které se staly módním trendem, viz Harry Potter, či v poslední době Hunger games.

Významnou součástí valné většiny dospívajících je sport. Dospívající sní o kariéře vrcholového sportovce a do sportu vkládá velké množství úsilí a času. Naději však prakticky nemají ti, kteří se sportu nevěnovali a nebyli zapojeni do sportovní přípravy odmalička (Říčan 2006).

Mezi další zájmy lze zařadit vztah k hudbě a výtvarnému umění. Někteří pubescenti se mohou svým uměním vyrovnat dospělým, výtvarný umělec zraje pomaleji (Říčan 2006). Jakýkoli zájem rozvíjí jedinečnou osobnost a dodává možnosti profilace do budoucnosti. Volnočasové aktivity taktéž zabezpečují nižší riziko rozvoji sociálně patologických jevů.

1.4.1. Školní klub jako volnočasové zařízení na gymnáziu

Školy svým žákům a studentům velmi často nabízí i možnost trávení volného času v prostorách školy. Jedná se především o nabídku zájmových kroužků, konzultací či doučování, které jsou dobrou a výhodnou alternativou zejména díky pohodlné dostupnosti a nízkým nákladům.

Na tomto místě bude zmíněna činnost školního klubu, který je další možností trávení volného času žáků na druhém stupni a v tomto případě i studentům středoškolského stupně, respektive vyššího stupně gymnázia. Školní klub nepatří mezi tak rozšířený typ zájmového vzdělávání jako například školní družina či střediska volného času.

Vyhláška č. 74/2005 Sb. O zájmovém vzdělávání definuje školní klub jako druh zájmového vzdělávání, který zejména poskytuje tyto formy činnosti:

- příležitostnou výchovnou, vzdělávací, zájmovou a tematickou rekreační činnost;
- pravidelnou výchovnou, vzdělávací a zájmovou činnost;
- využití otevřené nabídky spontánních činností (§ 2).

Školní klub zajišťuje chod zájmových kroužků, nabízí prostor pro odpočinek a relaxaci, jednorázové i dlouhodobé aktivity, apod. Studenti ve školním klubu nejsou vázáni denní docházkou a zařízení funguje na principu dobrovolnosti. Mohou tedy přijít kdykoli v otevírací době a kdykoli také odejít.

Otevírací doba školního klubu je přizpůsobena volnému času studentů. Navštěvovat ho mohou ráno před začátkem vyučování, kdy je zejména využíván dojíždějícími studenty. V odpoledním čase slouží jako zpestření při „volných hodinách“ studentů a trávení volného času v příjemném a motivujícím prostředí.

Výběr a realizace zájmových činností pro děti staršího školního věku a adolescentů je velmi specifická a často problematická. Zájmy se výrazně liší, přítomen je vysoký stupeň negativismu, převládá kritika. Je důležité neustále sledovat novinky v oblastech jejich zaměření (hudba, sport, móda) a schopností pedagoga by mělo být umění zaujmout.

2. Vybrané cílové skupiny speciální pedagogiky

Do oblasti vědního oboru speciální pedagogiky spadá několik speciálně pedagogických disciplín, které se vzájemně prolínají, úzce spolu kooperují a mají mnoho společných znaků. Typickým znakem pro všechny speciálně pedagogické disciplíny jsou specifické postupy, metodiky, pomůcky a zejména individuální přístup. Tyto obory a jejich účastníky spojuje více či méně patrné odlišnosti a „jinakost“ od běžných záležitostí většinové společnosti. Jedinec jako individualita v tomto pohledu je považován za běžný jev, ale jinakost představuje odchylku od standardních způsobů existence člověka. Je pocíťována jako něco, co zvyklosti společenských poměrů narušuje. Člověka s postižením odlišnost může, ale nemusí znevýhodňovat (Jesenský 2003).

Velkou roli zde sehrává působení společenského prostředí na jedince. Neadekvátní podmínky mohou omezovat možnosti osoby s postižením a tím prohlubovat jeho druhotné postižení. Pokud se takto vzniklá situace vyvíjí dále, je nutné v těchto situacích využít edukační koncepty speciální pedagogiky (Vítková 2003).

Vzhledem k zaměření a charakteru práce se tato kapitola soustřeďuje zejména na problematiku osob s tělesným, zrakovým, sluchovým a mentálním postižením.

2.1. Osoby s tělesným postižením

„Za tělesná postižení jsou nejčastěji považovány přetrvávající nebo trvalé nápadnosti, snížené pohybové schopnosti s trvalým nebo podstatným působením na kognitivní, emocionální a sociální výkony. Příčinou bývají změny na pohybovém aparátu týkající se kostí, kloubů i měkkých tkání. Vznikají na základě dědičnosti, nemoci nebo úrazem“ (Renotiérová 2002, s. 29). V souvislosti s postižením tělesným často dochází ke kombinaci s dalším smyslovým nebo mentálním postižením, která mohou být vrozená nebo získaná. Nejčastější příčinou tělesného postižení je uváděna dětská mozková obrna (Zikl 2011).

Renotiérová (2006) rozlišuje jedince s postižením hybnosti na osoby s tělesným postižením, osoby s nemocí a osoby se zdravotním znevýhodněním. Rozsah postižení přímo nezávisí na stupni tělesné vady. Lze tedy konstatovat, že osoby s tělesným

postižením jsou velmi heterogenní skupinou, kdy jejich společným znakem je omezení hybnosti a více či méně ovlivňuje jejich kvalitu života (Vítková 2006). Předpokladem pro úspěšnou socializaci, příp. resocializaci je včasné stanovení diagnózy a následné prognózy do budoucna (Milichovský 2010).

2.1.1. Psychosociální aspekty tělesného postižení

Mezi dva základní aspekty tělesného postižení lze zařadit úroveň pohybových kompetencí (zejména v oblasti samostatné lokomoce a sebeobsluhy) a změněný zevnějšek (Renotierová 2003). Čím samostatnější se jedinec jeví, tím se pro společnost stává dostupnějším a jeho celkový obraz je přijímán pozitivně. Osoby s tělesným postižením se však v různé míře potýkají se závislostí na druhé osobě. I při nejlepších možných opatřeních, terapiích, funkčním tréninku se při necitlivém přístupu (zejména u dětí) vytrácí aktivita, vlastní kompetence, já- identita. Je narušen přirozený rozvoj svých vlastních impulzů a tím se stávají v činnostech pasivními, vedeni jinou osobou (Vítková 2006). Svým vzhledem se častěji trápí zejména dívky a v drtivé většině v období puberty, kdy je přijetí svého těla značně problematické i u intaktních dospívajících. „*Viditelné nebo sdělené poškození vyvolává často u intaktních osob nežádoucí sociální reakce, jako např. pohledy, soucit, vnucovanou pomoc nebo agresivitu*“ (Vítková 2003 s. 175).

Omezené sociální zkušenosti mohou ze strany společnosti způsobovat určitý infantilismus a tím umocňovat závislost a celkový obraz jedince. Tento fakt je umocňován zejména u osob s vrozeným tělesným postižením. I přes vyrovnání se se skutečností rodiči, proces individualizace je narušen. Děti často zůstávají závislé na rodičích a to i do pozdního věku, což může narušovat jejich vzájemné vztahy a nemožnost plného osamostatnění (Renotierová 2003).

S nepochopením se tělesně postižení jedinci setkávají i v postoji ostatních k jejich rodičovským schopnostem. Nejčastěji se setkávají s argumenty většinové společnosti poukazující na nedostatečné životní podmínky pro harmonický vývoj dítěte, neuspokojení základních potřeb svých natož dítěte a nejistou budoucnost (Novosad 2011). Dalším závažným aspektem v kontaktu se sociálním prostředím je diskriminace osob s tělesným postižením. Podle Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením OSN (2006, online) lze za diskriminaci z důvodu zdravotního postižení považovat

jakýkoli rozdíl, vyloučení nebo omezení z důvodu zdravotního postižení ve všech oblastech (politické, hospodářské, kulturní, sociální a občanské). Úkolem státu je chránit práva všech občanů a zamezit nerovnému přístupu k osobám s postižením.

2.1.2. Zásady správné komunikace s osobami s tělesným postižením

Komunikace mezi lidmi je klíčová a přirozená pro všechny osoby bez rozdílu. Pokud se však setkáme s osobami se specifickými potřebami, je důležité si uvědomit rozdíly, které mohou zasahovat právě do komunikačního procesu. Díky informacím a zkušenostem, které nabudeme, se dokážeme lépe orientovat v situacích a jakýkoli strach či nervozita se nebude moci projevit.

Komunikace s tělesně postiženými osobami má své specifické znaky ve vztahu k běžné populaci. Nejdůležitějším z nich bude věnováno více pozornosti.

• Přístup k osobě s tělesným postižením bez předsudků a dojmů

Může se stát, že v důsledku postižení dané osoby jsou změněny některé projevy při komunikaci – nečitelná mimika, mimovolní pohyby či grimasy, ale také odlišný zevnějšek, kterým může být komunikující zaskočen. Komunikační partner si tyto projevy může mylně vysvětlovat jako odmítavé a zaujmout negativní postoj. Je důležité tedy předem očekávat možné odlišnosti a pohlížet na situaci realisticky a nedat na první dojem.

• Akceptace osoby s tělesným postižením jako rovnocenného partnera

Častou chybou se stává, že komunikace sklouzne k určitému zjednodušení a připodobnit ji lze ke komunikaci s dítětem. Snahou je tedy komunikovat na přijatelné úrovni pro obě strany. V návaznosti na tento jev je důležité zdůraznit, že pokud komunikující chce sdělovat osobě s tělesným postižením, vždy komunikuje přímo s ní a ne (pokud je přítomen) s doprovodem.

• Používání slov vztahující se k pohybovým činnostem

Komunikující se ve svém mluvním projevu nemusí obávat používat slova související s pohybem např. jít, přijít, odejít, apod. Osoby s poruchami hybnosti tato slova běžně zařazují do svého aktivního slovníku a je součástí jejich projevu. Naopak může být nevhodné používat slova typu „přijed“, kdy je myšlen např. invalidní vozík a ne další dopravní prostředek.

• **Komunikace tváří v tvář**

Tak jako při každé běžné komunikaci by se měl udržovat oční kontakt s osobou, se kterou hovoříme. Specifickým znakem velkého procenta osob s poruchou hybnosti je odlišná výška, ať už zapříčiněná menším vzrůstem, polohou či kompenzační pomůckou. Snahou je tedy přizpůsobit se změnou polohy při komunikaci tak, aby oční kontakt a komunikace probíhala na úrovni rovnocenné a pohodlné pro obě dvě strany. V případě, kdy komunikující je současně doprovodem je tato možnost změny polohy omezena a závisí vždy na individuálních možnostech a dohody mezi komunikujícími partnery (Konvalinka a kol. 2012, online).

Tyto zásady se mohou jevit jako všem zřejmé a přirozené. Opak však může být pravdou, pokud daná situace nastane, tak ne vždy se výše uvedená doporučení dodržují. Tím může docházet k chybám nebo nejasnostem. Člověk s tělesným postižením však díky svým zkušenostem bude na takové situace připraven, a pokud má k tomu podmínky, sdělí své přání a potřeby.

2.1.3. Pomůcky pro osoby s tělesným postižením

Kompenzační pomůcky jsou nezbytnou součástí vybavení pro cílenou podporu samostatnosti, lokomoce, výkonu práce, volného času, apod. osob s tělesným postižením. Na trhu existuje velké množství kompenzačních pomůcek lišících se způsobem používání, materiálem, vhodností pro určité věkové skupiny nebo cenou. Následující přehled zahrnuje pomůcky pro všechny věkové kategorie:

1. vozíky,
2. pomůcky pro dopravu,
3. pomůcky pro překonávání bariér,
4. lokomoční pomůcky,
5. pomůcky pro manipulaci,
6. polohovací pomůcky,
7. pomůcky pro běžné denní aktivity,
8. pomůcky pro sport a volný čas,
9. pomůcky pro práci na PC,
10. pomůcky pro komunikaci,
11. další ortopedické pomůcky (Zikl 2011).

Z výčtu výše uvedených kompenzačních pomůcek je patrné, že pomůcky neslouží pouze jako náhrada pohybové funkce. Problematikou technických pomůcek se současně zabývá několik oborů. **Ortopedická protetika**, která se zabývá výrobou pomůcek; **rehabilitační inženýrství** řeší potíže klientů technickými prostředky (úprava automobilů, bezbariérové řešení budov, komunikací, apod.); **ergoterapie** využívá metod a technik k výběru a nácviku využívání pomůcek; **fyzioterapie** využívá kompenzačních pomůcek při posilování a zlepšování stavu hybnosti a v neposlední řadě také **speciální pedagogika**, která přispívá k ovlivňování kvality života jedince s poruchou hybnosti a snaží se o podporu v důležitých životních aktivitách (Langer 2013). Prodejci a distributori kompenzačních pomůcek je na trhu několik. Mezi firmy specializující se na pomůcky pro tělesně postižené lze zmínit MEYRA ČR s.r.o. (vozíky a rehabilitační pomůcky), IROA-HDC s.r.o. (úpravy aut), Otto Bock ČR s.r.o. (výroba, distribuce, servis vozíků, pomůcek pro děti, dílů pro výrobu protéz a ortéz), atd. (Žižka 2012).

2.2. Osoby se sluchovým postižením

Osoby, jejichž schopnost vnímat zvuky je snížena či úplně chybí, jsou kategorizováni zejména podle stupně a typu sluchového postižení. Mezi základní kategorie osob se sluchovým postižením řadíme osoby neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé. Každá z těchto skupin představuje rozmanitou kvalitu, jejíž konkrétní složení limitují další faktory jako je kvalita a kvantita sluchového postižení, věk a období, kdy ke ztrátě sluchu došlo, mentální úroveň jedince a v neposlední řadě také péče, která mu byla věnována a další přidružená postižení (Horáková 2012). Hrubý (1999) k tomuto základnímu dělení řadí dále osoby s kombinovanou a zrakovou vadou (slepohlší), šelestáře a rodiče sluchově postižených dětí.

Kvůli velmi nepřesné terminologii se osoby se sluchovým postižením v historii i dnes potýkají s mnoha úskalími a překážkami. S termínem „hluchoněmý“ se v praxi setkáme poměrně často, a to nejen mezi neinformovanou veřejností, ale i mezi profesionály pracujícími například ve zdravotnictví či ve sdělovacích prostředcích (Strnadová 2001). Tento pojem je velmi zavádějící a nepřesný a s přihlédnutím k současnému 21. století, hanlivý. I přes terminologickou bohatost českého jazyka v této oblasti (zachycení jemných nuancí ve velikosti vady sluchu – lehká nedoslýchavost,

vrozená hluchota, atp.), běžná populace tíhne označovat všechny osoby se sluchovým postižením jedním slovem „neslyšící“ (Hrubý 1999).

2.2.1. Psychosociální aspekty sluchového postižení

Sluchové postižení lze pojmut ze dvou základních koncepcí. *Patologizující pojetí* definuje sluchovou vadu jako stav, kdy je narušena či znemožněna schopnost slyšet ve vztahu k hranici normálního slyšení v populaci. Ve vztahu k tomuto pojetí se předpokládá, že vada bude efektivně léčena nebo alespoň kompenzována použitím technických prostředků (sluchadla), ale také s využitím speciálně pedagogických postupů. Díky práci speciálních pedagogů a jejich postupy je snahou překonat či zmírnit důsledky sluchového postižení. Na druhé straně stojí tzv. *sociokulturní pojetí*, které je specifické pohledem na jedince s odlišným komunikačním modelem. Z tohoto názoru vychází náhled na tyto osoby jako na kulturní menšinu, která vykazuje důležité parametry jako je vlastní jazyk, historie, kultura a hodnotový systém (Potměšil 2007).

Za příznivých podmínek se nabízí možnost identifikace se skupinou kultury Neslyšících (dostupnost skupiny, dobré přijetí, sociální vazby, apod.) a přijetí ztráty sluchu jako svou přirozenost. V opačném případě se stává ztráta sluchu postižením a znevýhodňujícím faktorem v životě jedince, se kterým je nutné se postupně vyrovnávat a pracovat na přijetí svého „já“. Na tomto procesu se podílí ovlivňující faktory a to doba vzniku a stupeň vady. Tyto faktory jsou přítomné u všech typů zdravotního postižení. Pro každou skupinu jsou však specifické a jedinečné, tak jako u každého jedince obzvlášť. *„Doba vzniku vady rozdílně ovlivňuje utváření osobnosti. Podstatou je, zda vada postihla člověka s osobností již plně zformovanou, nebo člověka, u kterého se v obvyklé dospělé formě ještě nevytvořila“* (Skákalová 2016, s. 31). U osob se sluchovým postižením má zásadní význam ustanovení formy komunikace s většinou společností. U vrozených sluchových vad je zásadní výběr komunikačního systému v co nejkratším časovém horizontu po zjištění diagnózy. U osob ohluchlých je vazba na předešlé zkušenosti se sluchovým vnímáním nanejvýš důležitá. Volba komunikačního systému se odvíjí od předchozích zkušeností se sluchovým vnímáním a jedinec může z této skutečnosti vytěžit cenné poznatky pro svůj život. Přijetí výzvy svého života, odmítnutí rezignace na budoucnost si žádá velkou duchovní sílu (Klimešová 2003).

Pokud na problém nahlížíme z psychologického hlediska a ne tradičním způsobem pohledem medicínským, velikost vady není vždy přímo úměrná dopadu na jedince se sluchovým postižením. I lehčí formy nedoslýchavosti mohou mít silný vliv na kvalitu života a znesnadňovat běžné aktivity (Skákalová 2016). Významným faktorem se stává společnost, zejména referenční skupiny – zejména rodina, škola, zaměstnání. Pokud je zajišťována podpora, příznivé podmínky a bezpečné prostředí pro jedince, jedinec bude mít menší obtíže při akceptaci své vady, ať už se jedná o závažnější či méně závažné stupně postižení.

2.2.2. Zásady správné komunikace s osobami se sluchovým postižením

Komunikace s osobami se sluchovým postižením se na první pohled může zdát jako obtížný a neřešitelný problém. Odlišný způsob dorozumívání především u neslyšících osob je pro běžnou populaci vzdálený a často není dostatečně chápán a respektován. „*Problém je v tom, že většina slyšících lidí tato pravidla nezná a ti, kteří je znají, na jejich dodržování často zapomínají (nebo nedbají)*“ (Strnadová 2001, s. 51). Při bližším nastudování základních doporučených postupů a zásad se ze setkání nemusí obě strany obávat. Mezi základní zásady můžeme zde uvést následující:

• Přirozený mluvní projev

S osobami se sluchovým postižením je třeba mluvit přirozeně, pomaleji a výrazně, nikoli však s přehnanou artikulací jednotlivých hlásek a tváří v tvář. Naopak výraznější gesta a mimika může komunikaci zpřehlednit. Zvyšování hlasu také není vhodné.

• Odstranění bariér

Pro dosažení optimálních podmínek pro komunikaci by jednající osoba neměla jíst, pít, kouřit, žvýkat, dávat si ruce do oblasti obličeje a úst (Národní rada osob se zdravotním postižením ČR 2006, online). Znemožňuje tím možnost odezírání. Dále je také vhodné odstranit (pokud lze) rušivé prvky, které by narušovaly vzájemnou komunikaci např. vypnutí televize, rádia, zavření okna, dveří, apod.

• Využití dostupných prostředků k porozumění

Pokuste se při setkání s osobou se sluchovým postižením být co nejvíce soustředěni a nalézt nejvhodnější formu porozumění. Například ovládání dvouruční prstové abecedy je u slyšících poměrně rozšířené a optimální pro vzájemné porozumění. Lze také využít

psanou formu komunikace. Osoby se sluchovým postižením jsou na tyto situace připraveny a tak využívají i tuto formu. Národní rada osob se zdravotním postižením ČR (2006, online) však ve svém „*Desateru komunikace se sluchově postiženými*“ psanou formu označují jako neúčinnou. Odůvodňují toto tvrzení tím, že skupina prelingválně či raně postlingválně neslyšících nemá dostatečnou slovní zásobu a psaný projev pro ně neznámá úlevu. Tento názor však může vyvrátit mnoho příspěvků a zkušeností neslyšících osob a odborníků v této oblasti (viz články na webových stránkách uvedených v internetových zdrojích – ruce.cz; cktzj.cz, online).

Ačkoli se komunikace s neslyšícími osobami může jevit jako těžko srozumitelná či dokonce nemožná, při snaze a motivaci obou stran se tato prvotní představa může změnit v pochopení a porozumění komunikujících. Pro osoby se sluchovým postižením se může stát znevýhodňující jejich specificky deformovaný mluvní projev, který mnozí lidé přisuzují osobám s mentálním postižením či psychickým onemocněním. Tím se vytváří jakási předpojatost a odstup, který brání k vzájemné interakci.

2.2.3. Pomůcky pro osoby se sluchovým postižením

S rozvojem vědy a techniky se výrazně zlepšují i podmínky pro usnadnění komunikace jedinců se sluchovým postižením se slyšící společností. Je nutné rozlišovat pomůcky určené pro osoby s různým stupněm nedoslýchavosti a osoby neslyšící. Pro osoby nedoslýchavé a ty, které mají zachovány alespoň zbytky sluchu, jsou důležitá sluchadla. Hrubý (1998) rozděluje sluchadla podle konstrukčního provedení a to na kapesní, závěsná, brýlová, sluchadla do boltce a sluchadla do zvukovodu. Ne všichni (především senioři) jsou však ochotni nosit sluchadlo. Nejčastějšími důvody bránění se nošení sluchadla je nepřiznání si potíží se sluchem, maskování problému či stud. Pro některé osoby může být vhodnou alternativou osobní zesilovač či zesílený telefon, kde lze nastavit zesílení vyzvánění i hovoru.

Významným technickým zařízením, které je vhodné pro ohluchlé osoby a osoby s těžkým postižením sluchu je kochleární implantát. Tato smyslová náhrada přenáší sluchové vjemy přímo do sluchových drah a stimuluje sluchový nerv. „*Zavedení kochleárního implantátu je nevhodné v případě sluchové vady způsobené poruchou sluchového nervu nebo centrálních sluchových drah, při chronickém středoušním zánětu a při anatomické abnormalitě hlemýžďe*“ (Horáková 2012, s. 51). Výběr

vhodných kandidátů pro kochleární implantaci je však omezen mnoha dalšími faktory, které ovlivňují úspěšnost maximální využitelnosti náhrady. Mezi tyto faktory patří věk implantovaného, osobnostní předpoklady, aktivní spolupráce rodiny, atd. (Horáková 2011).

Pro osoby neslyšící jsou pomůcky postaveny na zrakovém a hmatovém vnímání, resp. vnímání vibrací. Mezi pomůcky pro každodenní používání patří např. vibrační budík (umístěn pod polštářem a zvonění signalizováno vibracemi), světelná signalizace (individuální nastavení systému pro světelné upozornění např. signalizace zvonění u domovních dveří, pláč dítěte, zvonění telefonu, apod.) titulkování pořadů pro neslyšící (nelze je zaměňovat s tradičními titulkami, musí být respektována absence zvukových informací), apod.

2.3. Osoby se zrakovým postižením

„Zrak je dominantním smyslem, kterým člověk přijímá drtivou většinu informačních podnětů z okolního světa“ (Bubeníčková, Karásek a Pavlíček 2012, s. 9). Dnešní doba je plna vizuálních vjemů, které působí na jedince i v nevědomé nezáměrné formě. V mnoha případech mohou působit až příliš rušivě. Absence však těchto vjemů způsobuje nedostatek informací o okolním prostředí a změněné vnímání skutečnosti. Pro osoby se zrakovým postižením je primárním získávání informací ostatními smysly. Díky speciálním pomůckám, technologiím a speciálně pedagogickým postupům se mohou lépe orientovat ve svém okolí. Termín *zrakové postižení* označuje všechny vrozené a získané poruchy a vady, které i po maximální možné terapii a korekci způsobují značné potíže (Růžičková 2014). V důsledku sníženého (či nulového) příjmu zrakových informací vznikají specifické potřeby v pohybu a prostorové orientaci, komunikaci v psané podobě, v sebeobsluze, ale také při změněném získávání optických informací na poznatky (Vašek 2003).

Kategorizace osob se zrakovým postižením se posuzuje nejen z pohledu typu a stupně zrakového postižení, ale také z pohledu etiologie, věku jedinců či doby vzniku. Autoři uvádějí různá dělení. Na základě stupně zrakového postižení se osoby se zrakovým postižením člení na osoby nevidomé, se zbytky zraku, slabozraké a osoby s poruchami binokulárního vidění (Ludíková 2006). Růžičková (2014) uvádí tři kategorie slabozrakosti (střední, silnou a těžkou) a praktickou nebo úplnou nevidomost.

2.3.1. Psychosociální aspekty zrakového postižení

V socializaci člověka se zrakovým postižením hraje významnou roli celá řada činitelů, které jsou předpokladem úspěšného rozvíjení osobnosti. Z hlediska struktury psychiky nepatří osoby s postižením zraku do jednotné skupiny. Mezi lidmi, kteří mají vrozené či raně získané poruchy a lidmi, kteří přišli o zrak v průběhu života je kvalitativní rozdíl v prožívání ztráty, ale také ve vnímání okolí. U osob s vrozenou vadou je tato životní okolnost přijímána jako přirozená a krizová období přicházejí nejčastěji v krizových vývojových obdobích. Nejcitlivějším obdobím se jeví dospívání (Horáková 2013). U obou skupin se však mohou projevovat charakteristické znaky a to zejména senzorická deprivace, omezení samostatné lokomoce, sociálních zkušeností a obtíže v komunikaci, ztížená volba povolání a navazování vztahů (Štréblová 2002). Zrakové postižení zasahuje do mnoha složek, které jsou v životě důležité. Záleží však na mnoha faktorech, které ovlivňují míru handicapu. Důležitým prvkem je podporující prostředí, motivace člověka učit se novým věcem a odhodlání překonávat překážky, kterých je, bohužel, často více.

Osoby se zrakovým postižením mají možnost se obracet na různé pomáhající organizace, které se soustřeďují na zkvalitňování jejich života podpůrnými opatřeními. Napomáhají v oblastech nácviku sebeobslužných činností, samostatné lokomoce, ale i pomoc při hledání zaměstnání či poradenství, aby se důsledky zrakového postižení snížily na minimum. „*Mnoho lidí s těžkým zrakovým postižením žije (navzdory očekávání veřejnosti) stejně hodnotný život se stejnými radostmi a starostmi jako lidé bez postižení*“ (Horáková 2013, s. 81).

2.3.2. Zásady správné komunikace s osobami se zrakovým postižením

• Oslovení

Při kontaktu s osobou s poruchou zraku je důležité dotyčného oslovit, tak aby mohl zjistit, že je osloven a přidat se slovy oznámení o podání ruky. Pokud se osoby znají, osloví vidomý dotyčného jako první bez ohledu na jeho věk.

• Popisování směru a umístění objektů

„*Nikdy neříkejte: „židle je tady“ nebo „stůl je tam“, nebo „támhle u zdi je kolo“, ukazující směr prstem. Takové ukazování je založeno na zraku a nemá cenu pro*

nevidomé“ (Van Dyck 2000, s. 14) Přínosnějším řešením je používáním předložek (před, pod, nad) nebo udáním vzdálenosti v jednotkách délky (centimetry, metry).

- **Používání slov vztahujících se ke zrakovému vnímání**

Tak jako u osob s poruchami hybnosti není nevhodné používat slova související s pohybem, v případě jedinců se zrakovým postižením platí totéž. Sami nevidomí používají slova jako „podívat se“, „prohlédnout si“ k vyjádření způsobu vnímání jim dostupným – dotýkání se, ohmatání, cítění, apod.

- **Nabídka pomoci**

Významným pravidlem, které je si třeba uvědomit a respektovat, je svoboda volby přijetí či odmítnutí pomoci. Jedinci s postižením zraku nepotřebují vždy pomoc okolí a často jsou proti své vůli „přemoženi“ přehnanou péčí ostatních. Z toho vyplývá, že je potřeba se vždy dotyčné osoby zeptat, zda potřebuje pomoc a pokud dojde k odmítnutí, přijmout ho s úctou (Van Dyck 2000).

Díky osvětovým programům pomáhajících organizací, které se angažují v otázkách života osob se zrakovým postižením, se informace o zásadách komunikace velmi rozšířily. Například jsou dostupné v prostředcích veřejné dopravy, kde názorně popisují nastupování, posazení či vystupování nevidomého z hromadné dopravy. Tímto způsobem si lidé mohou připomínat zásady kontaktu s osobami se zrakovým postižením při cestě autobusem i nevědomky, a v potřebných situacích si je rychleji vybaví.

2.3.3. Pomůcky pro osoby se zrakovým postižením

Všechna omezení, která jsou způsobena zrakovou nedostatečností, se váží k neschopnosti nebo omezené schopnosti jedince získat potřebnou informaci. Používáním pomůcek dochází ke zpřístupnění nebo poskytnutí konkrétní informace (Bubeníčková, Karásek a Pavlíček 2012). Speciální pomůcky tedy mají v životě lidí se zrakovým postižením nezastupitelnou roli. Díky nim mohou na jedné straně kompenzovat zrakový deficit, na straně druhé mohou zlepšit kvalitu vizuálního vnímání a napomáhat ke korekci a reedukaci zraku. Na trhu se lze setkat s velkým množstvím pomůcek, které mohou provázet uživatele od raného věku až po stáří (Ludíková 2004). Těmto speciálním pomůckám se věnuje obor tyflotechnika.

Jednotlivá dělení pomůcek můžeme členit do více kritérií, např. podle stupně zrakového postižení uživatele pomůcky (pro osoby nevidomé, slabozraké, s poruchou binokulárního vidění), místa nejčastějšího využívání pomůcky (pro domácnost, volný čas, ve škole, apod.) stability zakotvení u uživatelů (klasické, moderní) či podle způsobu hrazení (hrazené zdravotní pojišťovnou, sociálním odborem, nehrazené) (Langer a kol. 2013). Zmíněno zde bude dělení pomůcek podle stupně zrakového postižení.

„U osob slabozrakých a osob se zbytky zraku slouží pomůcky především k tomu, aby zesílily a plně využily zachovalé zrakové vnímání“ (Votava 2009, s. 51). K tomu jim napomáhají především klasické optické pomůcky jako jsou brýle, lupy, dalekohledy či záměrné použití větší velikosti písma. Mezi modernější pomůcky lze zařadit zvětšovací televizní kamerové lupy, digitální lupy či zvětšovací software. Důležitou součástí všech činností je dodržovat zásady zrakové hygieny (Ludíková 2009).

Pro osoby nevidomé je nutností nahradit zrakový vjem jiným smyslovým vjemem. Nezbytnou pomůckou zejména pro prostorovou orientaci je bílá hůl. Díky ní získává uživatel informace o povrchu cesty, výskyt překážek, ale také může sledovat odraz zvuku v prostoru, kterým prochází (Votava 2009). Hůl se dělí na orientační a signalizační. Mezi další pomůcky, které se využívají pro usnadnění pohybu v prostoru, patří ozvučené přechody, křižovatky, vodící linie či speciálně vycvičení vodící psi. Pro získávání informací hmatem slouží Braillovo písmo, které je tvořeno šestibodem. Zápis bodového písma je vytvářen na Pichtově psacím stroji. V moderním provedení takto fungují počítače s hmatovým a hlasovým výstupem. Mezi pomůcky, které nevidomí využívají v běžných činnostech jsou např. hodinky s hlasovým výstupem, indikátor hladiny, šablona na bankovky, indikátor barev, dymokleště, atd.

Osoby s poruchami binokulárního vidění mají z prognostického hlediska dobrou perspektivu. Při včasné léčbě a spolupráci lze potíže i zcela odstranit. Při léčbě se využívá celá řada přístrojů, které využívají převážně k diagnostice oftalmologové a ortoptické sestry. Jedná se například o stereoskop, troboskop, cheiroskop. V průběhu terapie zejména děti nosí okluzor, který překrývá zdravé oko. Při čtení se používají pomůcky jako čtecí okénko, podkladový rádek, čtecí mřížka, apod. (Ludíková 2009).

2.4. Osoby s mentálním postižením

Osoby s mentálním postižením tvoří jednu z nejpočetnějších skupin mezi zdravotně postiženými občany (Švarcová 2009). Valenta (2012 s. 30) definuje mentální postižení jako „*zastřešující pojem zahrnující kromě mentální retardace i takové hraniční pásmo kognitivně – sociální disability, které znevýhodňuje klienta především při vzdělávání na běžném typu škol a indikuje vyrovnávací či podpůrná opatření edukativního (popř. psychosociálního) charakteru.*“ Z hlediska terminologie se zabývající obory touto problematikou potýkají s mnoha nejasnostmi a problémy etického rázu. Zejména užívané termíny, které se pro své pejorativní zabarvení stávají společensky nekorektními např. imbecil, debil, kretén, apod. Nejnověji se také ustupuje od základního pojmu *mentální retardace* a přechází do tvaru *mentální postižení* (Valenta 2012).

Charakterizovat tuto cílovou skupinu jako celek je obtížné z mnoha důvodů. Tito lidé se od sebe vzájemně výrazně liší a jejich osobnostní zvláštnosti se podílejí na charakteristice každého jedince. Dalším důvodem jsou zvláštnosti jednotlivých psychických procesů a to v oblasti vnímání, pozornosti, paměti, myšlení, emocí a volných vlastností, které jsou závislé na hloubce a nerovnoměrnosti postižení, věku či podnětnosti sociálního prostředí (Černá a kol. 2009). Rozdíly v mentální úrovni jedinců s mentálním postižením jsou větší než rozdíly v intaktní populaci. V rozsahu lehké mentální retardace, kdy jedinec dokončí školu a uplatní se v zaměstnání a často si založí rodinu až po těžké hluboké postižení, kdy jsou jedinci odkázáni na pomoc druhých prakticky ve všech svých potřebách. Mezi těmito krajními skupinami se nabízí celá řada variant, v nichž každý jedinec může být odlišný a je tedy klíčové brát na tyto odlišnosti zřetel (Švarcová 2009).

2.4.1. Psychosociální aspekty mentálního postižení

Rozvoj osobnosti každého jedince s mentálním postižením je podmíněn do značné míry nejrůznějšími činiteli prostředí, v němž žije. Mentální postižení je jistým omezujícím a limitujícím faktorem avšak podněty vhodně nasměrované a náležitým sociálním a výchovným zaměřením napomáhají rozvoji všech psychických procesů, a tím i celkové orientaci postiženého v životních situacích. Nejdůležitějším společenským prostředím se stává rodina. Přijetí mentálně postiženého dítěte však

nemusí přijít spontánně a tím jsou i podmínky rodiny v počátcích obtížnější. Nejde jen o vztah matka – dítě, ale i o vztahy dalších členů rodiny a to zejména otce, sourozenců a jejich vzájemné vztahy. Právě vztah dítě s postižením – otec je často značně problematický a ne vždy dojde k přijetí a harmonickému vztahu. Za negativní faktory ovlivňující roli rodiče jako vychovatele jsou považovány výčitky svědomí, obviňování sebe či partnera, stud. V důsledku těchto nepříznivých dějů se může rodina izolovat od zbytku společnosti, stávat se nefunkční a to sebou nese i rizika pro dítě a jeho vývoj (Kvapilík 1990).

Mentální postižení vede ke vzniku odpovídající sociální závislosti, neboť jedinec má nedostatečnou schopnost učit se na základě minulé zkušenosti, přizpůsobovat se novým podmínkám a to vše v závislosti na stupni a charakteru poruchy. *„Při posuzování prognózy vývojových možností lidí s mentální retardací je zapotřebí vycházet nejen ze schopnosti postiženého člověka a jeho osobních vlastností, ale i z podmínek jeho výchovy, rehabilitace a možnosti zlepšení jeho celkového stavu“* (Švarcová 2009, s. 15). Schopnosti člověka s mentálním postižením nelze posuzovat pouze podle skóre inteligenčního kvocientu. Omylem se v populaci také stává přirovnávání osoby s mentálním postižením k vývojově mladší osobě. I když intelektové schopnosti odpovídají normě pro mladší vývojové období, neznamená to, že se jedinec bude chovat jako vývojově mladší (Lečbých 2008). S tímto faktem úzce souvisí práva mentálně postižených osob, která mají stejná jako všechny ostatní lidské bytosti. Proti tomuto tvrzení a dokonce ukotvení v zákoně mnoho lidí zaujímá rozpačitý či dokonce nepřátelský postoj. Podle jejich názoru by lidé s mentálním postižením měli být umístováni do ústavů a být mimo intaktní společnost. Tyto překážky znesnadňují vzájemné pochopení a skutečnou formulaci práv. Lidé s lehkým mentálním postižením by měli mít právo na samostatný život, jsou – li toho schopni, a lidé s hlubokým postižením by měli mít stejné právo na pomoc a ochranu, pokud ji k závažnosti postižení potřebují (Švarcová 2009).

2.4.2. Zásady správné komunikace s osobami s mentálním postižením

• Respektování mentální úrovně a fyzického věku těchto osob

Pokud se jedná o dospělého člověka, nemluvíme s ním jako s dítětem. Ačkoliv jejich chování může připomínat chování dětí a působit dětinsky, snažíme se přizpůsobit a nesnižovat jejich důstojnost.

• Způsob komunikace

Na osobu s mentálním postižením je vhodné mluvit pomalejším tempem, než jsme zvyklí. Volba slov by měla být přiměřená, jednoduchá a řazena do kratších větných sdělení. Role posluchače vyžaduje trpělivost, pozornost a případnou pomoc, která komunikaci usnadní např. při hledání vhodného slova, doplňující informace, apod.).

• Volba přiměřeného a vhodného tématu

Osoba s mentálním postižením se bude lépe orientovat v komunikaci, která bude stručná, jasná a jemu blízká. Verbální mluvu vhodně doplní neverbální prostředky (mimika, gestikulace), které by měly být v souladu s obsahem sdělení (Slowík 2010).

• Opakování sdělení

Při dorozumívání je důležité, aby se komunikující vzájemně pochopili. U osob s mentálním postižením je vhodné informace zopakovat tolikrát, kolikrát je zapotřebí a následně si ověřit, zda sdělení porozuměl (Chrástková a Kojecká 2011). Nejlépe otázkou „Co jste mi rozuměl/a?“ než „Rozumíte?“ Ve druhé variantě může dotázaný otázku odkývat, avšak to nemusí svědčit o maximálním porozumění.

• Využívání pomůcek

Usnadnění pro komunikaci se stává využití předmětů či pomůcek, které s daným tématem hovoru souvisí. Názornost je pro osoby s mentálním postižením stěžejním pilířem v orientaci a chápání okolního světa a stává se pro ně snadněji přístupným.

• Komunikace s osobou se sníženou či nemožnou schopností verbálního vyjadřování

Pokud se dorozumíváme s osobou, pro kterou je běžná řeč prakticky vyloučena, využívají se netradiční dorozumívací prostředky na bázi mimoslovních signálů např. pohyby hlavy, mrkání očí, neartikulované zvuky, apod. nebo se využívají systémy alternativní a augmentativní komunikace (Slowík 2010). K těmto systémům je však potřeba znát jejich uspořádání a zákonitosti.

Jak již bylo zmíněno výše, u zásad komunikace u osob se sluchovým postižením, osoby s mentálním postižením musí často čelit odtazitosti a nedůvěřivosti veřejnosti. Svými specifickými projevy vzbuzují u intaktní společnosti nedůvěru a nepochopení. Důležitým prvkem dorozumívání je tolerance, přizpůsobení se a hledání možností co nejefektivnější komunikace.

2.4.3. Pomůcky pro osoby s mentálním postižením – prostředky alternativní a augmentativní komunikace

Pomůcky a úprava prostředí pro osoby s mentálním postižením mají za úkol usnadnit těmto lidem porozumění situaci a orientaci. Často se využívají fotografie či obrázky k označení místností v bytě – WC, kuchyně, apod. (Votava 2009). Ve vzdělávacím procesu se pomůcky nijak výrazně neliší od běžně používaných ve školách. Klade se důraz na názornost a četnost opakování naučeného a osvojování si dovedností v praktických činnostech (Křížková 2012, online). U jedinců s mentálním postižením se často vyskytují problémy s dorozumíváním nebo s celkovým verbálním vyjadřováním. „*Aby mohla být uspokojena jejich specificky lidská potřeba komunikovat s okolním světem, hledají a vytvářejí se pro ně různé náhradní metody sociální komunikace, které by napomohly rozvoji jejich komunikačních dovedností nebo nahradily mluvenou řeč*“ (Švarcová 2009, s. 119).

System alternativní a augmentativní komunikace (AAK) lze využívat v širokém spektru uživatelů, osoby s mentálním postižením nevyjímaje. Pro potřeby jedinců, kteří se nedostatečně dorozumívají verbální řečí, jsou vhodné prostředky augmentativní komunikace, které komunikační schopnosti podporují. Systémy AAK se dělí do několika skupin, z nichž nejvýznamnější pro osoby s mentálním postižením jsou komunikační systémy využívající symboly. K nejužívanějším metodám patří využívání piktogramů. Černobílé a jednoznačně kódované symboly pomáhají se orientovat a lze je zařazovat do komunikačních tabulek tak jako výměnný obrázkový komunikační systém (VOKS), který je využíván zejména u osob s poruchou autistického spektra. Mezi další komunikační systémy (ne však tolik v našich podmínkách rozšířené) se řadí systém Bliss (využívá místo slov jednoduché obrázky) a Makaton (doplňuje obtížně srozumitelnou řeč neverbálními manuálními znaky) (Laudová 2007).

3. VZTAH SPOLEČNOSTI K OSOBÁM SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

Život každého člověka ve společnosti je ovlivňován mnoha působícími faktory ať už záměrně či nezáměrně. V důsledku tohoto působení se formuje osobnost člověka, vlastní sebehodnocení, schopnosti a dovednosti, ale také velmi důležitý vztah ke společnosti a životnímu prostředí. Na osoby se zdravotním postižením tyto činitele působí v některých oblastech odlišným způsobem a je důležité si tuto rozdílnost uvědomit. Pokud bychom se zaměřili na ovlivňující objektivní činitele, které poznamenávají jedince ve společnosti, tak Novosad (2000) řadí mezi objektivní činitele, které ovlivňují život člověka s postižením tyto determinanty:

- společenské vědomí, postoje majority k postižené populaci, k sociálnímu stigmatu;
- stav životního prostředí, který je posuzován z dalších hledisek (četnost výskytu postižené populace vlivem životního prostředí; vliv životního prostředí na život lidí s postižením – toxicita prostředí, životní prostor a existence bariér);
- sociální politika a vztah státu;
- vzdělávací politika a zprostředkování výchovy, vzdělávání a profesní přípravy;
- vytváření pracovních míst a využití schopností lidí s handicapem;
- úroveň sociálních služeb a s tím související adekvátní uspokojování potřeb a kompenzace omezení osob s postižením.

Smyslem péče o osoby se zdravotním postižením je eliminovat negativní dopady na tuto cílovou skupinu a snažit se o omezení stigmatizace. Těmto snahám však odporují společenské predispozice, které se mnohdy liší. Jsou tomu zejména *postoje*, které ve své konečné podobě nejsou člověku vrozené, ale vytváří se učením a jsou výrazně podmíněny sociokulturními vlivy prostředí, ve kterém jedinec žije. Vytvořily se jako výraz snahy o subjektivně jasnější a jednodušší orientaci ve světě. Může to být ovšem mnohdy orientace značně nepřesná, zejména pokud je více ovládána citovou než rozumovou složkou (Vágnerová, Hadj- Moussová a Štech 2001). K vytvoření postoje často jedince dovede vlastní osobní potřeba či osobní zvyk. Posilováním těchto postojů a dále se rozvíjejících předsudků se stává i silný vliv skupinové příslušnosti (Allport 2004). Společnost tvořena sociálními skupinami je formována právě postoji a názory.

V celé své existenci a v průběhu staletí se výrazně transformovala až do její současné podoby.

3.1. Historický vývoj

Zdravotní postižení, odchylky od normálního vývoje a různé vady doprovázejí lidstvo už od samého začátku. Kosterní nálezy, jeskynní malby či obrazy a psané dokumenty jsou nám důkazem, že osoby s postižením byly vždy součástí společnosti v kterékoli době. Kvůli svým nápadnostem se stávaly viditelné a většinová společnost se jimi zabývala. Vždy se také stávaly problémem společnosti více či méně podle toho, jak byla příslušná společnost organizována (Piřha 2011). V průběhu dějin vztah společnosti k osobám se zdravotním postižením procházel mnoha změnami a vývojem, který čím dál více směřoval k respektu a přijetí.

V druhé polovině 20. století se na poli speciální pedagogiky v českých zemích ukotvila periodizace ve vývoji péče o osoby s postižením uvedena profesorem Milošem Sovákem. Modelem této prezentované periodizace se Sovákovi stalo deset období pokroku lidského ducha od J. A. de Condorceta (*Náčrt historického obrazu pokroků lidského ducha, 1795*), kterému se dějiny jeví jako rámec pro nezadržitelný pokrok rozdělený do deseti období (Titzl 2000). Sovákova periodizace je rozdělena na sedm stádií a popisuje vztah společnosti k postiženým jedincům od dob pravěkých do současnosti (budoucnosti). Tato periodizace sleduje vývoj od represivního přístupu až po aktuální a budoucí inkluzivní přístup. Sovák (1980) sleduje vývojová stadia péče o defektní osoby v tomto pořadí a označení: *stadium represivní, zotročování, charitativní, renesančního humanismu, rehabilitační, socializační, prevenční*.

Problémem členění této periodizace je její určitá nejednotnost. „*Toto schema není vnitřně jednotné, takže buď se pokrok odvíjí po linii od egoismu k altruismu, nebo se proměňuje způsob ekonomické využitelnosti postižených lidí a konečně v závěru škály je pokrok podmíněn rozvojem speciálních věd*“ (Titzl 2000, s. 7). Mezi další autory, kteří se zabývali dějinami péče o zdravotně postižené, se řadí např. Reuven Kohen-Raz, který se zmiňuje o členění vztahu do čtyř období (předmonoteistické, monoteistické, epocha vědeckého uchopení problému, existenciální autonomie). Toto pojetí je mnohem soudržnější avšak s možnými pochybami v jednotlivých tvrzeních o altruistickém chování společnosti až s nástupem monoteistických náboženství (Titzl 2000).

I v dnešní době si nelze nepovšimnout stále nerovného a nejednoduchého vztahu mezi zdravými a nepostiženými oproti slabším, nemocným, postiženým (Titzl 2000). Podle autora má v současnosti společnost k fungujícímu systému rehabilitace a socializace ještě velmi daleko. Tento výrok navazuje na nesouhlas se Sovákovou periodizací vztahu společnosti k postiženým z roku 1972, která svými výhledy do budoucnosti předjímal, že současná společnost bude na takovém stupni mravní vyspělosti, kdy se snaží předcházet poruchám vztahů ve výchově, vzdělání a k práci (Titzl 2005). Negativní postoje jakožto pravěkých, starověkých či středověkých civilizací k péči o osoby s postižením jsou skutečné a reálné, avšak nelze je aplikovat paušálně na všechny společenské formace tehdejší doby (Novosad 2011). „*Lze se přiklonit k hypotéze, že v těchto fázích vývoje člověka otázka postiženého jedince nebyla nijak ideologizována a vše probíhalo v podstatě s přirozeností danou pudově s jediným rozdílem od světa zvířat, a to v pocitu zodpovědnosti, který byl rysem výlučně lidským*“ (Piřha 2011, s. 15).

Objektivní posouzení vývoje péče o postižené osoby z pohledu vývoje institucionálního předkládá Titzl (2005) následovně:

Stadium předinstitucionální – neexistuje žádná řízená péče ve formě institucí

Předělem těchto stádií je v našich podmínkách 13. století, kdy vznikaly první špitály.

Stadium institucionální

a) Vznikající instituce nejsou členěny dle cílových skupin a mají azylový charakter (např. špitály, chudobince).

Jsou zde situováni sirotci, žebráci, staří lidé, vysloužilí či válkou poznamenaní vojáci a lidé s postižením.

b) Instituce se rozčleňují podle cílových skupin a mají výchovný a případně i léčebný charakter

Počátek ustavování speciálních institucí váže k roku 1786 se vznikem pražského ústavu pro hluchoněmé. Mezi další významné vzniklé speciální instituce patří Klárův ústav (1807), Ernestinum (1871), Jedličkův ústav (1913) či Bakulův ústav životem a prací (1919).

c) Tendence k odklonu od speciálních institucí a směřování k podpoře života postižených mimo ústavní prostředí.

K tomuto směřování se přiklání aktuální společnost a jejím cílem je umožnit jedincům s postižením žít život v rodině, komunitě či v podmínkách připomínající rodinné prostředí. O prosazování tohoto snažení usilují zejména nevládní neziskové organizace.

Moderní doba přináší i nové aspekty, ke kterým je potřeba přihlédnout. Se stále se rozvíjejícími technologiemi se zvyšuje také úroveň podpůrných a rehabilitačních prostředků, kompenzačních pomůcek či výukových materiálů a zařízení. S tím však narůstá i jejich cena, výrazně se zvyšuje i životní úroveň a s ní i vyšší nároky v ekonomické oblasti. Možností je uvolňování větších prostředků ze státního rozpočtu na potřebné vybavení, na druhé straně však vznikají vysoké požadavky s možností následnými předsudky majoritní společnosti. Za zmínku stojí i zlepšující se možnosti a s nimi vědecké poznatky v oblasti diagnostiky a metod pedagogické a psychologické práce. Negativem tohoto pokroku může být nárůst počtu jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří by dříve byli zařazeni mezi intaktní populaci. S tímto fenoménem opět vyvstává riziko nejasností a nových předsudků ve společnosti. Poslední komponentou, která bude zmíněna, je nárůst byrokratických systémů. Tato uspořádání mohou vést např. k tomu, že vznikne klasifikace postižení, kdy žádný skutečný případ nebude moci být zařazen a tím pádem ani náležitě ošetřen (Pit'ha 2011).

3.2. Současná situace a trendy ve speciální pedagogice

Kladný vztah k postiženým je obecněji výrazem tolerance k odlišnosti, respektování individuality, důkazem vnitřní kvality člověka i celé společnosti. Pokud bude společnost schopna překročit konvence a stereotypy, nebude postižený vnímán pouze pod zorným úhlem postižení, ať už s odmítáním nebo se soucitem. Každý člověk, jakkoli se liší od ostatních, musí být chápán jako člověk se svými specifickými kvalitami. Předsudky, stereotypní vnímání druhého je možné překonat působením na společnost a její členy především bouráním bariér, které dělí postižené od ostatní společnosti a umožnění kontaktů a vzájemného poznání např. prostřednictvím integrace postižených dětí do běžných škol při zachování nutné speciálně pedagogické péče, větší míra a snaha zaměstnávat osoby se zdravotním postižením, apod. (Vágnerová, Hadj-Mousova a Štech 2001).

Současnou snahou speciální pedagogiky je trend *humanizace a integrace*. Humanistický přístup se soustřeďuje na chápání každého člověka hodného důstojnosti,

akceptace k jeho odlišnostem, potřebám a způsobu vedoucí k jejich uspokojování. Nedílnou součástí tohoto trendu je odstraňování a odpoutání se od zastaralých a stigmatizujících pojmenování a označování jedinců s postižením. Týká se především osob s mentálním postižením – dříve označování jako mentálně retardovaní či podle dosaženého stupně v testech inteligence (debil, imbecil, idiot). Dále také u osob se sluchově postižených je snahou eliminovat označení hluchoněmý. Tendence humanizační nedílně souvisí s tendencí integrační. Začleňování jedinců s postižením do většinové populace je znakem vyspělosti a uvědomělosti společnosti (Fischer a Škoda 2008). Zmiňovaná integrace a také inkluze se v současnosti stává hojně vyhledávaným a diskutovaným jevem. Při integraci vedle sebe působí rozdílné podskupiny, můžeme tento jev nazvat jako duální systém, ve kterém paralelně fungují zúčastnění běžné (zdravé) populace, tak osoby s postižením (Lechta 2010). V rámci integračního procesu je nutné vymezit meze integrace. Existují druhy a stupně postižení integrovatelné bez potíží. Naopak u jiných může být integrace obtížná či problematická, a existují i zdravotní postižení, kdy je integrace obtížně zařaditelná či zcela vyloučena. Týká se osob, které vyžadují nezbytně nutnou odbornou ústavní péči, která byla nedílnou součástí společností od doby antiky po dnešek (Mühlpachr 2004). Společnost se tedy snaží o integraci těch, u nichž je to alespoň částečně možné a vytváření výhodnějších materiálních, ekonomických, psychosociálních podmínek (Fischer a Škoda 2008).

Ve spojení s tímto míněním souvisí obzvlášť diskutabilní téma, které na poli speciálního školství vyvolalo značný rozruch. Jedná se o návrh Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o zrušení základních škol praktických a zařazení žáků se specifickými vzdělávacími potřebami do běžných škol. Po bouřlivé vlně negativních reakcí ze strany pedagogů i samotných rodičů se ministerstvo v současné době rozhodlo, že začleňování žáků do běžných škol bude prováděno postupně a žákům budou zajištěny pomůcky či asistent pedagoga (Langer 2016, online).

Inkluze vzniká za podmínek, pokud se idea integrace postupně rozvíjí a přináší nové a vyšší kvality. Zde se následně heterogenita jedince či skupiny chápe jako normalita (Lechta 2010). „Inkluze není výhoda, kterou by si dítě muselo zasloužit zvládnutím požadavků školy, ale automatické právo, které se nevyužije jen tehdy, když speciální vzdělávání představuje variantu ještě lepší, resp. když by inkluzivní vzdělávání mohlo dítě poškodit“ (Novosad 2000, s. 22). Inkluzivní přístup nehodnotí normalitu

kvantitativně, ale kvalitativně. Z hlediska konkrétního jedince, ať už s postižením či bez, se druhý jedinec přirozeně liší a je to tak v pořádku. Tyto přístupy by měly být nikdy nekončícím procesem, nikoli však neúspěšným, ale ve smyslu nekonečného soužití, které je ve skutečnosti reálným kompromisem mezi omezeními a příležitostmi s cílem převažování příležitostí nad omezeními (Slowík 2011). K tomuto přístupu se společnost neustále přibližuje, avšak je natolik specifický, že lze na něj pohlížet z mnoha stran a zaujímat rozdílné názory.

Dalším trendem je skutečnost, že se speciální pedagogika neomezuje pouze na problematiku speciálního vzdělávání, ale také na problémy spojenými s konkrétním jedincem v průběhu jeho celého života. Zabývá se jak zákonitostmi výchovy a vzdělávání, tak i otázkami společenské seberealizace, objevování tendencí vytváření speciálních pracovních příležitostí, možnostmi kompenzace, terapie a rehabilitace (Fischer a Škoda 2008). V těchto záležitostech se angažují především nestátní neziskové organizace, zaměřené konkrétně na cílové skupiny osob se zdravotním postižením, zdravotnická zařízení a organizace podporující profesní uplatnění na trhu práce.

3.3. Předsudky vůči lidem se zdravotním postižením

„Jinakost přitahuje pozornost, nutí zírat“ (Kolářová 2012, s. 11). Můžeme konstatovat, že s předsudky se lze setkat v jakémkoliv prostředí a v kterékoli společnosti. Jsou přítomny na každém kroku a je nelehké se jim vyhnout či se od nich oprostit. To může zapříčinit negativní dopady na příslušnou skupinu či jedince, kterých se předsudky bezprostředně dotýkají. Allport (2004 s. 39) definuje předsudek jako *„odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do této skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině.“* Na vzniku předsudků se podílí vlastní sebeuspokojení či nevědomost a slepý souhlas s převládajícím skupinovým způsobem chování a myšlení. Síla skupinového názoru dokáže být velmi silná a není jednoduché se vymanit ze zažitých stereotypů. Mnoho z nich převládá do současnosti, i když se zdají být překonanými nebo zastávány starší generací. Setkat se však můžeme s mladými lidmi, kteří zažité předsudky ožívují a kladou na ně velký důraz, což v nejhorších případech může vést až extremistickému chování. Mnoho předsudků právě tak směřuje k osobám se zdravotním postižením. *„Postižení se v tradičním pojetí chápe jako kvalita, která charakterizuje jedince. Jinak*

řeceno „chyba“ je někde v něm, v samotném jedinci, neboť jeho výkony, schopnosti a rozličné funkce jsou v porovnání s ostatními intaktními jedinci na nižší úrovni“ (Zászkaliczky 2010, s. 43).

Významným činitelem, který souvisí s předsudky, je *stereotyp*. Stereotyp znamená sklon k fixaci určitého názoru či postoje. Je výrazem potřeby snadné orientace a slouží jako laické diagnostické kritérium, podle něhož bývají (v našem případě) postižení posuzována. Jedním z hlavních projevů stereotypu v postoji k nemocným a postiženým je tendence ke generalizaci, sklon vidět je všechny šablonovitě, bez ohledu na jejich individuální odlišnosti, které samozřejmě existují i v této skupině. U těchto lidí je rigidita projevem obrany před vším novým a jiným, protože taková možnost u nich vzbuzuje ještě větší úzkost. Mnohé nápadnosti, iracionální projevy a nepodložené názory v postojích k postiženým lidem jsou výrazem obrany před potenciálním ohrožením či nejistotou (Vágnerová, Hadj- Moussová a Štech 2001).

S tím se pojí mnoho nejasností a nepřesných úvah intaktní společnosti k osobám s postižením. Zdravotně postižené osoby se velmi často stávají terčem mylných představ, předsudků a zažitých stereotypů, které jsou obvykle založeny na nepodložených a zkreslených informacích. Tyto informace mohou být prezentovány i ve formě literárních (beletrie) či filmových děl. Často jsou zavádějící, protože vykreslují příběh jako obecněji platný než je ve skutečnosti. Divák laik tyto informace akceptuje a bere za korektní a nikoliv jako produkt umělce (Vágnerová, Hadj-Moussová a Štech 2001). Názory společnosti mohou být také negativně zesilovány architektonickými, mezilidskými a dopravními bariérami, neinformovaností či předsudečnými postoji veřejnosti (Novosad 2011). Zmíněný autor (2011) dělí typy předsudků pohledem na tělesné postižení. Toto dělení lze, podle mého názoru aplikovat na jakékoliv osoby se zdravotním postižením:

- **Paternalistické a podceňující předsudky**

Typickým znakem je ochranný, pečující a charitativní přístup. Pomáhající osoby často posuzují možnosti, přání, psychický stav a možnosti osob s postižením podle vlastního přesvědčení bez ohledu na názor a cítění daných osob.

- **Odmítavé a degradující předsudky**

Předsudky tohoto typu vylučují a odmítají osoby s postižením. Považují je za neužitečné, zatěžující společnost až parazitující. Častým jevem je degradace úspěchů

či mimořádných schopností osob s postižením, kdy dochází ke zpochybňování např. akademických titulů či kvalifikace.

- **Protektivně – paušalizující předsudky**

Lidé mající tyto předsudky se shodují v názoru, že osoby se zdravotním postižením mají často neoprávněné či nezasloužené výhody např. vyhrazená místa k parkování, slevy na vstupném, apod.

- **Idealizující (heroizující) předsudky**

Někteří lidé osoby s postižením pojmají jako hrdiny, kteří by měli získat obdiv, soucit či je brát jako mravní výzvu. I tyto faktory působí nepříznivě. Ať už je člověk zdravý či s nějakým znevýhodněním, pořád je to člověk s charakterovými vlastnostmi jako každý jiný a mezi všemi lze nalézt osoby poctivé, přející obětavé a naopak. Pokud se do podvědomí (např. masmédiu) většinové společnosti dostane negativní obraz člověka s postižením, odrazí se to negativně i na ostatní jedince s postižením.

Předsudky se vyskytují u všech typů zdravotního postižení v různé míře a závažnosti. U osob s tělesným postižením se jejich omezené možnosti ke zvládnání úkonů každodenního života jeví jako nedostačující. Tím spíše, pokud by se jednalo o výchovu a péči o dítě. Nedůležitost je také přisuzována pohybovým aktivitám, které postrádají smysl pro takto postižené osoby. Pro osoby se sluchovým postižením je těžce stigmatizující domněnka v úrovni rozumových schopností. Kvůli svému často nesrozumitelnému mluvnímu projevu jsou intaktní společnosti takto chybně shledávány. Nevědomost populace se také odráží v orientaci v problematice závažnosti sluchových vad a poruch, tudíž pro většinu společnosti jsou osoby se sluchovým postižením podle jejich slov hluchoněmí či hluší a nerozlišují široké spektrum ostatních skupin, zahrnující i nedoslýchavé osoby. Zrakově postižení jsou naopak mylně vyzdvihováni jako lidé s vrozeným talentem pro hudbu a pro dokonalý hmat. Pro svou nápadnost zejména kvůli bílé holi jsou často oslovováni s nabídkou pomoci od intaktní společnosti. Zažitým stereotypem je neschopnost těchto osob samostatného pohybu a orientace, a tak se setkávají s nesouhlasnými postoji ostatních, když nabídku pomoci odmítnou. Osoby s mentálním postižením se mohou potýkat s problémy spojenými s jejich právy. Někteří lidé zastávají názor, že osoby s mentálním postižením by neměli rozhodovat o záležitostech týkajících se jejich osoby. Kvůli tomuto názoru je přirovnávají k mentální úrovni mladších dětí a tak s nimi i jednají. Ačkoli se pořádá mnoho osvětových a

vzdělávacích akcí na toto téma, některé předsudky mají pevné základy a je potřeba společnosti dodávat jiné pohledy na danou problematiku a navést ji správným směrem.

Nejčastěji se společnost přiklání k názorové většině nebo názoru blízkých či sympatizujících osob. Významným zdrojem informací zejména pro studenty se stává školní prostředí. Škola jako instituce má velký význam a prostor pro formování jedince. Snaží se cíleně působit při rozvoji schopností jedinců a napomáhá k vytváření hodnot a vhodnému zařazení se do společnosti. Důraz by měl být kladen na toleranci, respekt k druhým a také na schopnost přijetí a porozumění lidem na první pohled odlišným. Mít povědomí o lidech s postižením již v začátcích svého života je přínosné jak pro člověka samotného, tak pro všechny, se kterými se v budoucnu setká a bude zbaven obav, nervozity a nejlépe i předsudečných názorů.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. CHARAKTERISTIKA PRAKTICKÉ ČÁSTI

Následující významná část diplomové práce se soustřeďuje na praktický výstup, který je ověřen v praxi a vychází z předem stanovených cílů, metod a postupů. Obsahem této kapitoly je ukotvení zásadních aspektů, mezi něž patří stanovení cílů, charakteristika výzkumného vzorku, místa šetření, analýza výsledků a použití výsledků pro tvorbu metodického materiálu.

Cíle

Hlavním cílem praktické části diplomové práce je zvýšit povědomí studentů gymnázia v oblasti problematiky zdravotního postižení, díky cíleně připraveným aktivitám, které odpovídají požadavkům studentů. Tento cíl je realizován vypracováním metodického materiálu, který je následně ověřen v praxi v podmínkách školního klubu při Biskupském gymnáziu Bohuslava Balbína.

Díličí cíle postupu při tvorbě praktické části se soustřeďují na tyto oblasti:

- výzkumné šetření zjišťující povědomí studentů pomocí dotazníkového šetření;
- vytvoření metodického materiálu v souladu s výsledky výzkumného šetření;
- ověření metodického materiálu v praxi.

Pro potřeby tvorby metodického materiálu musely být zjištěny dostatečné informace k danému tématu. Realizováno tedy bylo výzkumné dotazníkové šetření, jejichž respondenty se stali studenti gymnázia. Výsledky šetření daly podnět pro vytvoření aktivit, které studenty seznamují s problematikou zdravotního postižení, prohlubují vědomosti a snaží se o získání nových zkušeností. Jednotlivé aktivity vycházejí ze zájmu studentů, který byl projeven v dotaznících. Dále z podmínek prostor školního klubu, kde se většina aktivit mělo odehrávat a v dostupnosti jednotlivých dílčích komponent, které by pro danou aktivitu byly klíčové (např. pomůcky, časové omezení, apod.). K těmto aspektům muselo být přihlíženo při tvorbě aktivit pro studenty a využít potenciálu a specifík školního klubu.

Dotazníkové šetření

Výzkumné šetření bylo prováděno kvantitativní formou dotazníkového šetření. Všem studentům byl rozdán dotazník, který je přiložen v příloze (Příloha A). Pro potřeby této práce se dotazníkové šetření snaží o nárys znalostí a názorů studentů gymnázia v Hradci Králové na témata týkající se osob s postižením. Aby mohla být vypracována metodika pro tvůrčí aktivity, bylo důležité si uvědomit, zda studenti mají zájem o tuto problematiku, co konkrétně je zajímavá, co by je zaujalo. Cílem šetření je zjistit základní úroveň povědomí a zkušenosti studentů gymnázia v oblasti problematiky zdravotního postižení.

Dílčími cíli dotazníkového šetření je:

- zjistit zkušenosti studentů gymnázia s problematikou zdravotního postižení;
- zjistit, zda a příp. v jakých oblastech se u studentů vyskytují vybrané omyly o cílových skupinách;
- zjistit, zda studenti mají zájem o tuto problematiku.

Metodický materiál

Metodicky zpracované aktivity s ohledem na výsledky dotazníkového šetření vycházejí ze struktury a tvorby pedagogických příprav. Činnosti jsou rozděleny na dílčí aktivity, které jsou rozděleny dle specifických cílových skupin (osoby se zrakovým, sluchovým, tělesným a mentálním postižením) a na činnosti věnující se tomuto tématu globálně s ohledem na osoby se zdravotním postižením.

Hodnocení aktivit

Hodnocení realizovaných aktivit vychází z jednotlivých vyjádření studentů, které mohli spontánně připomínkovat po ukončení realizované aktivity. Pro celkové zhodnocení všech realizovaných aktivit byl sestaven závěrečný dotazník pro účastníky činností. Vychází s ohledem na otázky z počátečního dotazníkového šetření a ověřuje kvalitu absolvovaných aktivit.

Charakteristika výzkumného vzorku

Respondenty se stali studenti osmiletého a čtyřletého gymnázia ve věkovém rozmezí od dvanácti do osmnácti (devatenácti) let. Výzkumné dotazníkové šetření a následné činnosti byly realizovány na Biskupském gymnáziu Bohuslava Balbína a ZŠ a MŠ Jana Pavla II. (oficiální název), konkrétně tedy na gymnáziu. Gymnázium je všeobecného vzdělávacího charakteru se zaměřením na křesťanské hodnoty při utváření osobnosti studenta. Do prvních ročníků osmiletého gymnázia jsou přijímány dvě třídy po třiceti studentech. Na čtyřleté gymnázium je přijímáno třicet studentů. Dotazníkové šetření probíhalo ve všech třídách kromě maturitních ročníků. Zúčastnilo se jej 398 studentů, z toho 192 chlapců a 206 dívek.

Charakteristika místa šetření

Biskupské gymnázium Bohuslava Balbína a ZŠ a MŠ Jana Pavla II. je součástí církevního školství v Hradci Králové. Jednotlivé subjekty tvoří komplex spravovaný Biskupstvem královéhradeckým. Budova gymnázia je situována na Orlickém nábřeží v Hradci Králové. Pro trávení volného času studentů škola zřizuje školní klub, kde probíhala většina aktivit.

Dotazníky byly rozdány v hodinách výchovy k občanství (nižší gymnázium) a základů společenských věd (vyšší gymnázium). Vzhledem k vysokému počtu studentů na této škole nebyly všechny dotazníky rozdány pod osobním dohledem, což se mohlo odrazit na počtu odevzdaných dotazníků.

Školní klub

V této části je detailněji popsáno fungování a princip školního klubu, jež se stal pro výstupy diplomové práce významným činitelem a místem k realizaci většiny aktivit.

Školní klub na Biskupském gymnáziu funguje od roku 2010. Primárně je určen studentům nižšího gymnázia (primy – kvarty), ale je přístupný a hojně využíván i staršími studenty. Studenti zde najdou prostor pro odpočinek, aktivní trávení volného času díky činnostem, které jsou ve školním klubu připravovány. Otevírací doba školního klubu je stanovena od 7.00 – 8.00 v ranních hodinách a od 12.30 – 16.00 v odpoledních hodinách každý všední den. Poskytuje tak zázemí pro dojíždějící

studenty v ranních hodinách či jako prostor při vyplnění volného času při čekání na zájmové kroužky v odpoledních hodinách.

Docházka do školního klubu není povinná ani časově vázaná. Příchody a odchody studentů nejsou sledovány a každý student může trávit v klubu libovolně dlouhou dobu, což je pro návštěvníky velmi prostupné a příjemné.

Prostory školního klubu tvoří místnost s podélně dlouhým stolem, židlemi, počítači, skříněmi se společenskými hrami, gaučem, stolním fotbalem a katedrou. Klub byl vytvořen z malé učebny, tudíž prostor je celkem stísněný a při větším počtu studentů je realizace některých činností značně problematická.

Náplní práce vychovatele ve školním klubu je vytvářet a předkládat podněty, nápady, inspirovat a motivovat studenty k nabízeným aktivitám, které jsou pro ně připravovány. Nejčastěji se jedná o výtvarné a tvořivé činnosti, turnaje ve stolních hrách (oblíbená je celoroční liga v pokeru), četba časopisů, apod. Pokud se však rozhodne svůj čas ve školním klubu trávit hovorem se spolužáky či prací na počítači, je mu umožněn prostor. Stablním vyžitím se pro ně stává rozmanitá škála společenských her, které jsou přiměřené danému věku studentům. Oblíbenou činností zejména chlapců je hra stolního fotbalu.

Několikrát za rok se pořádají také akce většího charakteru a i mimo stálou otevírací dobu klubu. Jedná se zejména o oblíbené filmové maratony (noční sledování filmů s přespáním ve škole) a sportovní den. Na tyto akce je potřeba se přihlásit, počet účastníků je omezen.

Pro některé studenty se školní klub stává místem, kam každý den zavítají a využijí jeho služeb. Stává se také samozřejmostí pro rodiče studentů, kteří se tak mohou spolehnout na zázemí, které jim poskytne školní klub, což mnoho škol nemůže nabídnout.

5. ÚVODNÍ DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

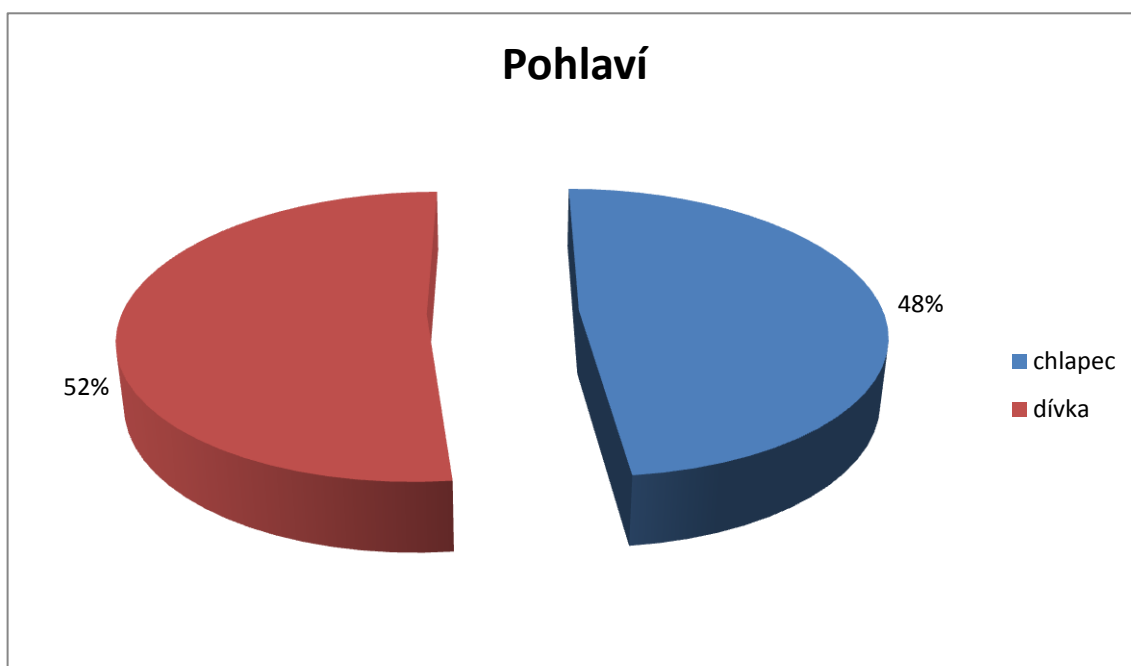
Otázky položené v dotazníku, které byly vyplněny studenty, se zaměřují na povědomí mínění a rozšířené omyly a předsudečné názory, které převládají ve společnosti o osobách se sluchovým, zrakovým, tělesným a mentálním postižením. Zdrojem vybraných mylných postojů společnosti se staly především webové stránky organizací, které se problematikou osob se zdravotním postižením zabývají a jsou přístupné široké veřejnosti, ale také rozhovory s lidmi se zdravotním postižením, kteří se s nimi běžně setkávají a omyly jim způsobují nemalé problémy. Mezi zdroje patří například dobromysl.cz, ruce.cz, webové stránky Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých, z. s., aj. Tvrzení byla položena jak pravdivě, tak nesprávně, aby dotazovaný odpovídal podle vlastního úsudku. Záměrem těchto otázek je zjištění úrovně vědomostí a všeobecný přehled o problematice. Dále zjišťuje povědomí o pomáhajících organizacích, informovanosti od vyučujících ve vyučovaných předmětech a názory na jednotlivá témata vztahující se k této problematice.

Dotazník se skládá z uzavřených a otevřených otázek. Výzkumného šetření se účastnily všechny ročníky gymnázia Biskupského gymnázia Bohuslava Balbína kromě studentů oktáv (vzhledem k vytíženosti a absenci v novém školním roce, kdy aktivity probíhaly). Celkový počet činil 398 vyplněných dotazníků (nižší gymnázium – 220 dotazníků, vyšší gymnázium – 178 dotazníků).

5.1. Analýza dotazníkového šetření

Zpracování výsledků dotazníkového šetření je vypracováno v souladu s potřebami šetření, tudíž není zde záměrem prezentovat detailnější výsledky, nýbrž stručně a jasně vyvodit důležitá fakta. V následujícím textu budou volně členěny jednotlivé otázky a odpovědi.

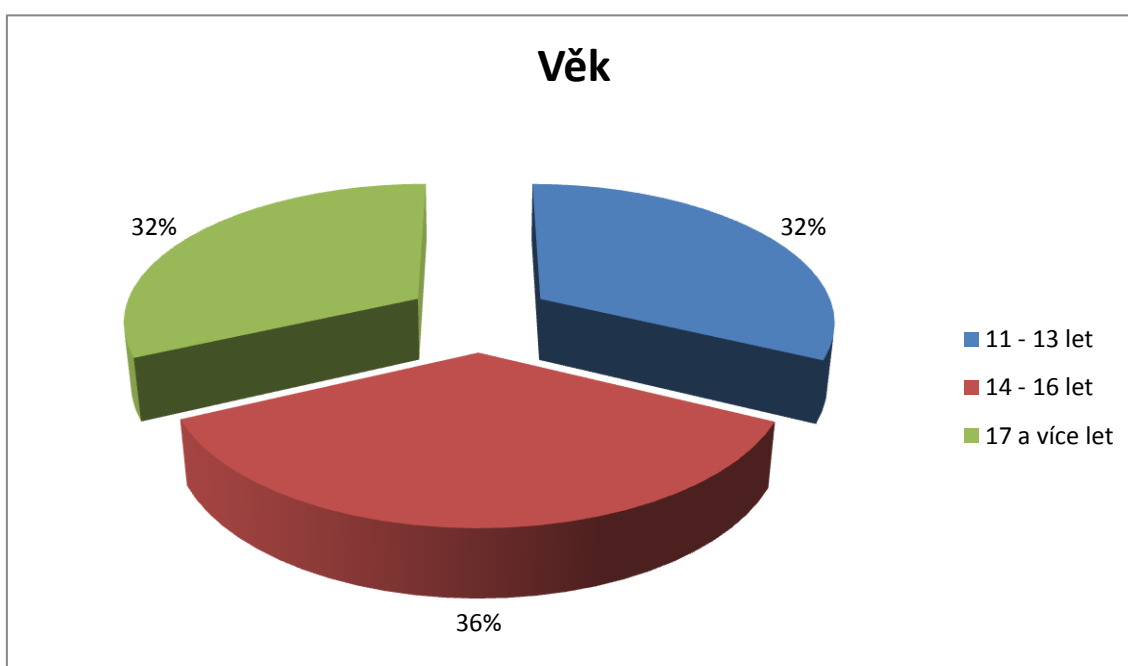
Otázka č. 1

Graf č. 1: Pohlaví

Uvedený graf znázorňuje vyváženost v genderovém zastoupení respondentů dotazníkového šetření. Dotazníkového šetření se účastnilo 192 chlapců a 206 dívek. Mírně tedy převyšuje zastoupení dívek (52 %) nad chlapci (48 %).

Otázka č. 2

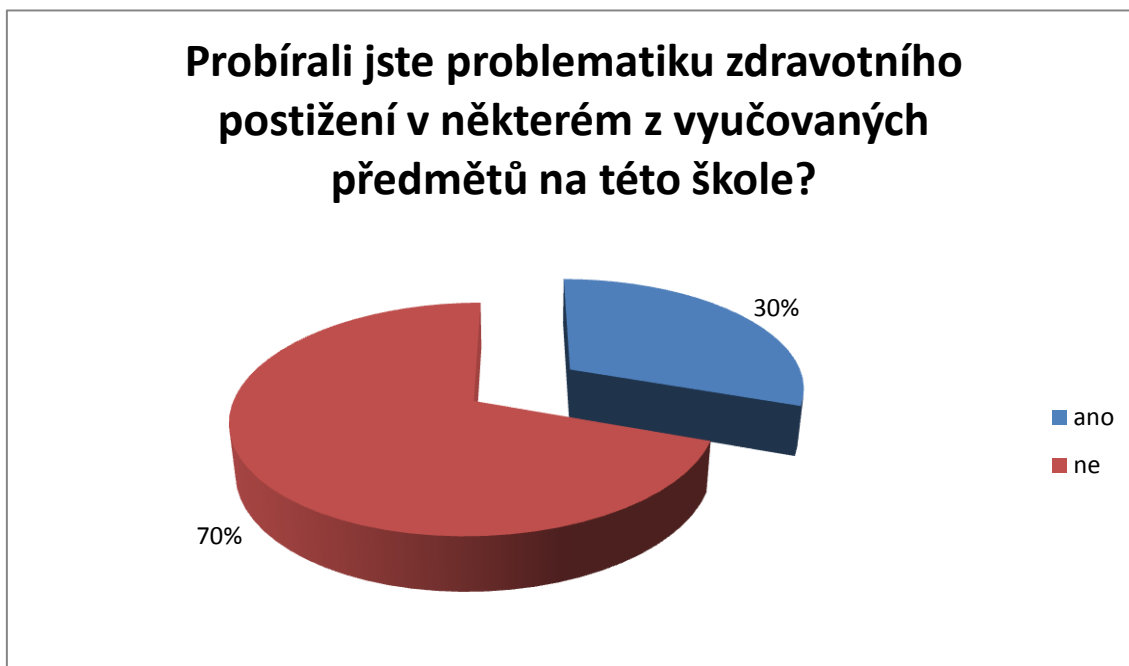

Graf č. 2: Věk

Vyváženost platí také ve věku respondentů. Ve věkovém rozmezí 11 – 13 let (32 %) a 17 a více let panovala shoda (32 %). Mírné zvýšení lze pozorovat u respondentů ve věku 14 – 16 let (36 %). Tato fakta souvisí s jednotným počtem studentů ve třídách.

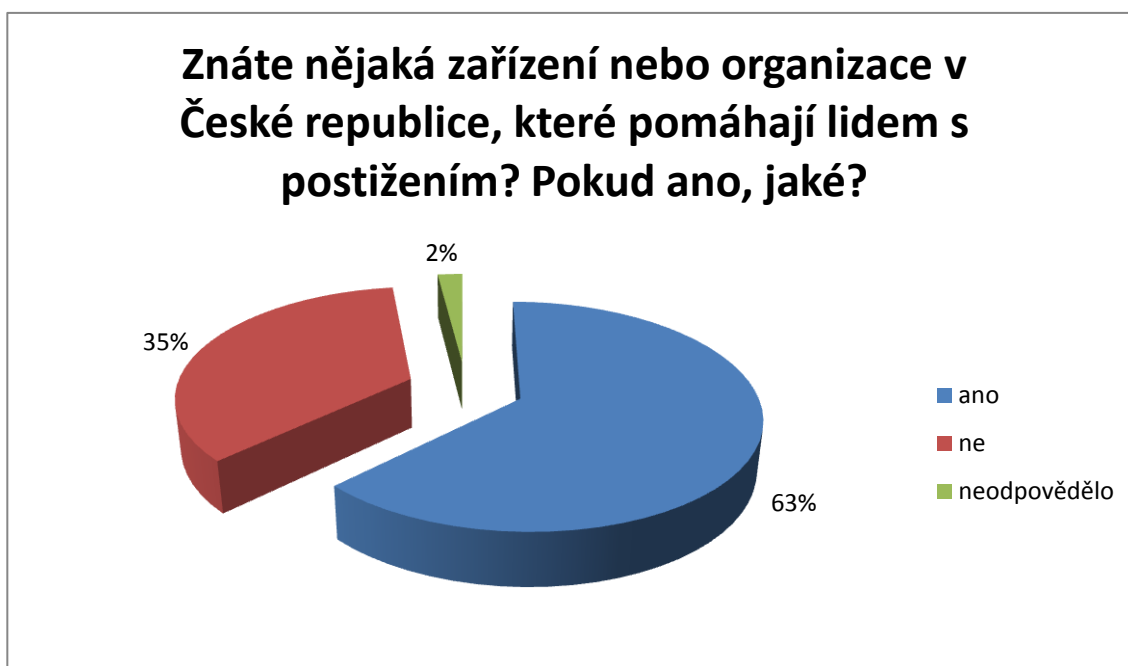
Otázka č. 3

Graf č. 3: Informovanost prostřednictvím výuky

Většina dotazovaných z nižšího i vyššího gymnázia odpověděla, že se tomuto tématu ve vyučování nevěnovala (70 %). Ti, co odpověděli, že ano, nejčastěji uváděli Výchovu k občanství (studenti nižšího gymnázia) a Základy společenských věd (studenti vyššího gymnázia). Lze se tedy domnívat, že tomuto tématu není přikládán velký důraz a ve vyučování se tomuto tématu věnují spíše okrajově.

Otázka č. 4

Graf č. 4: Povědomí studentů o pomáhajících organizacích v ČR

Z uvedeného grafu je patrné, že znalost organizací či zařízení (250 respondentů) převládala v nadpoloviční většině dotázaných. Tato otázka zjišťuje alespoň pasivní povědomí o existenci specifického typu organizací a zařízení, které svou činností významně pomáhají v oblastech, kde lidé potřebují podporu a pomoc. Významnou roli zde sehrávají média a sponzoři, díky nimž se tyto zařízení mohou dostat do podvědomí společnosti.

Na druhou část otázky měli studenti možnost uvést více organizací, které znali a vzpomněli si na jejich název (údaje v tabulce tedy nesouhlasí s počtem respondentů). Následující tabulka představuje nejčastěji zmiňované organizace či zařízení a počet shod mezi studenty v uvedených odpovědích.

Název zařízení či organizace	Četnost shod v odpovědích studentů
Světluška – projekt nadačního fondu Českého rozhlasu	54
Sbírkový projekt Pomozte dětem	44
Nadace Dobrý Anděl	37
Centrum Paraple	31
Humanitární občanské sdružení Český červený kříž	17
Nadace Terezy Maxové	15
Oblastní charita Hradec Králové	13
Skok do života o. p. s.	12
MŠ, ZŠ a SŠ Daneta, s. r. o.	10
Mateřská škola, Speciální základní škola a Praktická škola, Hradec Králové;	5
Dobročinná sbírka Bílá pastelka	5
Nadační fond Kapka naděje	3
Člověk v tísni, o. p. s.	3
SŠ, ZŠ a MŠ Prointepo, s. r. o., HK	2
Dům sv. Josefa v Žirči	2

Tab. č. 1: Zmiňované organizace a zařízení pro osoby se zdravotním postižením

Zmíněné organizace a zařízení jsou obecně známé díky své propagaci v médiích, zastoupené známými osobnostmi a svou tradicí. Odpovědi vycházejí také ze známých institucí v lokalitě Královéhradeckého kraje – Oblastní charita Hradec Králové, Skok do života o. p. s. a další.

Biskupské gymnázium se podílí na mnoha akcích, které slouží k dobročinným účelům. Podporuje sbírky charitativních účelů (Tříkrálová sbírka, Český den proti rakovině), spolupracuje s Oblastní charitou v Hradci Králové a napomáhá k získání prostředků sloužící k rozvoji jejích aktivit. Spolupracuje také s obecně prospěšnou společností Skok do života, kdy zaměstnanci každý den docházejí do budovy školy a nabízí své produkty studentům ve formě občerstvení.

Otázka č. 5

Respondenti měli označit svůj souhlas či nesouhlas se zněním uvedených tvrzení v dotazníku. Pro názornost jsou tvrzení a odpovědi zaneseny v následující tabulce.

Znění tvrzení	Počet správných odpovědí	Počet nesprávných odpovědí	Počet nevyplněných odpovědí
Lidé, kteří neslyší, mají vždy i snížený intelekt.	335	58	5
Osoby s mentálním postižením mohou pracovat.	307	84	7
Neslyšící osoby používají sluchadlo.	177	210	11
Pro děti s tělesným postižením je tělesná výchova bezvýznamná.	313	82	3
Osoby se zrakovým postižením mají vyvinutější sluch a hmat.	22	374	2
S dospělými lidmi s mentálním postižením nemluvíme jako s dětmi.	232	161	5
Na nevidomého člověka musíme mluvit nahlas a zřetelně.	167	224	7
Lidé s tělesným postižením mohou vychovávat děti.	271	123	4

Tab. č. 2: Tvrzení o osobách se zdravotním postižením

Z výše uvedených údajů vyplývá, že nejvíce respondenti chybovali v tvrzení týkající se osob se zrakovým postižením a jejich smyslovém vnímání (374 nesprávných odpovědí). Tento mýtus je všeobecně rozšířený a díky tomuto šetření se jeho přetrvávání potvrdilo. K této skutečnosti nahrává mnoho faktorů, se kterými se studenti setkávají při zprostředkovaném kontaktu s osobami se zrakovým postižením – ztvárnění nevidomých ve filmech, prezentace v médiích, apod.

Druhým tvrzením, které bylo nejčastěji nesprávně zaznamenáno studenty, se týkalo také osob se zrakovým postižením a to v oblasti komunikace (224 nesprávných

odpovědí). Tento výsledek je paradoxem k výše zmíněnému tvrzení a výsledkům. Pokud se většina respondentů domnívá, že osoby se zrakovým postižením mají lépe vyvinutý sluch, tak je v rozporu s tvrzením, zvýšeného ohledu na zřetelnou a hlasitou mluvu při komunikaci. Po přezkoumání výsledků u těchto dvou tvrzení, zda stejný respondent odpověděl v těchto otázkách v rozporu, se ukázalo, že více než třetina respondentů odpovídalo v rozporu.

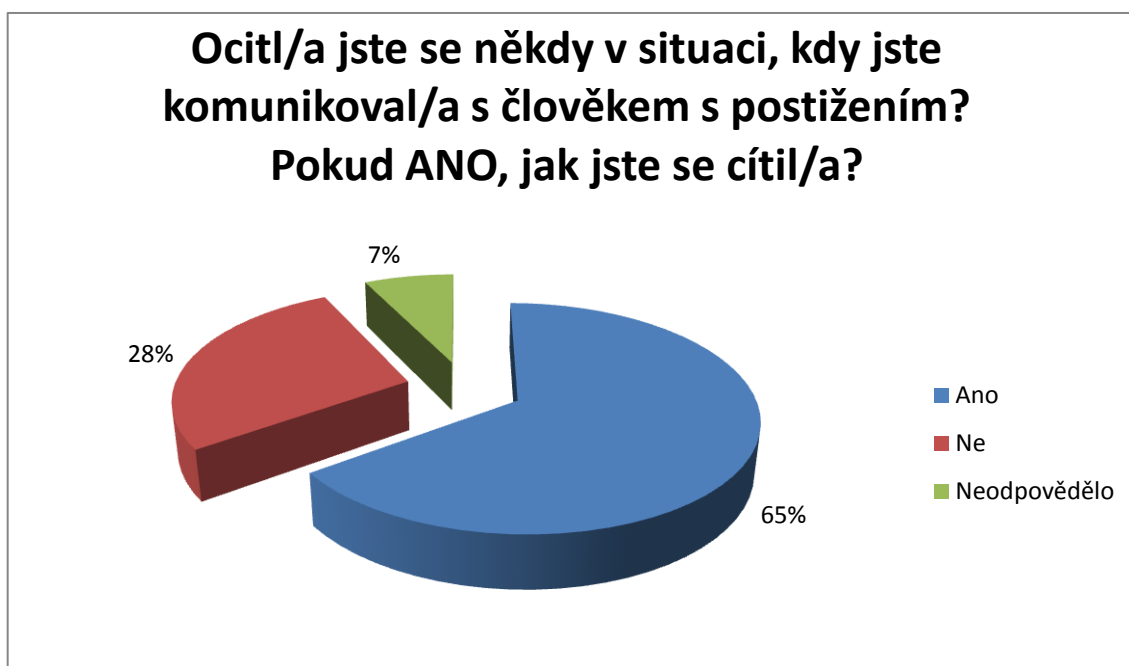
Poslední nejčastěji nesprávně označené tvrzení se týká neslyšících osob a používání sluchadel (210 nesprávných odpovědí). Zde může být pro respondenty zavádějící pojem **neslyšící**, kdy do této kategorie zařadí všechny osoby se sluchovým postižením a tím pádem i osoby nedoslýchavé. V obou případech je však patrné, že je třeba se na tuto oblast zaměřit při tvorbě metodického materiálu.

Naopak správné odpovědi výrazně převyšují u prvního tvrzení týkající se osob se sluchovým postižením a vztahu k výši intelektu. Ačkoliv v intaktní společnosti převládá názor neslyšící člověk = hloupý člověk (Vysuček 2010, online), u respondentů v tomto šetření se naopak toto tvrzení v nadpoloviční většině vyvrátilo (335 správných odpovědí).

Oblast zaměstnávání osob s mentálním postižením se také u respondentů setkala s kladnými výsledky (307 správných odpovědí). K těmto kladným výsledkům mohlo dopomoci působení pracovníků sociálního podniku Bistro U dvou přátel o. p. s. přímo v budově gymnázia o velkých přestávkách, kdy prodávají občerstvení a svačiny.

Na závěr je zde zmíněno tvrzení týkající se sportu a pohybu osob s tělesným postižením. Důvodem pro povědomí o tuto oblast je rozšířené povědomí o sportovních soutěžích pro osoby s tělesným postižením, především světoznámé pořádání paralympiád.

Otázka č. 6

Graf č. 5: Setkání s osobou se zdravotním postižením

Kladná odpověď byla zaznamenána u 259 respondentů, 7 % dotázaných (29 respondentů) jich však dále nerozvedlo svou odpověď. Ukázalo se, že 110 dotázaných se podle svých odpovědí nikdy neocitli v situaci, kdy by měli možnost komunikovat osobami s postižením. Důvodem může být právě nejistota a strach z neznámého a neobvyklého nebo předsudečné názory.

Nejčastěji popsané pocity jsou shrnuty v tabulce č. 3.

Pocit při kontaktu s osobou s postižením „Jak jste se cítil/a?“	Počet respondentů uvádějící tuto skutečnost
„normálně“	55
dobře	49
nervózně	39
„zvláštně“	32
špatně, nepříjemně	25
pocit lítosti	21
cítit se hloupě, trapně	11
cítit strach	7
být „obzvláště soustředěný“	3

Tab. č. 3: Pocity při kontaktu s osobou s postižením

Své pocity při kontaktu s osobou s postižením nejvíce respondentů popsalo, že se cítili „normálně“ a „dobře“. Tyto dvě oblasti pocitů se dohromady vyskytly u 99 studentů. Další odpovědi již jsou zaznamenány jako méně pozitivní a odrážejí pocity nervozity, strachu, nepříjemné pocity či lítost. Celkem se tedy 138 dotázaných necítí dobře a jistě při kontaktu s osobou se zdravotním postižením.

Otázka č. 7

Téměř polovina respondentů (196) uvedla názor, že začleňování žáků a studentů se zdravotním postižením do běžných škol je dobrý nápad a vyzdvihovali pozitiva integrace. Pro ilustraci je uvedeno pár příkladů:

„Myslím, že je to správné pro kolektiv a výchovu ostatních studentů.“

„V každé třídě by měl být alespoň jeden, aby ostatní žáci věděli, jak se chová, ...“

„Určitě by se to mělo zavádět. Ostatní by se naučili jak s takovým člověkem komunikovat a on se nebude cítit ostrčen ze společnosti.“

Velmi často také uváděli názor, že záleží na dílčích faktorech, které integraci významně ovlivňují – míra a typ postižení, podmínky školy, zajištění asistence, apod.

„Podle toho, s jakým postižením. Když je člověk na vozíčku, tak je to super, protože může být v normální škole. Ale třeba je těžší začlenit lidi, kteří neslyší. Mají to těžší. To je pak lepší, když mají pomocníka nebo tak něco. Je to podle mě velmi individuální.“

„Určitě by se měli začleňovat, mělo by se ale dávat pozor, jestli nejsou terčem posměchu.“

„Pokud jsou schopní, tak myslím, že je to v pořádku. Samozřejmě, pokud je postižený do takové míry že potřebuje hodně individuální pozornost, tak asi ne.“

Respondenti, kteří projevili nesouhlas s tímto trendem, nejčastěji uváděli důvod vysokého rizika šikany, zpomalování ostatních studentů ve třídě, snížení kvality výuky, vhodnost speciálního školství pro osoby se zdravotním postižením.

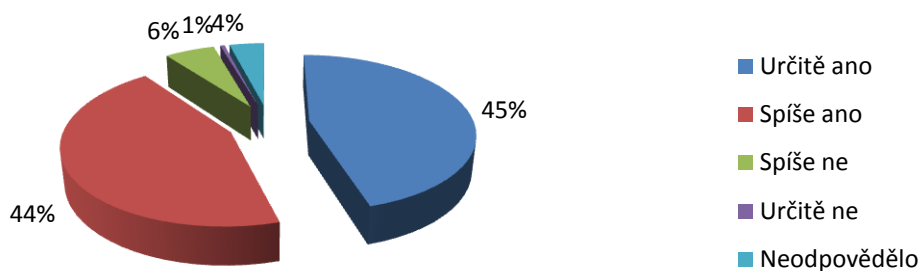
„Nesouhlasím s tím. Spolužáci se jim mohou posmívat a potřebují speciální dozor.“

„Podle mě je to špatné, protože nemusí chápat věci, co my chápeme, a budou zaostávat.“

„Myslím, že by měli chodit do škol zvláštních (děti by se s nimi necítily dobře).“

Otázka č. 8

Myslíte si, že má smysl a je důležité mít znalosti o lidech se zdravotním postižením, jak s nimi komunikovat, jak jim pomoci, pokud potřebují, jaké používají pomůcky, apod.?

Graf č. 6: Důležitost znalostí o lidech se zdravotním postižením

Jak je patrné z grafického znázornění, u respondentů převládaly kladné odpovědi. Pouze dva respondenti se přiklonili k možnosti *určitě ne* a *spíše ne* zvolilo 23 dotázaných. Položená otázka potvrzuje zájem studentů o nové informace z této oblasti a pozitivní přístup k tomuto tématu.

Otázka č. 9

Respondenti zde měli prostor pro vyjádření zájmu v této probírané oblasti zdravotního postižení. Uváděli zde mnoho postřehů, které lze shrnout do následujících „kategorií“, které by je nejvíce zajímaly. Měli možnost své dotazy rozvíjet do více odpovědí. V tabulce jsou uvedeny nejčastější odpovědi.

Zájem studentů o danou oblast	Počet studentů uvádějící tuto odpověď
Jak pomáhat osobám s postižením?	59
Jaký je život s postižením?	54
Informace o konkrétním typu postižení	53
Jak vzniká a jak předcházet vzniku postižení?	48
Jak komunikovat s lidmi s postižením?	45
Jaké používají pomůcky?	28

Tab. č. 4: Oblasti zájmu studentů o zdravotním postižení

Mnoho respondentů se této otázce věnovalo z celkového pohledu na osoby se zdravotním postižením. Ti, co uvedli zájem o prohloubení povědomí konkrétního postižení, se nejvíce zajímali o osoby se zrakovým postižením (23 dotázaných). Dále pak o otázky sluchového postižení (13 dotázaných), tělesného (11 dotázaných) a mentálního (6 dotázaných).

Tuto otázku nezodpověděla nebo uvedla odpověď „Nevím“ nebo „Nic“ velká část respondentů (123 dotázaných). Dva dotázaní zodpověděli, že vše vědí a nepotřebují další informace.

Otázka č. 10

Zde měli dotázaní možnost vyjádřit svůj názor na otázku kvality života člověka se zdravotním postižením. Většina studentů se domnívá, že je možné prožít plnohodnotný život i s postižením (288). Ve svých úvahách uváděli také podmínky, za kterých se toto tvrzení může stát reálným. Pro ilustraci odpovědí jsou zde uvedena některá tvrzení.

„Ano, je to člověk jako každý jiný.“

„Určitě ano, ale záleží hodně na společnosti, jak se k němu/ní chovají.“

„Ano, s dobrou rodinou, musí si zvyknout a může být šťastnější než lidé zdraví.“

„Ano, nesmí se zabývat svým postižením a žít naplno.“

Respondenti, kteří se vyjádřili spíše nesouhlasně (65 dotázaných), považují zdravotní postižení za velmi omezující v celé osobnosti člověka a odráží se tak do celého prožívání života.

„Myslím, že ne, protože být navždy na vozíčku nebo slepý, moc si život neužije.“

„Má omezení, takže ne.“

„Ne, přece jenom je jiný než normální lidi.“

Tato kapitola měla za cíl přehledně utřídit získaná data a utvořit tak celistvý závěr a výsledky, které toto šetření přineslo.

5.2. Souhrn výsledků dotazníkového šetření

Z celkového počtu 398 odevzdaných vyplněných dotazníků vyplývají následující informace, které zachycují poznatky z konkrétního místa šetření Biskupského gymnázia Bohuslava Balbína v Hradci Králové. Výsledky dotazníkového šetření v celkovém výčtu odpovědí a názorů prokázaly zájem studentů o problematiku zdravotního postižení v několika oblastech šetření.

V podmínkách školního vyučování není tomuto tématu věnována dostatečná pozornost, ačkoliv studenti této školy mají navíc povinně volitelný předmět náboženství nebo religionistiku, které jsou svým humanitním zaměřením blízké a mohly by podpořit oblast zájmu o danou problematiku. Znalost institucí a pomáhajících organizací je uspokojivá a ovlivněna především lokálními podmínkami a médii.

V jednotlivých tvrzeních, ve kterých měli respondenti určovat souhlas či nesouhlas, se projevila vysoká neinformovanost především týkající se osob se zrakovým a sluchovým postižením a s nimi související zažitě mýty ve společnosti. Při kontaktu s osobou se zdravotním postižením se mnoho respondentů cítí bez obav a vyrovnaně, ale naopak někteří studenti mají problémy v dorozumívání – cítí nejistotu, mají strach, jsou nervózní.

K získávání nových informací ohledně problematiky zdravotního postižení jsou nakloněni a rádi by uvítali se dozvědět nové poznatky, které by mohli využít ve svém životě. Zejména je zajímaví formy pomoci osobám s postižením (jak postupovat při kontaktu s osobou se zdravotním postižením), zásady správné komunikace, seznámit se s pomůckami, které jsou využívány a jak vznikají jednotlivé typy postižení. Celkově je možno konstatovat, že respondenti se této problematice nevyhýbají, umí si vytvořit vlastní názor na aktuální témata, která se týkají osob se zdravotním postižením a jejich kladné názory převažují nad zápornými.

6. TVORBA METODICKÉHO MATERIÁLU

Ze získaných informací díky dotazníkovému šetření byl vytvořen souhrn aktivit, které jsou v souladu s výsledky a kladou si za cíl přispět k získání a prohloubení povědomí studentů o zdravotním postižení. Aktivity se zaměřují na nejčastěji zmiňované druhy postižení – zrakové, sluchové, tělesné a mentální. U těchto cílových skupin je metodický materiál zaměřen na tři dílčí oblasti – komunikace s osobami se zdravotním postižením, každodenní život osob se zdravotním postižením a využívané pomůcky jednotlivých cílových skupin a formy pomoci, do kterých se mohou studenti zapojit, naučit se či umět nalézt potřebné informace.

Metodický materiál byl uzpůsoben prostředí školního klubu, kde byl následně ověřen v praxi. Jeho odlišnosti můžeme shledat zejména v principu dobrovolnosti. Všichni účastníci, kteří se do aktivit zapojili a zapojovali, nebyli vázáni vyučovacími hodinami a jejich zapojení se do činností bylo v jejich vlastním zájmu. Cílem bylo studentům představit problematiku nenásilně, srozumitelně a zajímavě a ověřit metodický materiál v praxi.

Prvotním záměrem bylo aktivity realizovat v daném časovém sledu, kdy daný měsíc by byl zaměřen na aktivity týkající se konkrétní oblasti zdravotního postižení. Od tohoto záměru bylo následně upuštěno a aktivity probíhaly především v druhé polovině školního roku, kdy byly lepší podmínky pro venkovní aktivity a vyřízeny veškeré náležitosti týkající se především zapůjčení pomůcek

Aktivity jsou rozpracovány ve formě metodické přípravy inspirované pedagogickými přípravami na vyučovací hodinu či skladbu uskutečňovaných činností. Jednotlivé aktivity se snaží vycházet z dostupných příležitostí pro realizaci, potřeb studentů a časových možností. Činnosti jsou uskupeny do následujících kategorií:

Aktivity zaměřené na dílčí typy zdravotního postižení

Jednotlivé metodicky zpracované aktivity se konkrétně zabývají daným typem zdravotního postižení a pracují s tematickým zaměřením. Následující členění rozděluje aktivity do dílčích skupin. Podrobně rozepsány jsou v sedmé kapitole.

Aktivity zaměřené na oblast osob se zrakovým postižením

- Čichové vnímání – významný zdroj informací pro život osob se zrakovým postižením
- Pomůcky pro osoby se zrakovým postižením
- Vycházka s bílou holí, zásady správné komunikace

Aktivity zaměřené na oblast osob se sluchovým postižením

- Jednoruční a dvouruční prstová abeceda, zásady správné komunikace
- Znakový jazyk
- Pomůcky pro osoby se sluchovým postižením

Aktivity zaměřené na oblast osob s tělesným postižením

- Manipulace s invalidním vozíkem a zásady správné komunikace

Aktivity zaměřené na oblast osob s mentálním postižením

- Pomůcky usnadňující komunikaci a zásady správné komunikace s osobami s mentálním postižením
- Návštěva sociálního podniku podporující osoby s mentálním postižením (Bistro U Dvou přátel).

Aktivity celkově zaměřené na oblast zdravotního postižení

Níže uvedené aktivity se zaměřují na osoby se zdravotním postižením jako specifické skupiny a kladou si za cíl seznámit studenty s typy postižení a možnostmi podpory organizací a osvětových akcí.

- Filmový maraton „Život s postižením“
- Benefiční akce Oblastní charity v Hradci Králové „Namalujte kamínek pro děti s postižením“

Doplňkové aktivity

Poslední forma zvyšování povědomí studentů o zdravotním postižení, která byla studentům předávána, byla tvořena především propagací a poskytováním dostupných materiálů a informací. Tato činnost byla pouze doplňkem k ostatním výstupům a nebyl k nim vytvořen žádný metodický pokyn. Následující informace jsou výčtem předaných materiálů a informací a v dalších kapitolách již nebudou zmiňovány.

- Spolupráce s Oblastní charitou Hradec Králové ve vyhledávání dobrovolníků a předávání informací o pořádaných akcích
- Propagace střediska Augustin prostřednictvím rozdávaných letáčků
- Volně přístupný k prohlédnutí a četbě časopis Gong, Můžeš
- Upozorňování na akce v Hradci Králové prostřednictvím plakátů na nástěnce

12. 10. 2015 – Filmový festival „O životě s postižením“, Univerzita Hradec Králové

10. 11. 2015 – Den otevřených dveří ve Středisku rané péče Sluníčko, Hradec Králové

30. 3. 2016 – Den otevřených dveří v Hradeckém centru pro osoby se sluchovým postižením o. p. s.

4. 4. – 29. 4. 2016 – Nová Akropolis: Doteky věčné krásy (výstava pro nevidomé), Studijní a vědecká knihovna, Hradec Králové

18. 5. 2016 – 25 (k)roků s Tyfloservisem, Knihovna města Hradec Králové

17. 5. – 31. 5. 2016 – Vstupte do našeho světa (výstava prací občanů s autismem), Studijní a vědecká knihovna, Hradec Králové

7. METODICKÝ MATERIÁL SE ZAMĚŘENÍM NA ZVYŠOVÁNÍ POVĚDOMÍ STUDENTŮ GYMNÁZIA O PROBLEMATICE ZDRAVOTNÍHO POSTIŽENÍ

V této části diplomové práce jsou jednotlivě popsány realizované aktivity, které vznikly v reakci na výsledky dotazníkového šetření. Aktivity jsou rozčleněny do dvou hlavních částí – aktivity zaměřené na dílčí typy zdravotního postižení a na aktivity zaměřené na osoby se zdravotním postižením jako skupiny se specifickými potřebami. V první části se činnosti zaměřují na osoby se zrakovým, tělesným, sluchovým a mentálním postižením. Ke každé cílové skupině se váže aktivita, která by danou problematiku co nejlépe nastínila a názorně poukázala na důležitá fakta. Druhá část z celku aktivit se zaměřuje na osoby se specifickými potřebami jako jednotné skupiny a činnosti jsou osvětového a kulturního zaměření.

Jednotlivé aktivity vycházejí ze zájmu studentů a podmínek školního klubu, kde většina aktivit probíhala. Školní klub svým zaměřením směřuje k náplni volného času studentů především v odpoledních hodinách a odlišuje se od jiných volnočasových zařízení hlavně dobrovolnou účastí a nepravidelnou docházkou. Aktivity jsou tedy přizpůsobené tomuto jedinečnému prostředí a cílové skupině studentů gymnázia. Jednotlivé činnosti respektují zvláštnosti tohoto vývojového období a přispívají k důležitým aspektům jednotlivých psychických procesů. Rozvíjí se potřeba seberealizace, sebehodnocení, rozvoj vztahů s vrstevníky, vzdělávací aspirace, aj. Svou roli zde nachází také vhodná motivace a celkové přizpůsobení věku (rozdíl v komunikaci s dvanáctiletým a sedmnáctiletým studentem). Pro zvýšenou kritičnost u dospívajících je důležité klást důraz na atraktivnost aktivity a prezentaci, originalitu a užitečnost získaných dovedností. Rizikovým faktorem se v dnešní době stává vysoký nárůst nových informací z mnoha zdrojů (obvykle masmédia), kvůli nimž jsou děti a dospívající přesyceni a ztrácí zájem o cokoli dalšího.

Struktura jednotlivých záznamů o aktivitách vychází z hlavních částí modelu pedagogické přípravy na vyučovací hodinu. Je stanoven:

cíl – cílový stav, kterého chceme prostřednictvím aktivity dosáhnout

úkol – konkrétní stanovení postupů, které budou realizovány a směřovány k dosažení zmíněného cíle

organizace – popis místa, kde bude aktivita realizována;

pomůcky – prostředky, které jsou k dané činnosti potřeba;

motivace – záměrné podnícení potencionálních zájemců o navrhovanou aktivitu;

postup – popis činnosti, jak bude realizována;

realizace – popis činnosti, jak v reálné skutečnosti probíhala;

hodnocení studentů – reakce účastníků na uskutečněnou aktivitu;

vlastní hodnocení a doporučení – sebehodnocení a hodnocení tvůrce uskutečněné aktivity a prostor pro vyjádření dalších možností rozšíření a zlepšení;

použité zdroje – odkazy na literaturu, materiály nebo webové stránky, které byly použity

V příloze jsou přiloženy fotografie a plakáty pro dokreslení představy o jednotlivých realizovaných aktivitách.

7.1. Metodicky zpracované aktivity zaměřené na dílčí typy zdravotního postižení

Aktivity jsou rozděleny do skupin podle typu zdravotního postižení. Každá je popsána podle výše uvedené struktury.

7.1.1. AKTIVITY ZAMĚŘENÉ NA OBLAST OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

Tento oddíl obsahuje celkem tři aktivity se zaměřením na problematiku zrakového postižení. První z nich se zaměřuje na aktivitu spojenou s čichovým vnímáním jako zdrojem informací v běžném životě osoby se zrakovým postižením. Následující činnost se zabývá pomůckami, které využívají osoby se zrakovým postižením a jako poslední aktivita tohoto zaměření je vycházka s bílou holí a zásady správné komunikace.

7.1.1.1. ČICHOVÉ VNÍMÁNÍ – VÝZNAMNÝ ZDROJ INFORMACÍ PRO ŽIVOT OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

CÍL

Přiblížit studentům každodenní život osob se zrakovým postižením v oblasti využívání čichu jako významného zdroje informací. Zdůrazňuje jeho využití při vaření, uklízení a rozpoznání nebezpečí.

ÚKOL

Poznávání vzorků pachů a vůní pouze pomocí čichu z oblasti práce v kuchyni (bylinky, koření), úklidu (čisticí prostředky) a rozpoznání čichem známky nebezpečné události- např. kouř, apod.

ORGANIZACE

V prostorách školního klubu.

POMŮCKY

Sada vzorků v lahvičkách pro poznávání pachů (20x bylinky a koření, 11x čisticí prostředky, směsi a výpary).

Připravené vzorky

Bylinky a koření

levandule, bazalka, oregano, pažitka, tymián, rozmarýn, heřmánek, máta, kopr, kmín, kari, pepř, paprika sladká, vanilka, skořice, hřebíček, muškátový květ, bobkový list, zázvor, šalvěj, meduňka, majoránka

Čisticí prostředky, nebezpečné směsi, výpary

prostředek na nádobí, savo, leštěnka, prášek na praní, mýdlo, šampon, aviváž, kouř z cigaret, dým, benzin, ředidlo, lak na nehty, tužidlo)

MOTIVACE

Na nástěnce před školním klubem a v jeho prostorách bude umístěn plakát upozorňující na právě probíhající aktivitu v tomto týdnu (viz příloha C: plakát č. 1) a aktivní oslovování studentů k vyzkoušení si této aktivity.

POSTUP

Studentovi budou zavázány oči šátkem, aby neviděl. Uvedeme ho do situace osoby se zrakovým postižením při každodenních aktivitách a užívání čichu jako významného činitele při činnostech běžného života. Před zahájením studentovi bude oznámena kategorie vzorků a začátek průběhu. Po přičichnutí má student za úkol rozpoznat původ vzorku. Bude mít dostatek času k identifikaci. Čichání může opakovat. Následně může odpovídat, o jaký vzorek se jedná. Správnou odpověď odhalíme následně po odpovědi, aby si student mohl uvědomit či znovu přičichnout a spojit si čichový vjem s určitým vjemem získaným v minulosti. Po posledním vzorku bude možnost si projít jednotlivé vzorky a tentokrát i se zrakovými vjemy, které napomáhají k identifikaci.

REALIZACE

Tato aktivita musela být prováděna individuálně, neboť byla náročná na organizaci, a aby studenti od sebe navzájem neslyšeli správné výsledky vzorků. Navzdory tomu v některých případech aktivita probíhala pro několik studentů zároveň, protože zájemců bylo mnoho. Také se vzorky musely kontrolovat, zda se aroma jednotlivých látek neztratilo a bylo stále intenzivní. Některé vzorky byly pro studenty náročné na poznávání a tudíž neznámé. Vyplývalo to z neznalosti některých druhů koření a také čisticích prostředků. Jednotlivé vzorky byly vybírány s ohledem na úroveň povědomí o používaných přísadách a prostředcích, nicméně mnoho studentů se s těmito pachy a vůněmi nikdy nesetkalo či je neuměli zařadit. Momenty z této aktivity jsou zachyceny v přílohách (viz příloha D: fotografie č. 1, 2).

VLASTNÍ HODNOCENÍ A DOPORUČENÍ

S touto aktivitou se jistě mnoho studentů již setkalo dříve například na základní škole či na letních dětských táborech, kde je tato aktivita oblíbená. Nicméně do spojitosti s důležitostí tohoto smyslu pro zrakově postižené osoby se tato aktivita často nedává do souvislostí. Bylo důležité navození atmosféry všedního dne, což se, myslím, podařilo a díky velké míře zájemců bych tuto aktivitu hodnotila kladně.

Prostor pro zlepšení je patrný zejména v oblasti prostředí, které musí být více než klidné a nerušené (což školní klub ne vždy splňuje). Vhodný výběr vzorků je také namístě. Záleží zde samozřejmě na zkušenostech studentů a především dívky zde dosahovaly lepších výsledků z důvodu možného častějšího kontaktu s prostředím kuchyně, vaření a uklízení. V návaznosti na tuto aktivitu by mohla být realizována činnost zaměřená na chuťové vnímání, která je s velkou pravděpodobností atraktivní a lákavá.

Hodnocení studentů

„Podle mě to bylo hodně těžké, rozhodně bych nechtěla být slepá.“

„Bylo to velmi obtížné, ale zábavné, přestože pro člověka nevidomého již od narození by to asi nebyl problém.“

„Bylo to zajímavé už jen proto, že vše slyšíte a cítíte, ale nic nevidíte. Bylo to trochu těžké, avšak pro toho, kdo se v těchto místech pohybuje, se to dá zvládnout.“

7.1.1.2. POMŮCKY PRO OSOBY SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

CÍL

Seznámit studenty s využívanými pomůckami pro osoby se zrakovým postižením. Dokázat s nimi pracovat a pochopení jejich důležitého významu pro uživatele. Získat povědomí o typech poruch a zrakových vadách díky simulačním brýlím, které poskytují představu, jak může osoba se zrakovým postižením vidět.

ÚKOL

Prezentace pomůcek pro osoby se zrakovým postižením, ukázka jejich používání a samostatné vyzkoušení. Psaní na Pichtově psacím stroji.

ORGANIZACE

Aktivita bude realizována v prostorách školního klubu.

POMŮCKY

Pichtův psací stroj, rozlišovač bankovek, dymo kleště, simulační brýle různých zrakových vad (6x), B-kostka pro nácvik Braillova písma, materiály s abecedou Brailského písma.

MOTIVACE

Na nástěnce před školním klubem a v jeho prostorách bude umístěn plakát upozorňující na právě probíhající aktivitu v tomto týdnu (viz příloha C: plakát č. 2) a aktivní oslovování studentů k vyzkoušení si této aktivity.

POSTUP

Seznámení a praktické vyzkoušení jednotlivých zapůjčených pomůcek.

Pichtův psací stroj

Studentům bude předveden Pichtův psací stroj jako pomůcka pro odstranění komunikační bariéry. Seznámí se s hlavními částmi stroje a technikou psaní- mačkání kláves a sestavování jednotlivých kombinací vyražených bodů, orientace na klávesách s použitím pomůcky pro výuku Braillova písma – B – kostky. Po seznámení si vyzkouší napsat svůj vlastní text, např. své jméno.

Dymo kleště

Umožňují vytvářet štítky v bodovém písmu, kterými si uživatelé mohou označit věci denní potřeby (kořenky, hygienické potřeby, orientační štítky, apod.)

Rozlišovač bankovek a podpisová šablona

Po vložení bankovky do šablony a po jejím přehnutí se díky rozdílné délce bankovek určí její hodnota. V dolní části šablony je umístěno okénko, které slouží pro správně umístěný podpis.

Simulační brýle

Tyto brýle neslouží jako pomůcka pro osoby se zrakovým postižením, ale jako pomůcka pro intaktní společnost pro reálnou představu o jednotlivých vadách a poruchách zraku. Po nasazení brýlí se zrakové vnímání změní podle určité vady, které brýle simulují a studenti si mohou vyzkoušet, jak se změnila představa o prostoru, vnímání světla, apod. Jednotlivé vady a poruchy jsou popsány v příloženém informačním letáku, který studenty seznamuje s etiologií a symptomatologií daných vad a poruch, které brýle simulují.

REALIZACE

Studenti měli zájem o seznámení se s jednotlivými pomůckami. Nejvíce se jim líbil Pichtův psací stroj, který si vyzkoušelo několik desítek studentů (viz příloha D: fotografie č. 3). Museli jsme dohledat, jak se píšou čísla, protože tuto informaci jsem neměla. Někteří studenti projevili zájem o nácvik čtení Braillova písma. Vypůjčené dymo kleště, bohužel, postrádaly dymo pásku, tudíž sloužily na ukázkou s výkladem, ale

ne v praktickém použití. Díky simulačním brýlím měli studenti možnost porovnávat jednotlivé poruchy a vady a vedli debaty, které jsou ještě v mezích akceptace, ale také které jsou již závažné a omezující v běžném životě (viz příloha D: fotografie č. 4)

VLASTNÍ HODNOCENÍ A DOPORUČENÍ

Tato aktivita díky Pichtově psacímu stroji nabízela i vytvoření si vlastního vzkazu a možnosti si ho odnést. To také ovlivnilo hojnou účast a zájem o tuto aktivitu.

Při představování pomůcek a jejich využití je důležité mít dostatek informací a případně je dokázat dohledat. Dále je důležité dbát na správné zacházení s pomůckami a dobře instruovat studenty při používání pomůcek, aby nedošlo k poškození. Pro další rozvoj této aktivity by bylo možné zapůjčit další typy pomůcek, kterých je pro osoby se zrakovým postižením celá řada.

Hodnocení studentů

„V některých brýlích jsme vypadali legračně, ale špatně jsem přes ně viděl. Nejvíce asi s těmi, které rozlišovaly jen světlo.“

„Na stroji jsem si zkusila napsat své jméno a vzkaz. Člověk nad tím musí hodně přemýšlet.“

POUŽITÉ ZDROJE

SONS. *Braillovo písmo* [online]. [cit. 2016-04-12]. Dostupné na

<http://archiv.sons.cz/img/brail_czech_republic_cz_final_abeceda.jpg>.

informační leták k simulačním brýlím střediska Augustin

7.1.1.3. VYCHÁZKA S BÍLOU HOLÍ, ZÁSADY SPRÁVNÉ KOMUNIKACE

CÍL

Prakticky si vyzkoušet chůzi s bílou holí, nezbytnou pomůckou pro orientaci v prostoru. Seznámit se s jednotlivými technikami chůze s bílou holí a technikami doprovázení nevidomého. Osvojit si zásady správné komunikace.

ÚKOL

Studenti budou mít za úkol spolupracovat ve dvojicích při osvojování si správných postupů při doprovodu nevidomého, orientovat se v budově školy s bílou holí i bez ní. Pohybovat se v externím prostředí za pomoci bílé hole, vyzkoušet si jednotlivé techniky chůze. Seznámit se se zásadami správné komunikace (oslovení, apod.)

ORGANIZACE

Aktivita bude probíhat v budově školy a v terénu přilehlého okolí školy.

POMŮCKY

2x orientační hůl, zaslepovadla

MOTIVACE

Na nástěnce před školním klubem a v jeho prostorách bude umístěn plakát upozorňující na právě probíhající aktivitu v tomto týdnu (viz příloha C: plakát č. 3) a aktivní oslovování studentů k vyzkoušení si této aktivity.

POSTUP

V prostorách školního klubu si nejprve vysvětlíme, jaký bude průběh celé aktivity. Činnost bude probíhat v maximálním počtu šesti účastníků. Budou zdůrazněny zásady správné komunikace a simulovány na dobrovolníkovi např. oslovení s dotekem,

nabídka pomoci, ale nevnucovat pomoc, neodvádět osobu do neznámých míst, nekřičet, nebát se vyslovit slova, která souvisí se zrakem, apod. Dále se naučí techniky vedení nevidomého, správného držení, vcházení do dveří, schodů.

Držení nevidomého- osoba se ZP se chytí doprovodu těsně nad loktem, za paži. Doprovod jde o krok napřed a díky pohybům těla nevidomý může zjistit, zda se odbočuje do stran. Pokud se prochází užším prostorem, doprovod jde mírně před nevidomého a ten kopíruje pohyb těla vedoucího. Průvodce se vždy snaží podávat informace o prostředí, ve kterém se nacházejí.

Vcházení do dveří – Provázející si postaví nevidomého tak, aby byl na straně dveřních pantů. Upozorníme nevidomého, že vcházíme do dveří. Průvodce položí ruku, kde se ho drží nevidomý na kliku dveří. Volnou rukou nevidomý sjede po paži průvodce, uchopí kliku a otevírá dveře, průvodce prochází dveřmi jako první a nevidomý za oběma zavírá.

Sedání ke stolu – Průvodce s nevidomým přichází k zadní části židle resp. opěradlu. Průvodce svou ruku, kterou se ho drží nevidomý položí na opěradlo. Nevidomý tak snadno nahmatá židli i stůl sám a sám se posazuje. Seznámíme nevidomého s prostory nebo předměty, které se v místnosti a na stole nacházejí.

Poté se studenti rozdělí na dvojice. Jeden z dvojice si nasadí zaslepovací brýle a druhý bude průvodcem. Vyzkouší si načerpané informace v praxi. Osloví zaslepenou osobu vhodným způsobem a zkusí se projít v prostorách školy, posadit se. Následně se ve dvojicích vystřídají. Po návratu ze školních chodeb se seznámí s technikami držení a zacházení s bílou holí.

Základní držení - Rukojeť je v dlani, prsty hůl obemykají a ukazovák je natažen.

Tužkové držení - hůl je držena v horní třetině mezi palcem, ukazovákem a prostředníkem, který ji podepírá. Využívá se při chůzi do schodů. Díky tomuto jemnějšímu držení se získávají detailnější informace.

Techniky chůze

technika kluzně kyvadlová

Hůl je v základním držení, pohyb vychází ze zápěstí a je rytmicky sladěn s krokem tak, že koncovka dosahuje krajní polohy oblouku současně s došlápnutím (co krok to jeden oblouk). Koncovka je neustále v kontaktu se zemí. Výhodami této techniky je zachycení

velmi nízké překážky. Je považována za nejbezpečnější techniku. Oproti tomu je tato technika nevýhodná pro hrubé povrchy a nezachycuje překážky v horní polovině těla.

technika kyvadlová

Vychází z techniky kluzně kyvadlové. Hůl se však zvedá 5 — 10 cm nad povrch a koncovka se dotýká země pouze v krajních polohách. Zvuk vyvolaný dopady koncovky (typické ťukání) lze využít k tzv. echolokaci – vyhodnocení vzdáleností, vytvoření představy o uspořádání prostoru, rozmístění překážek, ...).

Výhodami je rychlejší chůze a možnost práce se zvukem. Jedná se o nejvyužívanější techniku. Nezachycuje však překážky velmi nízké či podúrovňové před středem těla

technika chůze do schodů

Hůl je diagonálně před tělem, v **tužkovém** držení. Nohy se plynule střídají a dolní konec hole se průběžně dotýká následujících schodů.

technika chůze ze schodů

Hůl je stejně jako u chůze do schodů diagonálně před tělem, v **základním** držení. Nohy se plynule střídají a dolní konec hole lehce sklouzává po hranách níže položených schodů před sebou.

Ve dvojicích se znovu prostřídají, vidící kontroluje bezpečnost zaslepeného v prostorách školy. Zkusí aplikovat techniky chůze v praxi a chůzi po chodech v prostorách chodeb školy. Poté se přesuneme ven, do ulic v blízkosti školy. Studenti si mohou vyzkoušet jednotlivé techniky samostatné chůze a překonávání překážek v exteriéru. Po návratu bude zhodnocení této aktivity, sdílení prožitků.

REALIZACE

Realizace aktivity proběhla s menšími úpravami. Před samotnou vycházkou do okolí jsme ještě zrealizovali v krátkosti procvičení hmatového vnímání. Studenti byli usazeni na pohovce a jednotlivě jsem jim vkládala do rukou různé předměty, které měli za úkol identifikovat (hrací kostka- rozlišení počtu teček, lepidlo, mušle, šupina, děrovačka, apod.) K rozlišování dostali také jednotlivé mince, které analyzovali pomocí velikosti, tvaru a obrysů.

Na vycházce si zažili bezprostřední blízkost silničního provozu. Střídali se v jednotlivých rolích- průvodce, v zaslepení s holí a bez hole, což komentovali jako nejobtížnější a náročné. Při této aktivitě je autentičnost na vysoké úrovni, s tím rozdílem, že zaslepovadlo si mohli kdykoliv sundat. Po nějaké době i studentům bylo nepříjemné v zaslepení, měli tendence si zaslepovadla sundávat. Při chůzi s doprovodem byla důležitá důvěra ve svého partnera, který jej vedl. Sdělovali si navzájem pocity ohledně vnímání okolí a prostorové orientace. Zachycení této aktivity lze nalézt v přílohách (viz příloha D: fotografie č. 5, 6).

VLASTNÍ HODNOCENÍ A DOPORUČENÍ

V úvodu našeho setkání se objevily drobné překážky. Účastníkům byla nepříjemná přítomnost studentů na chodbách, kteří právě končili odpolední vyučování. Nechtěli být pozorováni a styděli se. Po chvíli však ruch na chodbách utichl a mohli jsme dále pokračovat.

Pro aktivitu vycházky s bílou holí je vhodný nižší počet účastníků zejména kvůli bezpečnosti pohybu nebo více dozorujících osob. Při přecházení silnice je bezpečnější, aby si studenti sundali zaslepovadla a přešli přes přechod jako vidící. Dbát na bezpečnost i na relativně klidných cestách. Zejména, pokud zde vede cyklostezka. Nenecháváme nikoho bez dozoru. Pokud se některý účastník pohybuje nejistě a pomalým tempem, vždy na něj počkáme a přizpůsobíme se. Bylo pro mne náročnější mít všechny studenty ve svém zorném poli a mít o nich přehled.

Pro rozšíření této aktivity by bylo možné navštívit např. kavárnu, kde by si studenti sami objednali, zkusili si orientovat se na stole, samotná konzumace nápoje či jídla na stole, zaplacení, apod. Nejlepším místem pro setkání se s prostředím

nevidomých by byla např. návštěva kavárny POTMĚ. Ve městě Hradec Králové však zařízení podobného typu není.

Hodnocení studentů

„Jsem ráda, že jsem si to zkusila.“

„Asi budu ke slepcům ohleduplnější.“

POUŽITÉ ZDROJE

SVÁROVSKÝ, M. MACHÁČEK, P. *Bílé hole* [online]. Tyfloservis, o.p.s., 2010 [cit. 7-5-2016]. Dostupné na <<http://www.tyfloservis.cz/doc/brozura-bile-hole.pdf>>.

CERHA, J. *Rady průvodcům nevidomých* [online]. Tyfloservis, o. p. s., 2004 [7-5-2016]. Dostupné na <<http://www.tyfloservis.cz/rady-pruvodcum-nevidomych.php>>.

7.1.2. AKTIVITY ZAMĚŘENÉ NA OBLAST OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Pro seznámení s touto cílovou skupinou byly vytvořeny tři aktivity, s důrazem zejména na oblast komunikace. První aktivita se věnuje prstové abecedě a zásadám správné komunikace. Druhá na ni navazuje s tématem znakového jazyka. Poslední aktivita představuje využívané pomůcky, které používají osoby se sluchovým postižením.

7.1.2.1. JEDNORUČNÍ A DVOURUČNÍ PRSTOVÁ ABECEDA, ZÁSADY SPRÁVNÉ KOMUNIKACE

CÍL

Osvojení si techniky jednoruční a dvouruční prstové abecedy. Schopnost orientace v základních pojmech z oblasti terminologie související se sluchovým postižením.

ÚKOL

Studenti se seznámí se základními pojmy – neslyšící, nedoslýchaví, ohluchlí, apod. Blíže se seznámí s jednoruční a dvouruční prstovou abecedou a následně její použití v praxi (převedení připraveného psaného textu do vizuálně motorické podoby).

ORGANIZACE

Aktivita bude realizována v prostorách školního klubu.

POMŮCKY

Dostatečné množství kopií jednoruční a dvouruční prstové abecedy, texty k práci ve dvojicích ve formě otázek.

Jednotlivá slova a otázky

Pes, jahoda, křeslo, televize, pastelky, nosorožec, rezervace, pantomima, medicína, inženýr, sublimace, ekologie, aritmetika, gymnázium, flexibilita, grafika, klarinet, xylofon.

Jak se jmenuješ?

Jaký předmět nemáš rád?

Kolik je ti let?

Jakou knihu právě čteš?

Jaký sport tě baví?

Co jsi měl/a dnes k obědu?

Chodíš rád/a do kina?

Na co se díváš v televizi?

MOTIVACE

Na nástěnce před školním klubem a v jeho prostorách bude umístěna jednoruční a dvouruční prstová abeceda a zároveň přehled základních pojmů. Zároveň také plakát upozorňující na právě probíhající aktivitu (viz příloha C: plakát č. 4).

POSTUP

Každý student (ka), který navštíví školní klub a bude mít zájem, obdrží list s jednoruční a dvouruční prstovou abecedou. Zároveň budou seznámeni se základními pojmy a rozdíly mezi nimi. Důležitou informací bude, že prstovou abecedu nejčastěji mohou využít zejména s osobami neslyšícími, a že je součástí znakového jazyka. Poté si budou studovat postavení, pohyb ruky a prstů jednotlivých písmen. Pokud si budou jisti, že abecedu zvládají, ve dvojicích nebo skupinkách si budou ukazovat jednotlivá slova a otázky, které dostanou předem připravené a navzájem se střídají.

REALIZACE

Studenti projevíli zájem především o dvouruční prstovou abecedu (viz příloha D: fotografie č. 7). Mnozí z nich ji už trochu ovládali. Při osvojování si jednotlivých písmen jsme vedli diskuzi o podobě některých znaků písmen, které studenti znali v jiném provedení, než bylo v materiálech. Poukázáno bylo na více možných variant, které se v tomto komunikačním systému vyskytují a že v praxi není razantní chybou umět některá písmena v jiné podobné podobě.

VLASTNÍ HODNOCENÍ A DOPORUČENÍ

Většina studentů měla s prstovou abecedou už nějakou zkušenost, a proto jim nedělalo moc problémů osvojit si nová písmena nebo jiný typ abecedy. Dokázali pracovat samostatně a soustředěně.

V případě nejasností s postavením ruky či provedením písmena ihned opravovat. Zmínit prstovou abecedu jako vhodný komunikační prostředek i pro slyšící společnost např. v hlučném prostředí, v prostorách, kde se nesmí hovořit, apod.

Hodnocení studentů

„Jo, bylo to hezký, ale podle mě je to nepoužitelný v reálném životě. Ale dá se s tím dobře machrovat.“

„Teď, když jsem se naučila prstovou abecedu se mohu dorozumívat s neslyšícími. Moc mě to zaujalo.“

„Učení prstové abecedy bylo zajímavé, přestože mě to stálo nějaký čas. Jsem rád, že umím něco nového.“

POUŽITÉ ZDROJE

LORM. *Jednoruční a dvouruční prstová abeceda* [online]. [07-05-2016]. Dostupné na <http://www.lorm.cz/download/HMN2/obsahCD/neveslo/komunikace.html>.

7.1.2.2. ZNAKOVÝ JAZYK

CÍL

Seznámit studenty s komunikačním systémem českého znakového jazyka a jeho specifiky. Vybavit je základními informacemi při komunikaci s osobou se sluchovým postižením, především zásadami správné komunikace.

ÚKOL

Studenti si osvojí základní znaky znakového jazyka, seznámí se s odlišnými gramatickými pravidly, naučí se základní fráze ZJ.

ORGANIZACE

V prostorách školního klubu.

POMŮCKY

Publikace *Znakování pro každý den*- vybrané okruhy a kapitoly: Společenský styk; Rodina, komunikace v rodině; Jídlo a restaurace; Časové údaje, počasí; Příroda, zvířata.

Publikace *Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící* – vybrané stránky (36, 49, 62, 121,173).

Online slovník znakového jazyka, videa s názorným předvedením znaků

MOTIVACE

Na nástěnce před školním klubem a v jeho prostorách bude umístěn plakát upozorňující na právě probíhající aktivitu v tomto týdnu (viz příloha C: plakát č. 5) a aktivní oslovování studentů k vyzkoušení si této aktivity.

POSTUP

Studenti se seznámí se zásadami správné komunikace s osobami se sluchovým postižením. Tyto informace budou viset na nástěnce a v případě zájmu o nich bude vedena diskuse. Nastíněno bude také používání znakového jazyka neslyšícími osobami. Bude zdůrazněn správný termín **neslyšící**, zmíněno proč se správně označuje ZJ jako **jazyk** a ne **řeč** (dvojí členění, systémovost, znakovost, produktivnost, svébytnost, historický rozměr). Připraveny budou materiály s vyobrazením pozicí ruky při provádění znaků, základní znaky z okruhů rodina, dny v týdnu, barvy, zvířata, roční období a měsíce a základní fráze, věty (Jak se máš? Dobře, Špatně. Jak se jmenuješ? Jmenuji se ... Kolik je ti let? Je mi ... let. Kde bydlíš? Bydlím v ... (Hradec Králové). Máš sestru/bratra/domácí zvíře? Pro zajímavost jsou připraveny pohádky ve znakovém jazyce a znaky týkající se náboženství.

Zásady komunikace

S osobou s poruchami sluchu mluvte čelem k sobě v dostatečné vzdálenosti.

Mluvte zřetelně, ale nekřičte, neslabikujte jednotlivá slova!

Snažte se zajistit klidnější místo pro hovor bez rušivých zvuků.

Využívat dostupných prostředků k domluvě s neslyšícím- prstová abeceda, komunikace psanou formou (tužka a papír, mobilní telefon).

REALIZACE

Při aktivitě jsem se často u studentů setkávala s chybným označením osob se sluchovým postižením (hluchoněmí). Vždy jim bylo vysvětleno, že neslyšící osoby nejsou němí a správným termínem je osoba se sluchovým postižením, neslyšící, nedoslýchaví. Bylo tedy zapotřebí zmínit, že znakový jazyk je plnohodnotným jazykem jako například český jazyk, který má svá pravidla, vymezení, apod. S tím souvisí i užívání znakové češtiny na kterou jsme v souvislosti s pravidly gramatiky a slovosledu narazili. S tímto uměle vytvořeným systémem se pár studentů setkala, ale v domněnku, že se jedná o znakový jazyk. Řekli jsme si rozdíly mezi nimi, a že se jedná

zejména o systém užívaný slyšícími, který je jednodušší a že vychází z pravidel českého jazyka.

Dalším rozšířeným mýtem je přesvědčení, že znakový jazyk je jazykem mezinárodním a s označením znaková řeč. Nelze se s ním tedy domluvit jednotně v zahraničí, je tedy potřeba studovat další cizí jazyk. Pustili jsme si video amerického znakového jazyka a porovnali několik slov.

Zmíněno bylo také to, že neslyšící osoby se český jazyk učí jako první cizí jazyk. Pojem znaková řeč je silně zakořeněn v užívání populace, tak mou snahou bylo uvést jej jako chybný. Rozebráno bylo také setkání s osobou se sluchovým postižením a využívání prostředků ke komunikaci. Studenti si rychle osvojili vizuálně motivované znaky a především ty nejběžněji používané (viz příloha D: fotografie č. 8). Mnoho studentů umí dvouruční prstovou abecedu, kterou by mohli využít při komunikaci.

VLASTNÍ HODNOCENÍ A DOPORUČENÍ

O tuto aktivitu studenti neprojeví až tak vysoký zájem. Mezi častými názory převládá takový, že umět znakový jazyk není potřeba, stejně ho nevyužijí, apod. S účastněnými jsme vedli spíše diskusi o výše zmíněných nesrovnalostech a mýtech.

Jako doporučení se jeví vyšší kompetence a znalosti vedoucího aktivity v oblasti ovládání znakového jazyka. Mnoho slov jsme museli dohledávat v knihách a ve slovníku. Příznivější by v tomto ohledu bylo navštívit organizaci, která se věnuje osobám se sluchovým postižením nebo navštívit tlumočnické centrum.

Hodnocení studentů

„Je super, že se dá hodně slov odvodit a umět tak znak. Je to teda ale hodně těžké.“

„Vždycky jsem si myslela, že znakovou řečí se mluví všude stejně.“

POUŽITÉ ZDROJE

RŮŽIČKOVÁ, M. *Znakování pro každý den: základní konverzace v českém znakovém jazyce*. 1. vyd. Praha: Septima, 2001. 97 s. ISBN 80-7216-160-1.

BORT, J. *Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící*. 1. vyd. Praha: Naděje, 2000. 358 s. ISBN 80-902292-9-8.

Pohádky v českém znakovém jazyce. 2005. 47 s.

FIKEJS, J. *Jak komunikovat s neslyšícími: Základní pravidla komunikace s neslyšícími (pokud neovládáte zj)* [online]. ruce.cz: 2004. [5-5-2016]. Dostupné na

<<http://ruce.cz/clanky/4-jak-komunikovat-s-neslysicimi>>.

Překladový slovník do znakových jazyků [online]. ruce.cz: ©2012 [5-5-2016]. Dostupné na <<http://ruce.cz/slovník>>.

Znakový jazyk – dny v týdnu. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 5.3. 2014 [vid. 6-4-2016]. Dostupné na <<https://www.youtube.com/watch?v=BnIDkMKTbKM>>.

Learn American Sign Language (ASL) Lesson 1. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 13.10.2012[vid.6-4-2016]Dostupné na

<<https://www.youtube.com/watch?v=c8WIr61r1Do>>.

Kurs znakového jazyka. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 25.8. 2014 [vid. 6-4-2016]. Dostupné na

<<https://www.youtube.com/watch?v=rvmHeUZzEQc>>.

7.1.2.3. POMŮCKY PRO OSOBY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

CÍL

Seznámit studenty s vybranými pomůckami pro osoby se sluchovým postižením. Získat povědomí o fungování pomůcek, pro koho jsou určeny.

ÚKOL

Vyzkoušet si jednotlivé pomůcky pro osoby se sluchovým postižením. Konkrétně s typy sluchadel, naslouchací soupravou a vibračním budíkem.

ORGANIZACE

Aktivita bude realizována v prostorách školního klubu.

POMŮCKY

vibrační budík, zesilovač zvuku Sennheiser, závěsné sluchadlo, nitroušní sluchadlo, názorná videa fungování pomůcek (světelná signalizace, indukční smyčka, online tlumočení)

MOTIVACE

Na nástěnce bude viset informační leták upozorňující na možnost vyzkoušení si pomůcek pro osoby se sluchovým postižením (viz příloha C: plakát č. 6). Aktivní oslovování studentů navštěvující školní klub.

POSTUP

Zájemcům budou prezentovány tyto pomůcky, které si mohou sami vyzkoušet:

vibrační budík

Pomůcka pro domácí využití k buzení. Digitální budík s přípojným vibračním polštářkem, který se umístí nejčastěji pod polštář uživatele a svými vibracemi oznamuje

čas buzení. Nastavit lze hlasitý alarm s možnostmi různých frekvencí. Budík je vhodný pro všechny osoby se sluchovým postižením.

bezdrátové zařízení pro přenos zvuku Sennheiser

Zařízení vhodné pro nedoslýchavé osoby. Zesiluje zvuk vybraného přijímače (např. televize, počítač, apod.). Výhodou této pomůcky je nerušený poslech jak uživatele, tak i neruší ostatní přítomné osoby, protože zesílený zvuk je přenášen přímo do sluchátek. Dalším pozitivem je jednoduché ovládání, tudíž i vhodné pro osoby seniorského věku. Lze nastavit velmi vysokou hlasitost a díky bezdrátovému přenosu pomocí infračerveného světla lze se volně pohybovat i na větší vzdálenosti od zdroje zvuku.

závěsné sluchadlo

Sluchadlo slouží osobám s nedoslýchavostí a je určeno pro zesílení okolního zvuku. Skládá se z jednotlivých částí – tvarovka, zvukovodná hadička, zvukovodný hák, sluchadlo (záleží na typu). Sluchadlo seřizuje odborný specialista. Dále sluchadlo umožňuje uživateli přepínat jej do různých režimů (M-mikrofon – běžné užívání během poslechu; T- poslech přes indukční smyčku, telefonní hovory).

zvukovodové sluchadlo

Tento typ sluchadla je díky svým proporcím a tvaru umístován do zvukovodu. Mezi výhody tohoto sluchadla oproti závěsnému je především jeho nenápadnost. Naopak nevýhodou se může jevit obtížnější manipulace pro svou velikost, zejména pro starší osoby.

prezentace videí ostatních pomůcek (světelná signalizace, indukční smyčka, online tlumočení)

REALIZACE

Největší úspěch sklidil vibrační budík. Díky optimálním podmínkám použití (vleže na gauči, vibrační polštářek byl umístěn pod polštářem) si ho studenti mohli vyzkoušet jako v reálné situaci (viz příloha D: fotografie č. 8). Při zkoušení naslouchací soupravy se studenti vypravili do vzdálených míst po školní budově, aby otestovali dosah zařízení. Zařízení fungovalo až v nejvyšších patrech školy. Líbila se zejména chlapcům a dívkám, kteří mají rádi hudbu a pouštěli si do sluchátek své oblíbené interprety (viz příloha D: fotografie č. 9). Při aktivitě se diskutovalo i o existenciálních

aspektech života neslyšících a konkrétně o rodičovství. Byla položena otázka z řad studentů, zda neslyšící mohou vychovávat děti. Tím se debata stočila na lidská práva a rovnoprávnost možnosti vychovávat a mít děti. Nepředstavitelnou překážkou a strastí se jim zdála absence sluchu při osvojování prvních slov dítěte. I po vysvětlení, že neslyšící osoby své děti (v tomto případě neslyšící) vychovávají stejným způsobem, ale v jiném, pro ně přirozeném znakovém jazyce, si tuto situaci nedokázali představit a projevovali soucitné poznámky („*Neuslyší první slova svého dítěte; neřekne „máma“, apod.*“).

VLASTNÍ HODNOCENÍ A DOPORUČENÍ

Někteří studenti se vzdali pokusu o vyzkoušení si sluchadla či jeho prohlédnutí. Zdálo se jim nepříjemné se ho dotýkat či si ho představit mít v uchu. Ti, kteří si ho vyzkoušeli, poukazovali na nepříjemný pocit „mít něco v uchu“. Mnoho studentů se již se sluchadlem někdy setkalo, ale viděli vždy jen jeho vnější část, tak pro ně bylo překvapením, jak vypadá část, která je jinak vždy skrytá.

Pro další rozvoj aktivity by bylo možné zapůjčit si další typy pomůcek nebo přímo navštívit instituci, která se zabývá problematikou osob se sluchovým postižením. V Hradci Králové funguje např. Hradecké centrum pro osoby se sluchovým postižením o.p.s.

Hodnocení studentů

„Tenhle budík bych chtěl mít doma. Je to daleko příjemnější než normálně.“

„Naslouchátko mi přijde hrozný, nechtěla bych ho mít. Ale budík byl super.“

POUŽITÉ ZDROJE

Tlumočení online APPN, výtah. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 29. 8. 2012. [vid. 20-4-2016]. Dostupné na <<http://www.tichy Svet.cz/ukazka-online-tlumoceni>>.

SPOT – Tlumočení online pro neslyšící, APPN. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 29. 8. 2012. [vid. 20-4-2016]. Dostupné na <<https://www.youtube.com/watch?v=NabAScz8uj8>>.

APPN tlumočení online v České spořitelně. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 16. 7. 2010. [vid. 20-4-2016]. Dostupné na <<https://www.youtube.com/watch?v=BwV6ump5DuM>>.

Online tlumočení, zubař, krátký spot. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 13. 12. 2012. [vid. 20-4-2016]. Dostupné na <<https://www.youtube.com/watch?v=KXTIcVNf5A0>>.

KOMPONE, s.r.o. *Jak v praxi funguje světelná signalizace firmy KOMPONE.* [online]. KOMPONE,s.r.o. 2016. [cit.21-4-2016]. Dostupné na <<http://www.kompone.cz/svetelna-signalizace/priklady.html>>.

GENERAL – SEVEN Kft. *Jak to funguje?* [online]. GENERAL – SEVEN KFT, 2011. [cit. 21-4-2016]. Dostupné na <<http://cz.general-seven.com/jak-fun>>.

7.1.3. AKTIVITY ZAMĚŘENÉ NA OBLAST OSOB S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM

Následující aktivita se věnuje manipulaci invalidního vozíku a zásady správné komunikace. Osoby s tělesným postižením tvoří různorodou skupinu a nelze ji jednotně diferencovat. Nejrozšířenější pomůckou, kterou tyto osoby používají je však invalidní vozík. V následující činnosti se s ním studenti seznamují, ovládají v roli průvodce či osoby s tělesným postižením.

7.1.3.1. MANIPULACE S INVALIDNÍM VOZÍKEM A ZÁSADY SPRÁVNÉ KOMUNIKACE

CÍL

Prohloubit povědomí problematiky tělesného postižení studentům gymnázia. Seznámit se s používáním invalidního vozíku a jeho využití. Osvojit si zásady správné komunikace s osobami s tělesným postižením.

ÚKOL

Studenti si vyzkouší ovládání invalidního vozíku a techniky jednotlivých úkonů – skládání, rozkládání, vynášení do/ze schodů, doprava ve výtahu, pohyb na ulici. Osvojí si zásady správné komunikace s osobami s tělesným postižením.

ORGANIZACE

V prostorách školního klubu, na chodbách školy, ve výtahu, v přilehlých ulicích gymnázia a v Jiráskových sadech.

POMŮCKY

Mechanický invalidní vozík

MOTIVACE

Na nástěnce před školním klubem a v jeho prostorách bude plakát upozorňující na probíhající aktivitu a možnost se jí zúčastnit (viz příloha C: plakát č. 7). Zároveň bude snahou aktivní oslovování potenciálních zájemců.

POSTUP

Každý student (ka), který navštíví školní klub a bude mít zájem, si bude moci vyzkoušet ovládání invalidního vozíku v různých situacích a prostorách. Vytvoříme skupinky po 2-5 lidech. Ukážeme si základní komponenty a funkce vozíku-brzdy,

stupačky, jeho složení a rozložení, ovládání, zabrzdění. Po základním instruování si vyzkouší jak roli člověka na vozíku, tak jako doprovod, asistenta. Manipulace s vozíkem po chodbách, ve výtahu a v prostorách jednotlivých tříd. Pohyb na invalidním vozíku v terénu - přecházení silnice, pohyb na různých površích.

Vysvětlení jednotlivých úkonů:

Složení vozíku: Nejčastěji se setkáme s vozíkem rozloženým. Nejprve odklopíme jednotlivě stupačky (opěra na položení nohou) na stranu. Povolíme uchycení sedátka tím, že zatlačíme doprostřed sedátka jednou rukou a druhou k sobě přisouváme strany sedátka až úplně k sobě.

Rozložení vozíku: Opatrně od sebe oddělíme opěrky na vzdálenost, do které nás to pustí. Poté zasuneme tyče upevněné zespodu sedátka do příslušných chytů. Při správném nasazení se ozve cvaknutí.

Zabrzdnění: Před koly vozíku jsou umístěny páčky, kterými se vozík zabrzdí a odejmutím páčky se odbrzdí. Pokud osobu na vozíku opouštíme nebo déle stojíme, vždy vozík zabrzdíme (nebo sám klient, pokud může).

Přejíždění překážky: Osobu na vozíku si k překážce nasměrujeme jeho zády a mírným záklonem vozíku najedeme zadními koly na překážku. Při menší překážce využijeme pomocného nožního pedálu, díky němuž nadzvedneme přední část vozíku.

Pohyb na schodech

směr dolů- je potřeba asistence dvou lidí. Osobu na vozíku si nasměrujeme čelem ke schodům. Jedna osoba chytí pevné tyče ve spodní části vozíku. Druhá osoba pomalu sjíždí s vozíkem dolů po zadních kolech.

směr nahoru- osoba na vozíku je zády ke schodům, asistent drží madla vozíku a po jednotlivých schodech stoupá nahoru po zadních kolech a druhý asistent přizvedává vozík.

Zásady komunikace a kontakt s osobou využívající invalidní vozík

- Pokud chceme s osobou na vozíku hovořit, snažíme se být v jejím zorném poli a sklonit se na úroveň jejích očí. Člověk na vozíku se tak bude cítit lépe a bude to pro něj i pohodlnější (nemusí otáčet hlavu, měnit pozici těla).

- Pokud osobu na vozíku má doprovod a chceme něco sdělit dané osobě, nesměřujeme naše pohledy a slova na doprovod.
- Respektujte schopnosti a dovednosti člověka na vozíku. Pokud víte, co zvládne, nechte ho to udělat samostatně.
- Nevyhýbejte se slovům jako „jít“, „skákat“, apod. Neměníme ani naši obvyklou mluvu.

REALIZACE

Při oslovování studentů k účasti na aktivitu jsem se v několika případech setkala s odmítnutím odůvodněným názorem, že na invalidní vozík se nesedá, aby si tím nepřivolal právě ono upoutání na vozík. Jakýsi strach, který mi potvrdilo i několik dalších osob, je přítomen kolem používání invalidního vozíku.

Každý zúčastněný si vyzkoušel roli asistenta a roli osoby na vozíku. Ve škole jsme narazili na bariéry, které by ztěžovaly pohyb studentovi na vozíku – úzké dveře, nemožnost navštěvovat prostory u šatních skříněk, nezpevněná příjezdová cesta ke škole, parkování aut v blízkosti vstupu do výtahu (viz příloha D: fotografie č. 10). Dále si vyzkoušeli samostatné ovládání vozíku, jeho směřování, brzdění, apod. (viz příloha D: fotografie č. 11). Při odchodu do terénu si ještě vyzkoušeli „asistenti“ obléci svého „klienta“ do bundy, šály a čepice. Zjistili přitom, že to není tak snadné, jak se na první pohled může zdát. Jedna studentka při vžití se do role „klienta“ napodobovala projevy nesoucí význam mentálního postižení. Bylo jí tedy vysvětleno, že ačkoli se osoba na vozíku nemůže např. sama obléct, tak to vždy neznamená, že je mentálně postižený. Při procházce jsme diskutovali o architektonických bariérách, na které jsme narazili (úzké dveře, špatný nájezd na chodníku, nezpevněný chodník před budovou školy, apod.).

V brzkém jarním období byla ještě zima a bylo potřeba vzít deku a rukavice pro osobu na vozíku. Na to bylo zapomenuto. Do terénu jsme vyrazili do Jiráskových sadů, kde si studenti vyzkoušeli jízdu na vozíku na různých površích (písek, tráva) a ne jen po silnici či chodníku. Byli překvapeni, jak se podmínky zhoršily. V čase, který jsme v parku vyšetřili, jsme věnovali chybným a častým situacím při komunikaci s osobou na vozíku – komunikace ve špatné vzdálenosti tváří a zorného pole, směřování promluvy na doprovod, umístění osoby na vozíku opodál, apod. Poté jsme se vrátili zpět k budově školy cestou přes most vedoucí přes řeku, kde se podmínky ztížily kvůli stoupání.

VLASTNÍ HODNOCENÍ A DOPORUČENÍ

Aktivita se vydařila. Studenti projevili zájem dozvědět se nové poznatky a dovednosti. Někteří se do role doprovodu vcítily velmi empaticky a snažili se zajistit co největší komfort tím, že kontrolovali brzdy při delším stání, nevedli vozík příliš rychle, pozorovali prostor před vozíkem např. ve výtahu, při sjíždění z chodníku, apod. (viz příloha D: fotografie č. 12). Všimli si také okolního prostředí a reakce okolí – neverbální projevy (pohledy, otáčení) kolemjdoucích na ulici, míra lhostejnosti na přechodu pro chodce, apod.

Jako doporučení bych uvedla nižší počet účastníků. Vzhledem k jednomu zapůjčenému invalidnímu vozíku je vhodnější skupinka dvou až čtyř studentů. Díky menšímu počtu si mohou vyzkoušet dostatečně obě role (doprovod a v roli osoby sedící na invalidním vozíku). Vzhledem k časovým možnostem studentů byla aktivita realizována cca 60 minut. Pokud by podmínky byly příznivější, aktivita by se mohla rozšířit až na 120 minut. Pro osobu sedící na vozíku mít v chladnějším počasí k dispozici deku, případně rukavice.

Hodnocení studentů

„Bylo to super vyzkoušet si to. Chtěla bych ještě!“

„Otevřelo mi to nový pohled do života.“

„Je to super, projet se na vozíku, ale napořád bych to nechtěla.“

POUŽITÉ ZDROJE

KONVALINKA, P., ZAHRADNÍKOVÁ, M., ŠINDLEROVÁ, E., KUČEROVÁ, J. *Zásady správné komunikace s osobami s tělesným postižením* [online]. Nejsme všichni stejní: Investice do rozvoje vzdělávání [cit. 8-4-2016]. Dostupné na <http://www.nejsmevsichnistejní.cz/sites/default/files/1_1_3_Zasady_komunikace_telesne_postizeni_ucitel.pdf>.

7.1.4. AKTIVITY ZAMĚŘENÉ NA OBLAST OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Níže popsané aktivity se především zabývají komunikací a pomůckami pro usnadnění komunikace. První z nich předkládá informace o jednotlivých komunikačních systémech alternativní a augmentativní komunikace. Druhá aktivita je specifická svým prostředím a to návštěvou sociálního podniku zaměstnávající osoby s mentálním postižením.

7.1.4.1. POMŮCKY USNADŇUJÍCÍ KOMUNIKACI A ZÁSADY SPRÁVNÉ KOMUNIKACE S OSOBAMI S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

CÍL

Získat povědomí o způsobech a prostředcích komunikace s osobami s mentálním postižením. Osvojit si zásady správné komunikace.

ÚKOL

Úkolem studentů je seznámit se s prostředky alternativní a augmentativní komunikace – piktogramy, Bliss, Makaton. Po seznámení se s nimi si v následujícím cvičení vyzkouší, zda porozumí vyobrazeným informacím pomocí symbolů.

ORGANIZACE

V prostorách školního klubu.

POMŮCKY

okopírované kartičky piktogramů z publikace, informační materiály ke komunikačnímu systému Bliss, Makaton.

MOTIVACE

Studenti se mohou aktivně zúčastnit na základě informačního plakátu, který bude vyvěšen na nástěnce školního klubu (viz příloha C: plakát č. 8) a také přímými informacemi ústní formou.

METODICKÝ POSTUP

Studentům budou k dispozici materiály, které seznamují s užívanými metodami alternativní a augmentativní komunikace, která je využívána u osob s mentálním postižením. Budou si moci prohlédnout systém piktogramů, Bliss a Makaton.

Pro zájemce bude připravena také malá aktivita, která se skládá z přiřazování piktogramů do jednoduchých předem daných sdělení. Úkolem studentů je z množství symbolů vybrat nejvhodnější z nich, které danému zadání odpovídají.

Jednotlivé věty

Nechci jít domů.

Bratrův pes je pod stolem.

Děkuji za dárek.

Kdy půjdu do školy?

Moje sestra je hubená.

Otázky, na které studenti odpovídají obrázkem

V jakém měsíci jsi se narodil/a?

Jaké ovoce máš rád?

Kterého zvířete se bojíš?

Kdo s tebou bydlí?

Co budeš dnes dělat?

REALIZACE

Při této činnosti bylo potřeba studentům vysvětlit některé piktogramy, které nebyly snadno identifikovatelné. Zejména symboly pro typy otázek (kdo, co, kde, kdy), předložky určující místo (dovnitř, ven, pod, nad, apod.) a některé obrázky vyjadřující pocit či vlastnost (žízlivý, chytrý, nechutný, apod.). Některé symboly měsíců v roce se také mohly snadno zaměnit pro svou podobnost (leden – postava třesoucí se zimou; únor – sněhová koule v rukavicích). Pro tuto aktivitu bylo potřeba zajistit klidné a nerušené prostředí vhodné k soustředění. Dále také dostatek času, aby si studenti měli možnost prohlédnout jednotlivé piktogramy a správně je zařadit.

Ačkoli se hledání správného obrázku (piktogramu) může zdát jednoduché, při neznalosti jednotlivých zobrazení mohly nastat komplikace, které se však díky popiskům snadno vyřešily.

VLASTNÍ HODNOCENÍ A DOPORUČENÍ

Studenti se ve skládání piktogramů orientovali. U některých symbolů se i vedly diskuze o jiných možných zobrazeních a možnostech zjednodušení. Uvědomění si takovýchto pomůcek pro svou potřebu, ale i možnosti pro osoby, které mohou takto komunikovat běžně a možná jako jediným způsobem (viz příloha D: fotografie č. 13, 14). O další materiály jako byl Bliss a Makaton se více nezajímali, piktogramy jim přišly zajímavější a více využitelné.

Další aktivitou, která by toto téma rozvinula, by mohlo být zadání úkolu, kde se můžeme setkat s piktogramy v běžném životě. Studenti by tak mohli zmapovat školu, veřejné instituce, obchody, restaurace, apod.

Hodnocení studentů

„Zajímavé zpestření klubových aktivit.“

„Hodně symbolů bylo jasných, ale u některých to nešlo poznat. Asi bych se takhle nedomluvil.“

ZDROJE

KUBOVÁ, L. *Piktogramy: učebnice*. Praha: Tech-market, 1997.

Bliss symboly [online]. [06-05-2016]. Dostupné na

<https://lacon4.files.wordpress.com/2013/11/blissymbolics_basic.gif>.

KANTOR, J. *Prostředky augmentativní a alternativní komunikace u osob s tělesným a kombinovaným postižením* [online]. Univerzita Palackého, Olomouc [10-5-2016]. Dostupné na <<http://kurzy-spp.upol.cz/CD/4/3-02.pdf>>.

Zásady úspěšné komunikace s lidmi s mentálním postižením [online]. Projekt Cesty k celoživotnímu vzdělání dospělých lidí s mentálním postižením, 2007-2009 [16-05-2016]. Dostupné na

<http://www.inclusion-europe.com/pathways2/images/CZ_Recommendations.pdf>.

7.1.4.2. NÁVŠTĚVA SOCIÁLNÍHO PODNIKU PODPORUJÍCÍ OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM (BISTRO U DVOU PŘÁTEL)

CÍL

Seznámit se s prostředím zaměstnávající osoby s mentálním postižením. Zásady správné komunikace s osobou s mentálním postižením.

ÚKOL

Navštívit sociální podnik Bistro U dvou přátel v Hradci Králové.

ORGANIZACE

Společný přesun se studenty ze školní budovy do bistra.

POMŮCKY

žádné

MOTIVACE

Akce bude plánována dopředu aktivním oslovováním studentů, kteří navštíví školní klub a informacemi na nástěnce před klubem (viz příloha C: plakát č. 9).

POSTUP

Před samotnou návštěvou bude kontaktován odpovědný pracovník tohoto podniku, zda by mohl poskytnout krátkou přednášku o fungování bistra a odpovídal na případné dotazy studentů. Po domluvě na konkrétním datu návštěvy se se studenty sejdem ve školním klubu, kde budou krátce seznámeni se specifiky tohoto podniku a zásadami správné komunikace – vyjadřovat se srozumitelně, jasně; nemluvit s pracovníkem jako s dítětem, být názorný, apod. Také budou seznámeni se specifiky a účelem sociálního podniku Bistro U dvou přátel – kdo zde pracuje, jaké práci zde

zaměstnanci vykonávají, apod. Poté bude následovat samotná návštěva, kde si studenti mohou zakoupit občerstvení a posedět uvnitř bistra. Vyzkouší si tak samotnou komunikaci a prohlédnou si běžný chod tohoto typu podniku.

REALIZACE

Návštěva Bistra U dvou přátel se setkala s několika problémy. O tuto aktivitu nebyl od studentů projevěn velký zájem. Pro nedostatek volného času potenciálních zájemců bylo velmi obtížné nalézt vyhovující termín. Ačkoliv byl několikrát termín navrhnout, pro vedlejší okolnosti (příprava do školy, projekty) musel být přesunut. Po několikátýdenním hledání vhodného termínu byla návštěva uskutečněna. Bohužel, s touto nepříznivou situací souvisí nemožnost naplánování přednášky s pracovníkem bistra, která byla zahrnuta ve výše uvedeném postupu. Přesto byla návštěva úspěšně vykonána a studenti tak měli možnost seznámit se s tímto prostředím a komunikovat s osobou s mentálním postižením. Byl jim vysvětlen záměr zaměstnávání osob s mentálním postižením, možnosti jejich pracovního uplatnění a jaké další aktivity realizuje organizace Skok do života o. p. s. (La Dílna, chráněné bydlení). Za zmínku stálo i hovořit o nádobě na spropitné, se kterou se při návštěvě setkali. Pokud zákazník chce dát obsluze spropitné, vhodí příslušnou částku do nádoby na pultu. Pracovníci se lépe orientují při vracení peněz a lehce tím předejdou zbytečným komplikacím.

VLASTNÍ HODNOCENÍ A DOPORUČENÍ

Návštěva Bistra U dvou přátel byla pro studenty příjemným zpestřením a novými zkušenostmi (viz příloha D: fotografie č. 15). Studenti, kteří se návštěvy bistra účastnili, ho navštívili poprvé a o jeho existenci doposud nevěděli. Projevili kladný postoj k tomuto typu sociálního podniku a při konverzaci souhlasili se zaměstnáváním osob s mentálním postižením.

Pro rozvoj této aktivity by bylo vhodné seznámit se blíže s chodem podniku, náplní práce jednotlivých pracovníků (v kuchyni, roznáška svačin do škol, apod.) a i s dalšími aktivitami této organizace (La Dílna).

Hodnocení studentů

„Mají tam dobré jídlo. Líbí se mi, jak to tam mají vybavené a jak to tam vypadá. Zase bych tam někdy šla.“

„Podle mě je to dobrý nápad, že mentálně postižení pracují. Dělají, co umí a to, co je baví.“

7.2. Aktivity zaměřené na osoby se zdravotním postižením jako skupiny se specifickými potřebami

Následující aktivity se zdravotním postižením zabývají každá z jiného úhlu. Filmový maraton předkládá studentům umělecké ztvárnění jednotlivých typů zdravotního postižení, kde se prolínají fakta s vytvořeným příběhem. Malování kamínků pro děti s postižením spojuje tvůrčí schopnosti s motivací pomáhat lidem, kteří pomoc potřebují.

7.2.1. FILMOVÝ MARATON „ŽIVOT S POSTIŽENÍM“

CÍL

Přiblížit studentům problematiku zdravotního postižení pomocí filmů, které se tímto tématem zabývají.

ÚKOL

Studenti zhlédnou následující vybrané filmy: Bohem zapomenuté děti, Nedotknutelní, Nevidím zlo, neslyším zlo, Teorie všeho, Bílá vrána.

ORGANIZACE

Akce proběhne ve třídě s dataprojektorem. Start filmového maratonu je v pátek večer a ukončení v sobotu ráno.

POMŮCKY

vybrané filmy, dataprojektor

MOTIVACE

Po škole budou rozvěšeny plakáty s pozvánkou na tuto akci (viz příloha C: plakát č. 10). Ve školním klubu je závazné se přihlásit na filmový maraton přihláškou. Počet účastníků je omezen na třicet osob.

POSTUP

Jednotlivé filmy budou vybrány podle zaměření na jednotlivá postižení, kvalitního zpracování, popularity a vhodnosti pro cílovou skupinu studentů. Filmy se budou pouštět od 17. hodiny do pozdních nočních hodin. K jednotlivým filmům bude připraven stručný popis děje a specifika cílové skupiny, na který je film zaměřen. Před

začátkem filmu bude krátké seznámení. Po zhlédnutí filmu bude vedena diskuze a případné dotazy.

Bohem zapomenuté děti

Citlivé zpracování tématu neslyšící ženy a mladého učitele a jejich problémůs láskou, které doprovází i vzájemná odlišnost slyšících a neslyšících. Učitel se snaží motivovat dívku k odezírání a orální mluvě. Je důležité zde zmínit, že v dřívější době se tyto postupy využívali u všech osob se sluchovým postižením a nebyl brán zřetel na velikost sluchové vady a tím se i komplikovala komunikace a vzdělávání neslyšících. Pro osoby neslyšící je primární znakový jazyk. Schopnost odezírat je však důležitá pro porozumění slyšící společnosti a je vhodné ji rozvíjet.

Nedotknutelní

Příběh zámožného muže s tělesným postižením (kvadruplegie), který hledá osobního asistenta. Přihlásí se mu mladý muž z předměstí, který se na první dojem nezdá jako vhodný kandidát. Navzdory tomu ho přijme a film jasně reflektuje, s čím se v souvislosti o péči o těžce postiženého muže musí asistent poprat. Film popisuje situace z běžného života, péči o kvadruplegika, jejich vztah a život prokládaný humorem a nadsázkou.

Nevidím zlo, neslyším zlo

Komediální příběh o neslyšícím a nevidomém, kteří se nešťastnou náhodou zapletou do zločinu. Film s lehkou nadsázkou ztvárňuje dvojici, kde lze sledovat jejich komunikaci a situace, do kterých se dostávají.

Teorie všeho

Příběh inspirovaný životem významného fyzika Stephena Hawkinga, který v mladém dospělí onemocní progresivním nervovým onemocněním (ALS). I přes své postižení nezanechává své práce a snaží se využít čas, který mu podle lékařů moc nezbyvá, co nejefektivněji. Děj filmu je popisuje i rodinný život hlavní postavy, zejména jeho manželství.

Bílá vrána

Film na téma soužití a přijetí staršího bratra s poruchou autistického spektra v období dospívání. Dospívající chlapec se se svou rodinou přestěhuje do nového města a snaží si zde najít nové přátele. To mu však komplikuje jeho bratr, který má autismus a

kvůli svým projevům často dostává svého bratra do situací, které mu jsou nepříjemné a stydí se za něj.

REALIZACE

Všechny výše uvedené filmy byly zhlédnuty. Mnoho studentů se těšilo na film Teorie všeho, ale ve výsledku se jim nejvíce líbil film Nedotknutelní. Film Teorie všeho byl příliš zdouhavý a zápletka nebyla natolik přitažlivá. Naopak se jim také velmi líbil film Bílá vrána, o kterém jsem předpokládala, že je příliš neosloví. Počet 20 studentů byl ideální pro tuto aktivitu.

VLASTNÍ HODNOCENÍ A DOPORUČENÍ

Ačkoliv se předpokládalo, že se na filmový maraton přihlásí více studentů z vyššího gymnázia díky tomuto zaměření, nebylo tomu tak. Nejvíce studentů bylo ve věku 14 – 15 let. Náročná byla především organizace akce. Pokud studenti chtěli vynechat nějaký film nebo byli unaveni, mohli se přesunout do vedlejší učebny. Neustálé přecházení a neklid se projevovalo také na sledování filmů ostatními. Výběr filmů byl podle mého názoru přiměřený a zajímavý, studenti jej hodnotily kladně.

Mezi doporučeními bych uvedla hlubší seznámení s pojetím filmů ještě před akcí a tím tak zamezit riziku účasti studentů, kteří nejeví opravdový zájem. Dále také dozor minimálně dvou pedagogických pracovníků pro lehčí průběh celé akce.

Hodnocení studentů

„Nejlepší byl film Nedotknutelní a Teorie všeho.“

„Letošní filmový maraton se vydařil stejně jako ten loňský, ale filmy o postižených byly více zajímavé.“

„Pro každého film „Nedotknutelní“. Humorný, vážný i poučný žánr.“

POUŽITÉ ZDROJE

Vyhledávání jednotlivých filmů: *Česko – Slovenská filmová databáze* [online]. © 2001-2016 [cit. 12-7-2015]. Dostupné na <<http://www.csfd.cz/>>.

7.2.2. BENEFIČNÍ AKCE OBLASTNÍ CHARITY V HRADCI KRÁLOVÉ „NAMALUJTE KAMÍNEK PRO DĚTI S POSTIŽENÍM“

CÍL

Podpořit osvětovou akci Oblastní charity Hradec Králové. Akce se koná na podporu Střediska rané péče Sluníčko se sídlem v Hradci Králové a poskytuje pomoc a podporu rodinám s dětmi se zdravotním postižením.

ÚKOL

Namalovat kamínek, z jehož prodeje poputuje výtěžek Středisku rané péče Sluníčko.

ORGANIZACE

Malování kamínků bude probíhat ve školním klubu.

POMŮCKY

Ploché kamínky, tempery, akrylové barvy, štětce, tužky, igelitový ubrus, paleta, kelímek na vodu

MOTIVACE

Studenti budou upozorněni na aktivitu vyvěšeným plakátem na nástěnce školního klubu (viz příloha C: plakát č. 11) a aktivním oslovováním potencionálních zájemců.

METODICKÝ POSTUP

Studenti budou seznámeni s posláním této benefiční akce a pro jaké účely se tato akce koná. Veškeré pomůcky jim budou k dispozici. Mohou zvolit jakoukoli techniku – malování temperami, akrylovými barvami či obyčejnou tužkou. Fantazii se meze nekladou. Studentům bude sděleno také datum a místo prodeje kamínků, kde si je budou moci prohlédnout případně také sami přispět.

REALIZACE

Do činnosti malování kamínků pro děti s postižením se zapojilo mnoho studentů s nadšením (viz příloha D: fotografie č. 16, 17). Díky záštitě Oblastní charity Hradec Králové měli účastníci jasné povědomí o činnosti této organizace, která pořádá mnoho akcí i v průběhu celého roku a studenti gymnázia se jich aktivně účastní (Tříkrálová sbírka, adventní koncerty, apod.). Každý si mohl zvolit výtvarnou techniku, která mu byla nejbližší a omalovat kamínky podle své fantazie. Kamínky se budou prodávat v průběhu měsíce června v rámci mezinárodního festivalu **Divadlo evropských regionů**.

VLASTNÍ HODNOCENÍ A DOPORUČENÍ

Přínosů této akce je hned několik. Studenti se seznámili s možností podpory dětí s postižením, projevíli zájem a nezaujali lhostejný názor k tomuto tématu a zapojili se do společenského dění města. Někteří omalovali více kamínků jak pro zábavu, tak i pro podporu této akce.

V návaznosti na podporu střediska rané péče by bylo výhodné poznat jejich působení zblízka. Návštěva prostor nebo přednáška pracovníků střediska by přiblížila jejich poslání a poskytované služby.

Hodnocení studentů

„Bavilo mě malování. Budu ráda, když si můj kamínek někdo koupí a pomůžu tím dětem.“

„Chtěl jsem si namalovat kamínek, a když jsem zjistil, že je to i na dobrou věc, tak jsem rád pomohl.“

POUŽITÉ ZDROJE

Namalujte kamínek pro děti s postižením [online]. Charita Česká republika © 2016 [cit. 2016-03-20]. Dostupné na <<http://www.charitahk.cz/akce/namalujte-kaminek-pro-deti-s-postizenim/>>.

7.3. Hodnocení metodického materiálu

Studenti, kteří jednotlivé aktivity absolvovali, měli možnost je zhodnotit a tím poskytnout zpětnou vazbu. Dílčí hodnocení aktivity probíhalo zejména písemnou formou, v některých případech i formou ústní. Proběhlo taktéž i sebehodnocení autorky a v materiálech jsou uvedena doporučení, díky kterým by se určitá aktivita mohla dále rozvíjet či vylepšit. Po realizování poslední aktivity byl sestaven závěrečný dotazník, který vyplnili studenti, kteří se účastnili realizovaných aktivit. Dotazník se skládá z otázek týkající se realizovaných aktivit a zkoumá jejich užitečnost a přínos. Dále předkládá výčet předsudků o osobách se zdravotním postižením, které se objevily již v prvním dotazníkovém šetření, a porovnává výsledky z obou šetření. Prostor je zde také pro případné připomínky či návrhy a náměty pro zlepšení. Úplné znění dotazníku je přiloženo v přílohách (Příloha B).

7.4. Výsledky závěrečného hodnotícího dotazníku

Závěrečného hodnocení se zúčastnilo dvacet pět studentů. Dotazník byl rozdán těm studentům, kteří absolvovali nejméně dvě různé aktivity. U vybraných otázek jsou kurzívou označeny skutečné odpovědi studentů.

Otázka č. 1

Dotazovaní měli označit v seznamu realizovaných aktivit takové, kterých se sami účastnili. Průměrně se studenti účastnili tří a více aktivit.

Otázka č. 2

V této otázce studenti odpovídali na otázku, která aktivita pro ně byla nejzajímavější. Nejvíce studenty zaujala aktivita s pomůckami pro osoby se zrakovým postižením – Pichtův psací stroj. O existenci této pomůcky nevěděli a byla pro ně zajímavá a nová. Dále se s opakujícím se kladným hodnocením setkala manipulace se zdravotním vozíkem, vycházka s bílou holí a malování kamínků.

„Pichtův psací stroj – úžasné.“

„Piktogramy, jelikož jsem nic takového neviděla a je to zajímavé.“

„Invalidní vozík – bylo prostě super to vidět z jiného pohledu.“

Otázka č. 3

Na otázku ohledně získání nových informací díky absolvovaným aktivitám studenti často odpovídali s návazností na předchozí otázku, která aktivita je nejvíce zaujala. Díky aktivitě, která je bavila a přišla jim zajímavá, se také nejvíce dozvěděli nové informace a projeví o ni větší zájem. Pichtův psací stroj se tedy objevoval v odpovědích velmi často (10 dotázaných), ale také setkání s piktogramy bylo zmíněno jako pro ně nové a nevšední (5 dotázaných).

„Dozvěděla jsem se, jak vlastně probíhá velmi zjednodušeně jejich den.“

„Bylo pro mě nové poznat, jak se budí neslyšící.“

„Zažila jsem si, jak na mě lidé koukali při jízdě na vozíčku a jak jsou dnes lidé nevstřícní.“

Otázka č. 4

Změny v pohledu na osoby s postižením zkoumala další otázka. Deset dotázaných uvedlo, že se jejich pohled na osoby s postižením nějakým způsobem změnil a svou odpověď dále rozvedli konkrétněji. Devět respondentů na tuto otázku neodpovědělo a šest dotázaných žádnou změnu nepocítují nebo nijak výrazně se tento jev neprojevil.

„Ano, změnil, nedívám se na ně jako na malé děti.“

„Ano, snažím se jim lépe rozumět, co říkají.“

„Asi bych se k nim měl chovat jako k normálním lidem a ne dělat, že mi je jich líto, atd.“

Otázka č. 5

Následující graf znázorňuje odpovědi na otázku týkající se větší jistoty při kontaktu s osobou se zdravotním postižením.

Graf č. 7: Jistota při komunikaci

Kladnou odpověď zvolilo šestnáct dotázaných, což se jeví jako pozitivní výsledek ve smyslu přínosu metodického materiálu. Tato otázka je však orientační a tento fakt si studenti ověří ve svém setkávání s osobami se zdravotním postižením.

Otázka č. 6

Následující zadání otázky je shodné se zadáním v dotazníkovém šetření, které bylo provedeno pro zjišťování o povědomí studentů o zdravotním postižení. Tabulka č. popisuje získaná data.

Znění tvrzení	Počet správných odpovědí	Počet nesprávných odpovědí	Počet nevyplněných odpovědí
Lidé, kteří neslyší, mají vždy i snížený intelekt.	24	1	0
Osoby s mentálním postižením mohou pracovat.	25	0	0
Neslyšící osoby používají sluchadlo.	15	8	2
Pro děti s tělesným postižením je tělesná výchova bezvýznamná.	24	0	1
Osoby se zrakovým postižením mají vyvinutější sluch a hmat.	5	20	0
S dospělými lidmi s mentálním postižením nemluvíme jako s dětmi.	23	1	1
Na nevidomého člověka musíme mluvit nahlas a zřetelně.	12	13	0
Lidé s tělesným postižením mohou vychovávat děti.	24	1	0

Tab. č. 5: Vyhodnocení správnosti odpovědí

Z výsledků lze vyvodit několik závěrů. V šesti tvrzeních z osmi převyšují správné odpovědi nad nesprávnými. V případě otázky týkající se pracovního uplatnění osob s mentálním postižením bylo dosaženo stoprocentní úspěšnosti.

Při porovnání s výsledky dotazníkového šetření, které probíhalo na celém gymnáziu, lze tvrdit, že dotazovaní po absolvování aktivit dosáhli lepších výsledků v závěrečném dotazníku. V tabulce č. lze porovnat procentuální zvyšování úspěšnosti ve všech tvrzeních.

Znění tvrzení	Úspěšnost respondentů v počátečním dotazníkovém šetření (v %)	Úspěšnost respondentů v závěrečném dotazníkovém šetření (v %)	Rozdíl (v %)
Lidé, kteří neslyší, mají vždy i snížený intelekt.	84,17	96,00	11,83
Osoby s mentálním postižením mohou pracovat.	77,14	100,00	22,86
Neslyšící osoby používají sluchadlo.	44,47	60,00	15,53
Pro děti s tělesným postižením je tělesná výchova bezvýznamná.	78,64	96,00	17,36
Osoby se zrakovým postižením mají vyvinutější sluch a hmat.	5,53	20,00	14,47
S dospělými lidmi s mentálním postižením nemluvíme jako s dětmi.	58,29	92,00	33,71
Na nevidomého člověka musíme mluvit nahlas a zřetelně.	41,96	48,00	6,04
Lidé s tělesným postižením mohou vychovávat děti.	68,09	96,00	27,91

Tab. č. 6: porovnání výsledků dotazníkových šetření

Otázka č. 7

Závěrečná otázka utvořila prostor pro případné připomínky, nápady a náměty. Možnosti pro vyjádření využil pouze jeden respondent, který navrhoval v podobných aktivitách pokračovat a zařadit i další témata, která jsou stále pro mnoho lidí tabu (především téma homosexuality).

Shrnutí výsledků závěrečného hodnoceního šetření

V závěru tohoto závěrečného hodnocení lze konstatovat, že studenti, kteří se jednotlivých aktivit účastnili, si odnesli řadu zkušeností a nových informací z oblasti zdravotního postižení. Zejména v oblasti komunikace, využívání pomůcek a nových obecných informací. Studenti s realizovanými aktivitami byli spokojeni a uvítali toto zpestření volnočasových aktivit školního klubu.

Jako velmi pozitivním faktorem se jeví výsledky, kdy studenti pocítují větší jistotu a méně obav při budoucím kontaktu s osobami se zdravotním postižením a možnosti pomoci. Tento fakt souvisí i se změnou názorů a pohledu na tyto osoby v pozitivních reakcích studentů.

Z hlediska zvýšení povědomí v tomto odvětví se díky šetření zjistilo, že díky absolvovaným aktivitám se zvýšila úspěšnost v jednotlivých otázkách týkajících se předsudků a názorů na osoby se zdravotním postižením.

DISKUZE

Problematika zdravotního postižení se studentům na první pohled nemusí jevit jako přitažlivé a atraktivní téma. Navíc je z mnoha stran obklopena předsudečnými názory, které mohou být zavádějící, nepřesné a ve výsledku studenta odradit. Dalším faktorem se jeví trávení volného času adolescentů. Studium na gymnáziu pro svou náročnost vyžaduje pečlivou domácí přípravu. Řada studentů se aktivně věnuje svým zájmům v oblastech sportu či hudebním a výtvarném směru. Šafir (2010) uvádí, že alespoň jedné mimoškolní aktivitě 1x týdně se věnuje více jak čtyři pětiny dospívajících z devátých tříd a kvart a mnohem častěji se zapojují právě studenti víceletých gymnázií. Ve své praxi jsem se také setkala s opravdu vysokým zájmem o vlastní volnočasové aktivity, kdy studenti kvůli svému nasazení oželeli i školní výlet nebo narozeninovou oslavu spolužáka. Volný čas je u adolescentů v hojné míře také spojován s médií, zejména s využíváním internetu, hraní počítačových her a komunikací na sociálních sítích. Podle souhrnných výsledků mnoha výzkumů lze vyvodit fakt, že média jsou na prvním místě v rámci volnočasových aktivit dospívajících. Médii věnují více času chlapci než dívky (Vašutová a Moravec 2013).

Dalším faktorem, který je potřeba zmínit, je velká variabilita a specifické zvláštnosti dětí staršího školního věku a adolescentů. „*Motivovat intelektově nadaného jedince není nikterak lehké, motivovat adolescenta je pravděpodobně ještě těžší*“ (Holešovská 2013). Pro uchopení tématu problematiky zdravotního postižení bylo důležité si uvědomit specifika této cílové skupiny a směřovat s těmito informacemi i v metodice. Podle výsledků výzkumu Makovské (2013), která se zaměřila ve své práci na hodnoty a hodnotovou orientaci vyplývá, že zodpovědnost a solidarita s druhými se v období dospívání jeví jako méně významná. V tomto období je typické vyhraňování se ze společnosti a zatím zde není dostatečné pochopení pro zodpovědnost za jiné. Mezi další důvod uvádí také individualismus jedince, který je v současné společnosti preferován. Snahou při sestavování jednotlivých aktivit mělo za cíl především nenásilnou a zajímavou formou s dostupnými možnostmi a prostředky seznamovat studenty s problematikou zdravotního postižení z různých pohledů a to vše při naprosté dobrovolnosti účastníků, vycházející z principů a chodu školního klubu.

Počet studentů, který se aktivit účastnil pravidelně, nebyl vysoký a skládal se zejména z dívek. Tento jev se potvrzuje v mnoha výzkumech zaměřujících se na genderová studia. Vyšší zastoupení žen v humanitně založených oborech je časté a

obvykle vnímáno jako tradiční vnímání mužských a ženských rolí, podle kterého jsou ženy považovány za empatické a emocionální bytosti se sklonem k pečovatelskému a muži za racionální, nezávislé osobnosti se schopností logického objektivního úsudku (Jarkovská a Lišková 2008). Ženy také výrazně převyšují muže v oblasti motivace pomáhat druhým a více inklinují k práci s lidmi než o samotě (Paulík 2004).

Cíl diplomové práce byl podle mého názoru naplněn a setkal se s kladnými ohlasy ze strany studentů, kteří se realizovaných aktivit účastnili. Nejlépe hodnoceny byly aktivity zaměřené na osoby se zrakovým a tělesným postižením. Důvodem toho můžeme uvést potřeby a zájem spolupracovat se svými vrstevníky a projevit určitou míru důvěry a odpovědnosti k druhému. V úvahu připadá také prvotní setkání se zacházením kompenzačních pomůcek vlastní osobou. Při jednotlivých aktivitách docházelo k vzájemným interakcím a diskusím, které zvyšovaly povědomí studentů a rozšiřovaly jejich poznatky.

Podle výzkumů Požára (2007) jsou osoby s tělesným postižením nejlépe přijímány většinou společností (po osobách s poruchami řečové komunikace) a často se s nimi pojí celá problematika zdravotního postižení. Naopak zrakové postižení je po mentálním postižení označováno jako druhé nejméně přijímané postižení. Sluchové postižení je z těchto typů postižení označováno jako třetí nejméně přijatelné. Tato posloupnost se pravděpodobně váže k možnosti komunikace s danou osobou. Právě bariéry v komunikaci dokážou daná fakta pozměnit a mají za následek zkreslení finálního výstupu a utvoření nesprávného úsudku.

ZÁVĚR

Předložená diplomová práce se zaměřovala na problematiku zdravotního postižení a povědomí o tomto tématu mezi studenty gymnázia. Důraz byl kladen na rozšiřování tohoto tématu mezi intaktní společností zejména u dospívajících.

Hlavním cílem práce bylo vytvořit metodický materiál vztahující se k osobám se zdravotním postižením, a který vedl k uskutečňování zajímavých a vhodných aktivit směřujících k cílové skupině dospívajících studentů na biskupském gymnáziu Bohuslava Balbína v Hradci Králové. Tyto aktivity byly vytvořeny na základě výsledků dotazníkového šetření, jehož respondenti měli dále možnost se aktivit účastnit ve školním klubu. Jednotlivé činnosti se zaměřovaly především na oblast komunikace, využívané pomůcky, běžné denní aktivity a prohloubení základních znalostí o osobách se zdravotním postižením.

Setkání a kontakt s osobou se zdravotním postižením může být pro mnoho lidí neznámé, způsobující strach a nervozitu či dokonce nepříjemné. Negativní pocity a prožívání vyplývají z neznalosti této problematiky. Tato práce měla snahu vybavit studenty základním povědomím, usnadnit tím jejich další setkávání s lidmi se zdravotním postižením a objasnit nesrovnalosti a mylné domněnky, kterých se intaktní společnost vůči těmto osobám často dopouští.

V závěrečném hodnocení jednotlivých aktivit se prokázalo zvýšení povědomí studentů v jednotlivých tvrzeních o osobách se zdravotním postižením. Jejich hodnocení aktivit bylo kladné a setkala se s pozitivním ohlasem. Nabyté zkušenosti, dovednosti a nové informace snížily obavy z kontaktu s osobami se zdravotním postižením a zvýšily pocit jistoty při potencionálním setkání.

Praktické části předcházela část teoretická, která čerpala z odborné literatury zejména v oblastech vývojové psychologie a speciální pedagogiky. Informace byly dále vyhledávány na webových stránkách, které se danou problematikou zabývají a kde bylo možné nalézt i odborné články a v neposlední řadě také v legislativních dokumentech a dokumentech upravující systém vzdělávání.

SEZNAM LITERATURY

- ALLPORT, G. W. 2004. *O povaze předsudků*. 1. vyd. PROSTOR. 576 s. ISBN 80-7260-125-3.
- BUBENÍČKOVÁ, H. KARÁSEK, P. PAVLÍČEK, R. 2012. *Kompenzační pomůcky pro uživatele se zrakovým postižením*. 1. vyd. Brno: Tyflocentrum, Brno. 136 s. ISBN 978-80-260-1538-3.
- ČERNÁ a kol. 2009. *Česká psychopedie*. 1. vyd. Praha: Karolinum. 222 s. ISBN 978-80-246-1565-3.
- DYCK, H. 1996. *Ne tak, ale tak: příručka správného kontaktu s nevidomými a slabozrakými*. 1. vyd. Praha: Česká unie nevidomých a slabozrakých. 31 s. ISBN 50.
- FISCHER, S. ŠKODA, J. 2008. *Speciální pedagogika. Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. 1. vyd. Praha: Triton. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.
- HARTL, P., HARTLOVÁ H. 2010. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál. 800 s. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HELUS, Z. 2011. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada. 317 s. ISBN 978-80-247-3037-0.
- HOFERKOVÁ, S., PELCÁK, S. 2015. *Budoucí časová perspektiva pubescenta*. Gaudeamus: Hradec Králové. 153 s. ISBN 978-80-7435-630-8.
- HORÁKOVÁ R. 2012. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. 1. vyd. Praha: Portál. 159 s. ISBN 978-80-262-084-0.
- HORÁKOVÁ, D. 2013. Náročné životní situace u osob s těžkým zrakovým postižením. In: RŮŽIČKA, M. a kol. *Krizová intervence pro speciální pedagogy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. s. 81-95. ISBN 978-80-244-3305-9.
- HRADECKÝ, V., BYČKOVSKÝ, P. 1995. *Srovnávací analýza výsledků vzdělávání na státních a nestátních gymnáziích*. I. část. Praha, Česká školní inspekce.
- HRUBÝ, J. 1999. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu, 1. díl*. 2. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených. 395 s. ISBN 80-7216-096-6.

- HRUBÝ, J. 1998. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu, 2. díl*. 1. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 321 s. ISBN 80-7216-0753-3.
- JESENSKÝ, J. 2003. Jinakost a integrace (Filozofie a východiska integrace). In: VALENTA a kol. *Přehled speciální pedagogiky a školské integrace*. Olomouc: Univerzita Palackého. s. 6-11. ISBN 80-244-0698-5.
- KLIMEŠOVÁ, M. 2003. Zdravotní postižení v rovině smyslu života. In: JESENSKÝ a kol. *Zdravotně postižení – programy pro 21. století*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. 100-103 s. ISBN 80-7041-234-8.
- KOLÁŘOVÁ, K. (ed.). 2012. *Jinakost – postižení – kritika: Společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu*. 1. vyd. Praha: SLON. 581 s. ISBN 978-80-7419-050-6.
- KREJČOVÁ, L. 2011. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. 1. vyd. Praha: Grada. 232 s. ISBN 978-80-247-3474-3.
- KVAPILÍK, J. 1990. *Zdravý způsob života mentálně postižených*. 1. vyd. Praha: Avicenum. 134 s. ISBN 80-201-0019-9 : 10.
- LANGER, J. a kol. 2013. *Technické pomůcky pro osoby se zdravotním postižením*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. 186 s. ISBN 978-80-244-3681-4.
- LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- LANGMEIER, J. 1983. *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*. 2. upravené vydání. Praha: Avicenum, 284 s. ISBN 80-201-0098-7.
- LAUDOVÁ, L. 2007. Augmentativní a alternativní komunikace. In: ŠKODOVÁ, E., JEDLIČKA, I. a kol. *Klinická logopedie*. 2. vyd. Praha:Portál. s. 565-580. ISBN 978-80-7367-340-6.
- LECHTA V. (ed). 2010. *Základy inkluzivní pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál. 440 s. ISBN 978-80-7367-679-7.
- MACEK, P. 2001. Adolescence, utváření identity a současní čeští dospívající. In: ŘEHULKOVÁ, O., ŘEHULKA, E. *Psychologické otázky adolescence- sborník příspěvků*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR. s. 18-28. ISBN 80-7326-001-8.

- MACEK, P. 1999. *Adolescence*. 1. vydání. Praha: Portál. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.
- MATĚJČEK, Z. POKORNÁ, M. *Radosti a strasti*. 1. vyd. Jinočany: H+H, 1998. 205 s. ISBN 80-86022-21-8.
- MILICHOVSKÝ, L. 2010. *Kapitoly ze somatopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. 80 s. ISBN 978-80-7452-001-3.
- MÜHLPACHR, P. 2004. Fenomén integrace v kontextu koncepce Vzdělávání světa. In: VÍTKOVÁ, M. (ed.) *Integrativní (školní) speciální pedagogika. Základy, teorie, praxe*. 1. vyd. Brno: Paido. s. 5-14. ISBN 80-7315-071-9.
- NOVOSAD, L. 2000. *Základy speciálního poradenství*. 1. vyd. Praha: Portál. 160 s. ISBN 80-7178-197-5.
- NOVOSAD, L. *Tělesné postižení jako fenomén i životní realita: diskurzivní pohledy na tělo, tělesnost, pohyb, člověka a tělesné postižení*. 2011. 1. vyd. Praha: Portál. 166 s. ISBN 978-80-7367-873-9.
- PÍTHA, P. 2011. Sto let (často marného) úsilí české speciální pedagogiky. In: VOJTKO, T. (red.) *Speciální pedagogika Teorie a praxe v oboru 21. století Příspěvky ke 100. výročí I. sjezdu pro péči o slabomyslné a školství pomocné v Praze 1909*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. s. 4-20. ISBN 978-80-7435-132-7.
- POTMĚŠIL, M. 2007. *Sluchové postižení a sebereflexe*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 197 s. ISBN 978-80-246-1300-0.
- POŽÁR, L. 2007. *Základy psychologie lidí s postihnutím*. 1. vydání. Trnava: Universitatis Tyrnaviensis. 180 s. ISBN 978-80-8082-147-0.
- PRŮCHA, J. 2013. *Moderní pedagogika*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál. 488 s. ISBN 978-80-262-0456-5.
- PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. 2013. *Pedagogický slovník*. 7. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál. 400 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
- RENOTIÉROVÁ, M. LUDÍKOVÁ, L. a kol. 2006. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. 313 s. ISBN 80-244-1475-9.
- RENOTIÉROVÁ, M. 2003. *Somatopedické minimum*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. 87 s. ISBN 80-244-0532-6.

- RŮŽIČKOVÁ, K., SKÁKALOVÁ, T. (ed). 2014. *Seznamte se, prosím – Metodický průvodce k organizaci podpory studentů se specifickými potřebami*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. 139 s. ISBN 978-80-7435-381-9.
- ŘÍČAN, P. 2006. *Cesta životem*. 2. přepracované vydání. Praha: Portál. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.
- SKÁKALOVÁ T. 2016. *Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. 287 s. ISBN 978-80-7435-628-5.
- SLOWÍK, J. 2011. Od omezování k příležitostem. In: VOJTKO, T. (red.) *Speciální pedagogika Teorie a praxe v oboru 21. století Příspěvky ke 100. výročí I. sjezdu pro péči o slabomyslné a školství pomocné v Praze 1909*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. s. 225-233. ISBN 978-80-7435-132-7.
- SLOWÍK, J. 2010. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha: Portál. 155 s. ISBN 978-80-7367-691-9.
- SMÉKAL, V. LACINOVÁ, L., KUKLA, L. 2004. *Dítě na prahu dospívání*. Brno: Barrister & Principal. 268 s. ISBN 80-86598-84-5.
- STRNADOVÁ, V. 2001. *Jak se úspěšně vyrovnávat se ztrátou sluchu*. 1. vyd. Praha: ASNEP. 165 s. ISBN 80-903035-2-8.
- SÝKOROVÁ, Z. 2012. Role volnočasových aktivit v procesu zvládnání zátěžových situací u adolescentů. In: *Zátěž v adolescenci*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. s. 57-78. ISBN 978-80-210-6042-5.
- ŠTRÉBLOVÁ, M. 2002. *Poznáváme svět zrakově postižených: úvod do tyflopédie*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. ISBN 80-7044-448-7.
- ŠVARCOVÁ, I. 2006. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. 3. vyd. Praha: Portál. 178 s. ISBN 80-7367-060-7.
- TITZL, B. 2005. Skutečně platí Sovákova periodizace vztahu společnosti k postiženým?. In: VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách I. Vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. s. 5-11. ISBN 80-7041-007-8.
- TITZL, B. 2000. *Postižený člověk ve společnosti*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta. 250 s. ISBN 80-86039-90-0.

- TYRLÍK, M. (ed.). 2012. *Zátěž v adolescenci*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 93 s. ISBN 978-80-210-6042-5.
- VÁGNEROVÁ, M., HADJ – MOUSSOVÁ, Z. ŠTECH, S. 2001. *Psychologie handicapu*. Praha: Karolinum. 230 s. ISBN 80-7184-929-4.
- VÁGNEROVÁ, M. 2005. *Vývojová psychologie I. dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.
- VALENTA, M. MICHALÍK, J. LEČBYCH, M. a kol. 2012. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně – právním kontextu*. 1.vyd. Praha: Grada. 349 s. ISBN 978-80-247-3829-1.
- VAŠEK, Š. 2003. *Základy speciálnej pedagogiky*. Bratislava: Sapiientia. 210 s. ISBN 80-968797-0-7.
- VAŠUTOVÁ, M. 2005. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta, Ostravská univerzita. 280 s. ISBN 80-7042-691-8.
- VAŠUTOVÁ, M., MORAVEC, V. 2013. Emocionalita a socializace. In: VAŠUTOVÁ, M. *Mezi dětstvím a dospělostí: Vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta, Ostravská univerzita, 2013. s. 36-55. ISBN 978-80-7464-125-1.
- VÍTKOVÁ, M. 2003. Psychologické a sociální aspekty tělesného postižení. In: VALENTA a kol. *Přehled speciální pedagogiky a školské integrace*. Olomouc: Univerzita Palackého. s. 132-176. ISBN 80-244-0698-5.
- VÍTKOVÁ, M. 2006. *Somatopedické aspekty*. Brno: Paido. 302 s. ISBN 80-7315-134-0.
- VOTAVA, J. 2009. *Ergoterapie a technické pomůcky v rehabilitaci*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. 71 s. ISBN 978-80-7372-449-8.
- ZÁSZKALICZKY, P. 2010. Proměny paradigmatu- od segregace k inkluzi. In: LECHTA V. (ed). *Základy inkluzivní pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 42-54. ISBN 978-80-7367-679-7.
- ZIKL, P. 2011. *Děti s tělesným a kombinovaným postižením ve škole*. 1. vyd. Praha: Grada. 112 s. ISBN 978-80-247-3856-7.

ŽIŽKA Z. 2012. *Pomůcky pro osoby se zdravotním postižením*. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením. 106 s. ISBN 978-80-87181-07-2.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

HOLEŠOVSKÁ, P. *Zvládání školní zátěže u intelektově nadaných adolescentů* [online]. Brno: Masarykova univerzita. 2013. 139 s. [cit. 2016-05-20]. Doktorská disertační práce. Dostupné na <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1370949051.pdf>>.

CHRÁSTKOVÁ, E. KOJECKÁ, R. *Komunikace u osob s mentálním postižením*. [online]. Zdraví Euro. Sestra, 2011. [cit. 2016-05-02]. Dostupné na <<http://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/komunikace-u-osob-s-mentalnim-postizenim-461759>>.

JARKOVSKÁ, L., LIŠKOVÁ, K. Genderové aspekty českého školství. *Sociologický časopis/ Czech Sociological Review* [online]. 2008, roč. 44, č. 4. s. 683 – 702 s. [cit. 2016-05-12]. Dostupné na

<<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/7-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-4-2008/74>>.

KONVALINKA, P., ZAHRADNÍKOVÁ, M., ŠINDLEROVÁ, E., KUČEROVÁ, J. *Zásady správné komunikace s osobami s tělesným postižením*. [online]. Investice do rozvoje vzdělávání, 2012. [cit. 2016-04-23]. Dostupné na

<http://www.nejsmevsichnistejni.cz/sites/default/files/1_1_3_Zasady_komunikace_telesne_postizeni_ucitel.pdf>.

KŘÍŽKOVSKÁ, P. *Vzdělávání dětí s mentálním postižením* [online]. Šance dětem, 2012. [cit. 2016-05-02]. Dostupné na

<<http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/vzdelavani-deti-se-specialnimi-potrebami/vzdelavani-deti-s-mentalnim-postizenim.shtml>>.

LANGER, J. „Zákon o inkluzi“ dává žákům jistotu, že na pomůcky dostanou peníze [online]. ČT 24, 2016. [cit. 2016-05-11].

Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1761570-zakon-o-inkluzi-dava-zakum-jistotu-ze-na-pomucky-dostanou-penize>>.

MAKOVCOVÁ, Stanislava, *Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením* [online]. 2006. [cit. 2016-04-12] Dostupné na

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/10775/umluva_info_160511.pdf>

MAKOVSKÁ, K. *Hodnoty a hodnotová orientace adolescentů*. [online]. Brno: Mendelova univerzita – Institut celoživotního vzdělávání. 2013. 88 s. Bakalářská práce. [cit. 2016-05-04]. Dostupné na <file:///C:/Users/Okay/Desktop/zaverecna_prace.pdf>.

MOTEJZÍKOVÁ, J. *Jak vypadá život n/Neslyšících* [online]. Info-Zpravodaj, 2006. roč. 4., č. 3, s. 10-12. publikováno 27/03/2007 [cit. 2016-04-15]. Dostupné na <<http://ruce.cz/clanky/191-jak-vypada-zivot-n-neslysicich>>.

MOTEJZÍKOVÁ, J. *Pořád ještě žijeme v době, kdy si slyšící myslí, že neslyšící jsou hloupi* [online]. Info-Zpravodaj, 2010. roč. 18. č. 1. s. 17-21. [cit. 2016-04-20]. Dostupné na <<http://ruce.cz/clanky/830-porad-jeste-zijeme-v-dobe-kdy-si-slysicimysli-ze-neslysicimysli>>.

PAULÍK, Karel. *Ženy a muži v sociální práci*. In HELLER, D; PROCHÁZKOVÁ, J; SOBOTKOVÁ, I.: *Svět žen a svět mužů: polarita a vzájemné obohacování: sborník příspěvků z konference Psychologické dny*, Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2005. s. 1-6. [cit. 2016-05-20].

Dostupné na <<http://cmps.ecn.cz/pd/2004/texty/pdf/paulik.pdf>>.

ŠAFR, J. *Zájmové kroužky a oddíly jako zdroj sociálního kapitálu*. Socioweb: Sociologický webzín. [online]. 2010. č. 4. [cit. 2016-04-30]. Dostupné na

<<http://www.socioweb.cz/index.php@disp=temata&shw=344&lst=113.html>>.

Desatero komunikace se sluchově postiženými [online]. Národní rada osob se zdravotním postižením, 2006. [cit. 2016-04-15]. Dostupné na

<<http://www.nrzp.cz/poradenstvi-sluzby/desatero-pro-komunikaci-s-ozp/191-desatero-komunikace-se-sluchove-postizenymi.html>>.

Doporučení pro správný kontakt s lidmi se zrakovým postižením [online]. TyfloCentrum Praha, o. p. s., 2010. [cit. 2016-04-25].

Dostupné na <<http://www.praha.tyflocentrum.cz/dokumenty-ke-stazeni/metodicke-pokyny/index.php?item=197>>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Průběh reformy – vydávání RVP a přechod na výuku podle vlastních ŠVP*. [online]. 2013. [cit. 2015-12-3]. Dostupné na <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/harmonogram>>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2013. 142 s. [cit. 2015-11-3].

Dostupné na <<http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>>.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. [online]. Praha: 2007. 100 s. [cit. 2015-11-3]. Dostupné na <<http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>>.

Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání. *Poznáním a láskou k moudrosti*. [online]. Hradec Králové: 2014. 560 s. [cit. 2015-12-3]. Dostupné na <http://www.bisgymbb.cz/images/stories/dokumenty/stazeni/SVP%20VG%20a%20NG_01_09_14_final_x.pdf>.

Vyhláška č. 74/2005 ze dne 9. února 2005 o zájmovém vzdělávání. In: *Sbírka zákonů České republiky*, 2005. [online]. [cit. 2015-10-3].

Dostupné na <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-74-2005-sb-1>>.

Znakový jazyk a komunikace s neslyšícími - Je možné domluvit se s neslyšícím i bez znalosti znakového jazyka? [online]. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, z. s. 2010-2016. [cit. 2016-04-15]. Dostupné na <<http://www.cktjz.com/znakovy-jazyk-a-komunikace-s-neslysicimi>>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Vzor úvodního dotazníku

Příloha B: Vzor závěrečného (hodnoticího) dotazníku

Příloha C: Plakáty

č. 1 – 11

Příloha D: Fotodokumentace

Fotografie č. 1 – 17 (zdroj: vytv. autor)

Příloha A – Vzor dotazníku

Dotazník k diplomové práci

Dobrý den,

Jmenuji se Klára Sílová a jsem studentkou Univerzity Hradec Králové. Ráda bych Vás požádala o vyplnění krátkého dotazníku k mé diplomové práci. Dotazník zabere jen pár minut, jeho vyplnění je dobrovolné a anonymní.

1. Jakého jste pohlaví?

muž   žena

2. Kolik je Vám let?

11-13   14-16   17-a více

3. Probírali jste problematiku zdravotního postižení v některém z vyučovaných předmětů na této škole?

Ano

Ne

Pokud ano, v jakém? .....

4. Znáte nějaká zařízení nebo organizace v České republice, které pomáhají lidem s postižením?

Ano

Ne

Pokud ano, jaké?

.....
.....
.....

5. Zakroužkujte, zda souhlasíte (S) či nesouhlasíte (N) se správností následujících tvrzení:

a) Lidé, kteří neslyší, mají vždy i snížený intelekt	S / N
b) Osoby s mentálním postižením mohou pracovat	S / N
c) Neslyšící osoby používají sluchadlo	S / N
d) Pro děti s tělesným postižením je tělesná výchova bezvýznamná	S / N
e) Osoby se zrakovým postižením mají vyvinutější sluch a hmat	S / N
f) S dospělými lidmi s mentálním postižením nemluvíme jako s dětmi	S / N
g) Na nevidomého člověka musíme mluvit nahlas a zřetelně	S / N
h) Lidé s tělesným postižením mohou vychovávat děti	S / N

6. Ocítl/a jste se někdy v situaci, kdy jste komunikoval/a s člověkem s postižením?

Ano

Ne

Pokud ANO, jak jste se cítil/a?

.....
.....
.....
.....

7. Jaký je Váš názor na začleňování žáků a studentů se zdravotním postižením do běžných škol?

.....
.....
.....
.....

8. Myslíte si, že má smysl a je důležité mít znalosti o lidech se zdravotním postižením, jak s nimi komunikovat, jak jim pomoci, pokud potřebují, jaké používají pomůcky, atd.?

Určitě ano

Spíše ano

Spíše ne

Určitě ne

9. Co by Vás nejvíce zajímalo v oblasti problematiky zdravotního postižení?

.....
.....
.....
.....

10. Myslíte si, že člověk s postižením může prožít plnohodnotný a šťastný život? Svou odpověď, prosím, zdůvodněte.

.....
.....
.....
.....

Pokud Vás toto téma zaujalo a rádi/y byste se dozvěděli více, sledujte nástěnku školního klubu, kde budou přibývat informace.

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Příloha B: Vzor závěrečného (hodnoticího) dotazníku

1. Zaškrtni, jakých aktivit jsi se zúčastnil/a:

- Prstová abeceda
- Znakový jazyk
- Pomůcky pro osoby se sluchovým postižením
- Pomůcky pro osoby se zrakovým postižením
- Vycházka s bílou holí
- Poznávání vůní a pachů čichem
- Manipulace s invalidním vozíkem
- Pomůcky pro osoby s mentálním postižením – piktogramy
- Filmový maraton
- Návštěva sociálního podniku – Bistro U dvou přátel
- Malování kamínků pro děti s postižením

2. Která aktivita tě nejvíce zaujala a proč?

3. Dozvěděl/a jsi se něco nového díky účasti na jednotlivých akcích? Pokud ano, co konkrétně?

4. Změnil se nějakým způsobem tvůj pohled na osoby s postižením? Pokud ano, v čem?

5. Myslíš, že by ses nyní při kontaktu s osobou s postižením cítil/a jistěji, s menšími obavami než dříve?

6. Zakroužkuj, zda souhlasíš (S) či nesouhlasíš (N) se správností následujících tvrzení:

a) Lidé, kteří neslyší, mají vždy i snížený intelekt	S / N
b) Osoby s mentálním postižením mohou pracovat	S / N
c) Neslyšící osoby používají sluchadlo	S / N
d) Pro děti s tělesným postižením je tělesná výchova bezvýznamná	S / N
e) Osoby se zrakovým postižením mají vyvinutější sluch a hmat	S / N
f) S dospělými lidmi s mentálním postižením nemluvíme jako s dětmi	S / N
g) Na nevidomého člověka musíme mluvit nahlas a zřetelně	S / N
h) Lidé s tělesným postižením mohou vychovávat děti	S / N

7. Měl/a bys nějaké připomínky či další náměty?

Děkuji za vyplnění dotazníku.

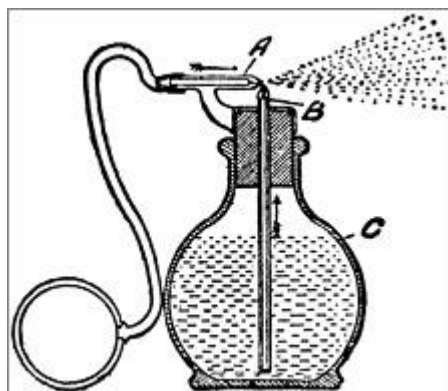
Příloha C – Plakáty

Plakát č. 1: Čichové vnímání

**PROVĚŘ SVÉ ČICHOVÉ SCHOPNOSTI A
POZNEJ, K ČEMU JE TENTO SMYSL
UŽITEČNÝ NEJEN PRO OSOBY SE ZRAKOVÝM
POSTIŽENÍM.**

**Čekají na tebe vzorky nejrůznějších vůní a
pachů, které můžeš poznávat. Tento týden vždy
od 12:30-16:00.**

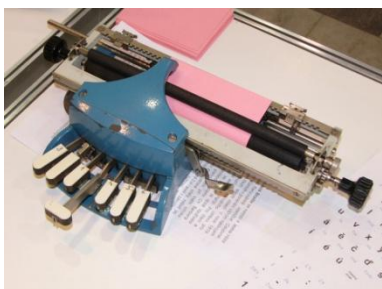

Plakát č. 2: Pomůcky pro osoby se zrakovým postižením

Jak vzniká Braillovo písmo?

Jak vidí člověk s poruchou binokulárního vidění?

Na tyto otázky můžeš znát odpověď!

Od pondělí do pátku si v otevírací době školního klubu můžeš vyzkoušet, jak se píše na Pichtově psacím

stroji a odnést si vlastnoručně napsaný vzkaz.

Na vyzkoušení budou připraveny také další kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením.

Najdi volnou chvíli po vyučování a přijď do školního klubu 😊

Plakát č. 3: Vycházka s bílou holí

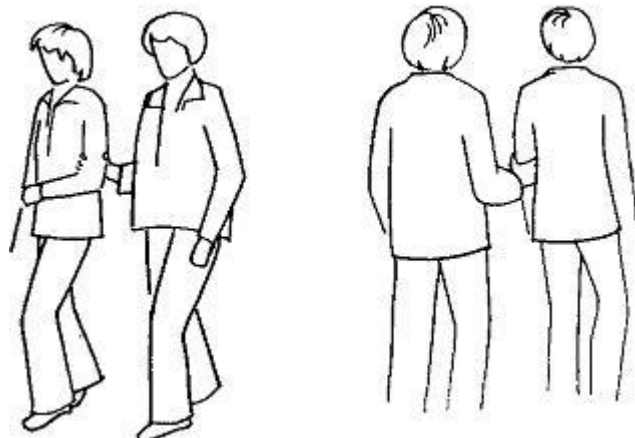
Jak se chodí s bílou holí?

Školní klub ti nabízí vyzkoušet si chůzi s bílou holí po škole i mimo ni.

Dozvíš se, jak komunikovat s nevidomým, jak správně doprovázet nevidomého nebo jak se orientovat ve venkovním prostředí.

Spoustu nových informací a zážitků získáš, pokud přijdeš.

Procházky jsou naplánovány na pondělí, středu a pátek vždy od 16:00-17:00.

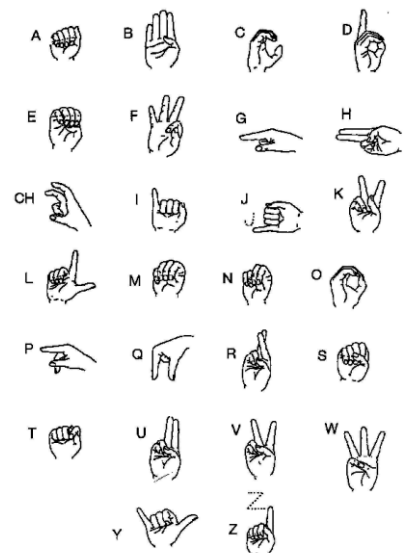

NAUČ SE PRSTOVOU ABECEDU

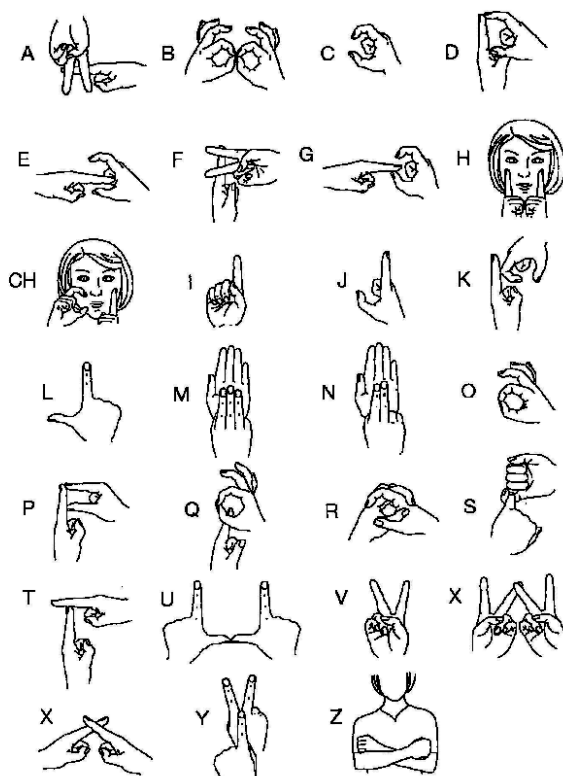
Prstovou abecedu můžeš využít v mnoha situacích, ale také i v komunikaci s osobami se sluchovým postižením, i když neumíš znakový jazyk.

Ve školním klubu se můžeš seznámit s dvěma variantami prstové abecedy – pro jednu a pro dvě ruce.

Prstová abeceda pro jednu ruku

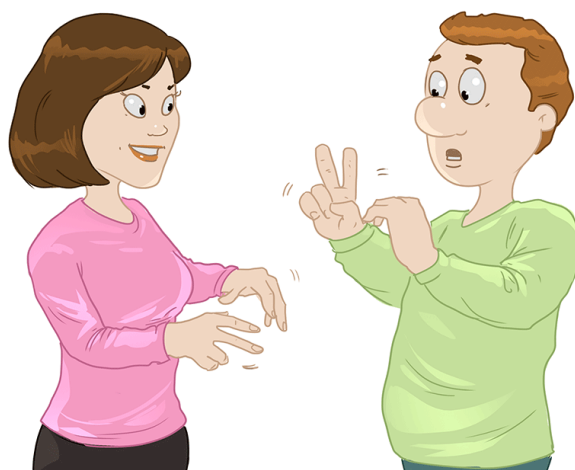
Prstová abeceda pro dvě ruce

Plakát č. 5: Znakový jazyk a zásady komunikace

PŘIJĎTE SE NAUČIT SLOVÍČKA A FRÁZE ČESKÉHO ZNAKOVÉHO JAZYKA!

*v tomto týdnu se ve školním klubu můžeš naučit
znaky, které využívají neslyšící*

Úspěšní v komunikaci můžete být pouze za předpokladu, že budete **dodržovat několik základních komunikačních pravidel:**

- Než začnete mluvit, Neslyšícího na to upozorněte (nejlépe dotykem).
- Hovořte tak, aby vám Neslyšící dobře viděl na rty.
- Nehovořte na Neslyšícího za jeho zády.
- V místnosti nestůjte zády k oknu nebo ke zdroji světla.
- Nehovořte příliš rychle, ale nesnažte se ani slabikovat. Hovořte spíše plynule, avšak s pečlivou artikulací.
- Nezakrývejte si tvář.
- Nekřičte. Mluvte naopak spíše bez hlasu. Pomůže vám to lépe artikulovat.
- Používejte všeobecně známá slova, jednoduché věty, vyhněte se složitým výrazům, cizím slovům, ironii (představte si, že hovoříte s cizincem, který má jen základy češtiny).
- Pamatujte na to, že čeština je pro Neslyšící cizím jazykem.
- Vždy se ujistěte, že vám Neslyšící rozumí.
- Pokud umíte prstovou abecedu, můžete ji použít.
- Pokud si nebudete rozumět v přímém kontaktu, použijte papír a tužku (ale zde platí stejná pravidla, jaká jsme si uváděli pro komunikaci mluvenou češtinou).
- Pokud budete potřebovat vyjednat s Neslyšícím něco závažného, využijte raději tlumočnické služby (Česká komora tlumočnicků znakového jazyka).

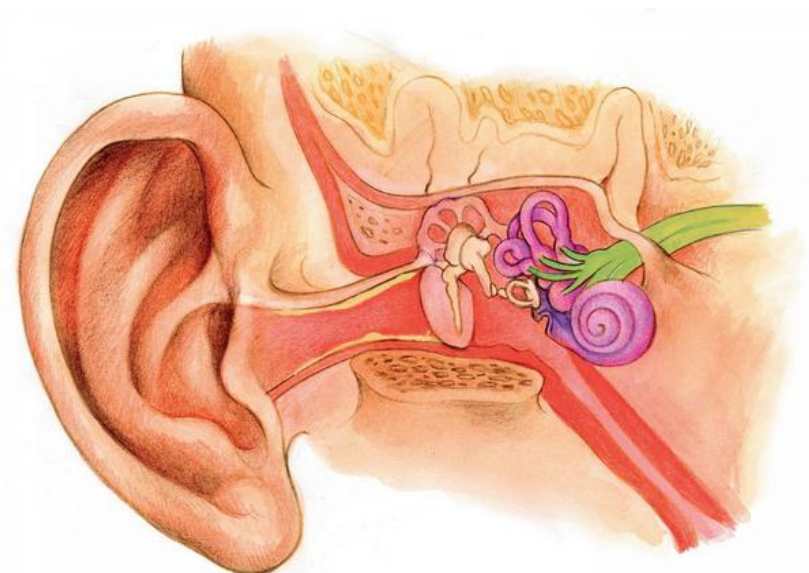

Plakát č. 6: Pomůcky pro osoby se sluchovým postižením

**V TOMTO TÝDNU SI MŮŽEŠ VYZKOUŠET POMŮCKY,
KTERÉ POUŽÍVAJÍ OSOBY NEDOSLÝCHAVÉ NEBO
NESLYŠÍCÍ.**

Přijď se seznámit s jejich používáním od 12:30-16:00.

Plakát č. 7: Manipulace s invalidním vozíkem

• OVLÁDAL/A JSI NĚKDY INVALIDNÍ VOZÍK?

• VÍŠ, JAK POMOCI OSOBĚ NA VOZÍKU NAPŘ. NASTOUPIT DO AUTOBUSU?

• JAK PŘEKONÁVAT PŘEKÁŽKY?

• NEBO SI ZKUSIT, JAKÉ TO JE BÝT NA VOZÍKU?

TEĎ MÁŠ JEDINEČNOU MOŽNOST SI VŠE VYZKOUŠET!

V pondělí, ve středu a v pátek od 16:00-17:00 bude k dispozici invalidní vozík a vyzkoušet si ho můžeš uvnitř i venku.

Pokud máš zájem, nahlas se ve školním klubu, kde získáš více informací. Počet míst je omezen!

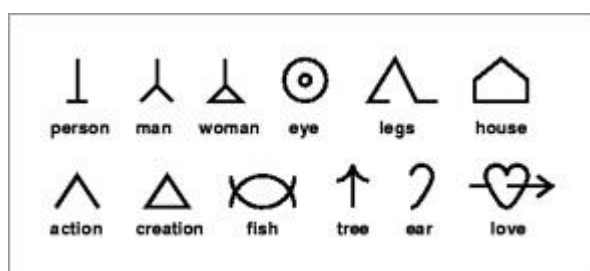

Plakát č. 8: Komunikace s osobami s mentálním postižením

DOKÁŽETE KOMUNIKOVAT BEZE SLOV?

Přijďte si vyzkoušet, jaké to je komunikovat pomocí symbolů nebo piktogramů, které se hojně využívají při komunikaci s osobami s mentálním postižením.

Seznamte se s novými způsoby komunikace tento týden ve školním klubu

Plakát č. 9: Návštěva sociálního podniku

Posezení v Bistru U dvou přátel

Příjemné posezení nabízí sociální podnik Bistro U dvou přátel, které je součástí obecně prospěšné společnosti Skok do života o. p. s. Pracovní tým z velké části tvoří lidé s mentálním postižením.

Pojďte si dát něco dobrého spolu se svými spolužáky a podpořit dobrou věc.

Navrhované termíny: 25. 4. pondělí

27. 4. středa

29. 4. pátek

od 15:45

BISTRŮ
u dvou přátel

Plakát č. 10: Filmový maraton

PŘEDVÁNOČNÍ FILMOVÝ MARATON

„ŽIVOT S POSTIŽENÍM“

Start: v pátek 11. 12. od 17:00

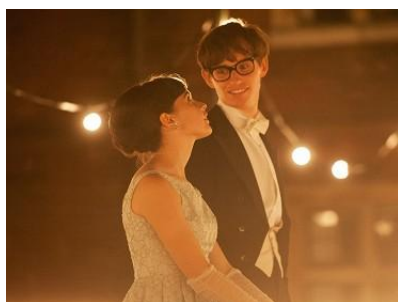
Konec: v sobotu 12. 12. v 7:00

Nevidím zlo, neslyším zlo

Teorie všeho

Bílá vrána

Bohem zapomenuté děti

Nedotknutelní

Na filmový maraton je nutné vyplnit přihlášku, kterou dostanete ve školním klubu.

Počet účastníků je omezen!

Plakát č. 11: Benefiční akce malování kamínků

NAMALUJTE KAMÍNEK PRO DĚTI S POSTIŽENÍM

Oblastní charita Hradec Králové pořádá benefiční akci na podporu Střediska rané péče Sluníčko.

Sbírejte kamínky (nejlépe oblázky), doneste je do školního klubu, kde si je můžete omalovat libovolným motivem-fantazii se meze nekladou.

Omalované kamínky budou k prodeji za 10 až 20 Kč v rámci Mezinárodního festivalu Divadlo evropských na stánku Kruhu dobrovolníků v Žižkových sadech.

Výtěžek je určený na podporu Střediska rané péče Sluníčko, která pomáhá rodinám s dětmi s postižením čelit nepřízní osudu. Z výtěžku budou nakoupeny pomůcky pro práci s dětmi s autismem, Downovým syndromem, s vadami zraku i dalším postižením.

Přispějte i Vy Vaším namalovaným kamínkem.

I Váš kamínek nám pomůže pomáhat.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE OBRÁZKŮ POUŽITÝCH NA TVORBU PLAKÁTŮ

Obrázky dostupné na <https://cs.wikipedia.org/wiki/Braillovo_p%C3%ADsmo>.

<http://www.tyden.cz/rubriky/veda/pred-200-lety-se-narodil-vynalezce-pisma-pro-nevidome_98526.html>.

<<http://www.bistroudvoupratel.cz/>>.

<http://fandimefilmu.cz/clanek/1248-recenze_nedotknutelni>.

< <http://www.csfd.cz/film/357133-teorie-vseho/prehled/> >.

<<http://www.csfd.cz/film/20052-bohem-zapomenute-deti/prehled/> >.

<<http://www.sbs.com.au/movies/review/black-balloon-review> >.

<<http://www.skvp Praha.org/sport/ozv/strana-27/> >.

<<http://worldartsme.com/wheelchair/> >.

<<http://zdravi.euro.cz/clanek/priloha-pacientske-listy/ucho-a-sluch-451316>>.

<<http://hifisafir.cz/audiologie/392-hd-800.html>>.

<<http://zpravy.tiscali.cz/nejbizarnejsi-povolani-americana-plati-za-ocichavani-veci-240188>>.

<<http://blog.vejnar.com/reklamace-bot-a-vonavky.htm>>.

<<http://www.praha.tyflocentrum.cz/dokumenty-ke-stazeni/metodicke-pokyny/index.php?item=170>>.

<<http://www.cktzj.com/znakovy-jazyk-a-komunikace-s-neslysicimi>>

<http://lingvo.info/cs/babylon/sign_languages>

<<http://znakovyjazyk.webnode.cz/prstova-abeceda/>>

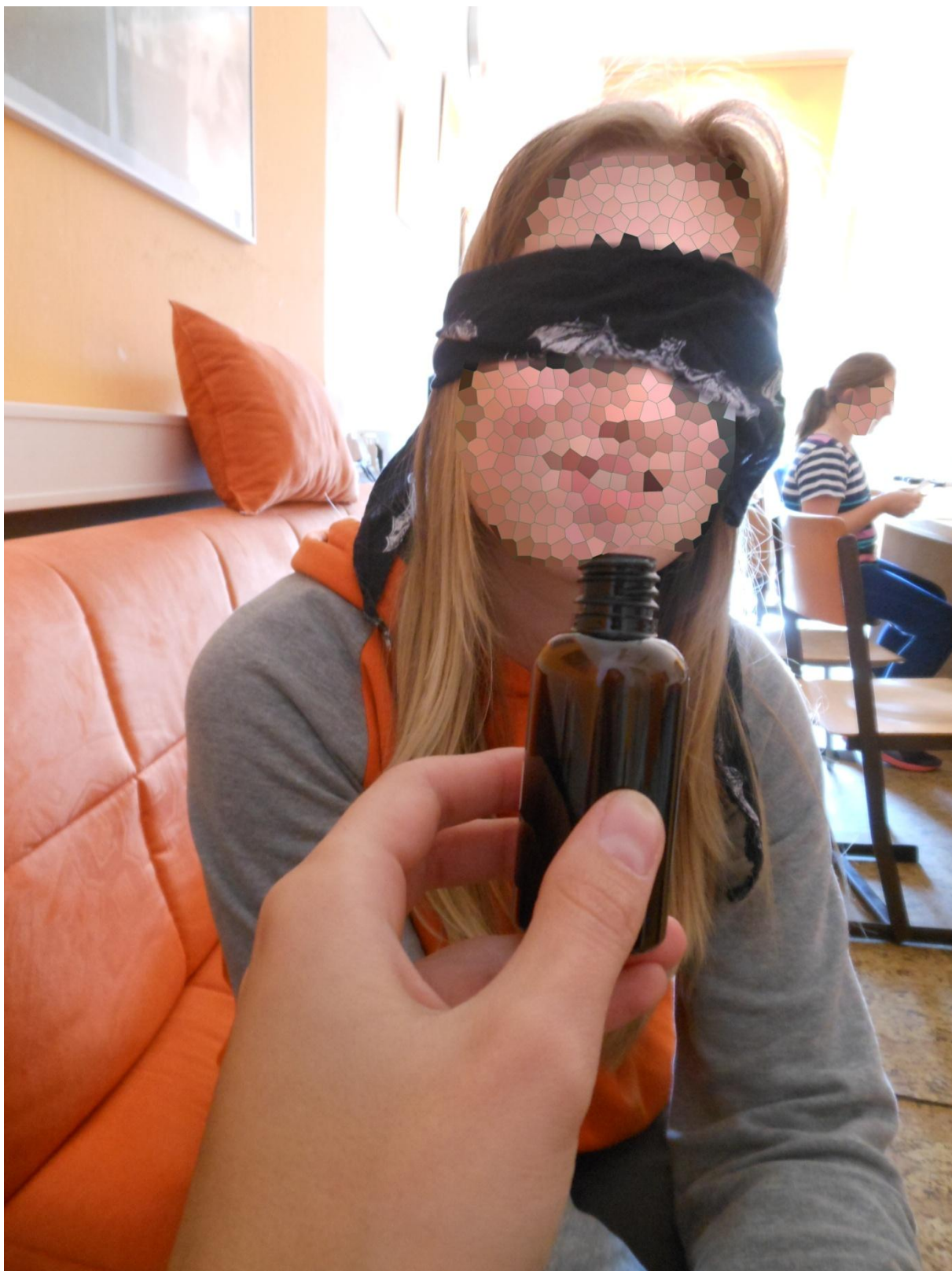
<<http://www.aiga.org/neurath-bliss-and-the-language-of-the-pictogram/>>

<http://parta-sro.cz/OC/index.php?route=product/product&product_id=67>

Příloha D – Fotodokumentace

Fotografie č. 1: Čichání ke vzorku – mýdlo

Fotografie č. 2: Čichání ke vzorku – rozmarýn

Fotografie č. 3: Psaní na Pichtově psacím stroji

Fotografie č. 4: Zkouška simulačních brýlí

Fotografie č. 5: Chůze s bílou holí v prostorách školy

Fotografie č. 6: Chůze s bílou holí v okolí školy

Fotografie č. 7: Návnik prstové abecedy

Fotografie č. 8: Osvojování základních pojmů znakového jazyka

Fotografie č. 8: Zkouška vibračního budíku

Fotografie č. 9: Poslech s naslouchací soupravou Sennheiser

Fotografie č. 10: Manipulace s vozíkem v prostorách školy – překonávání překážky (vysoký práh)

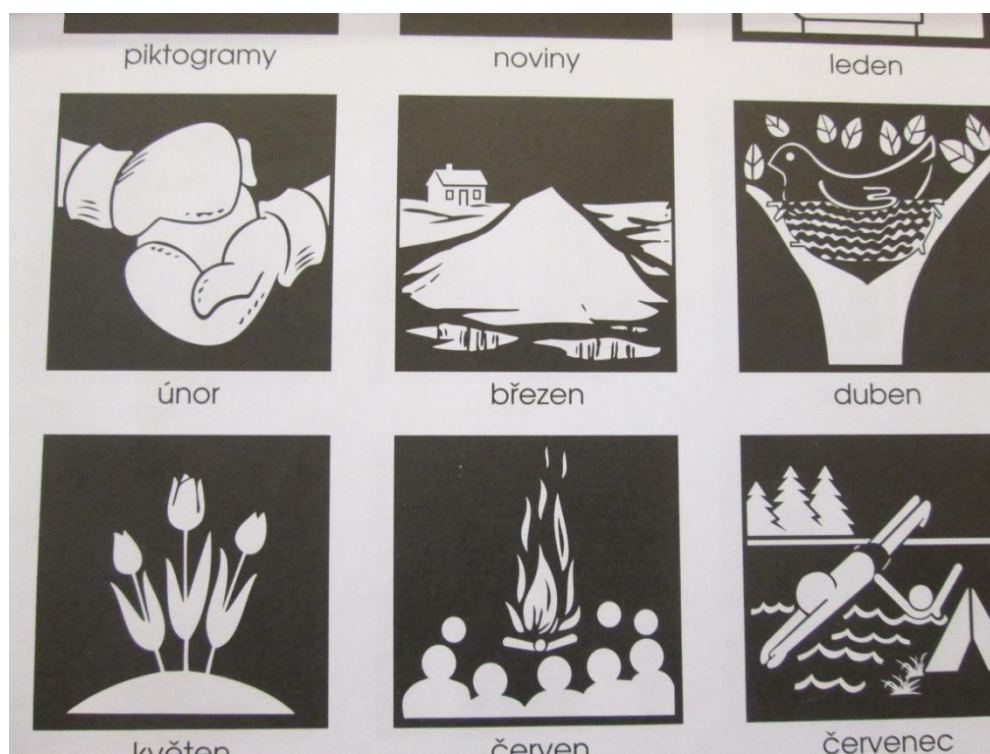
Fotografie č. 11: Samostatné ovládání invalidního vozíku

Fotografie č. 12: Role asistenta

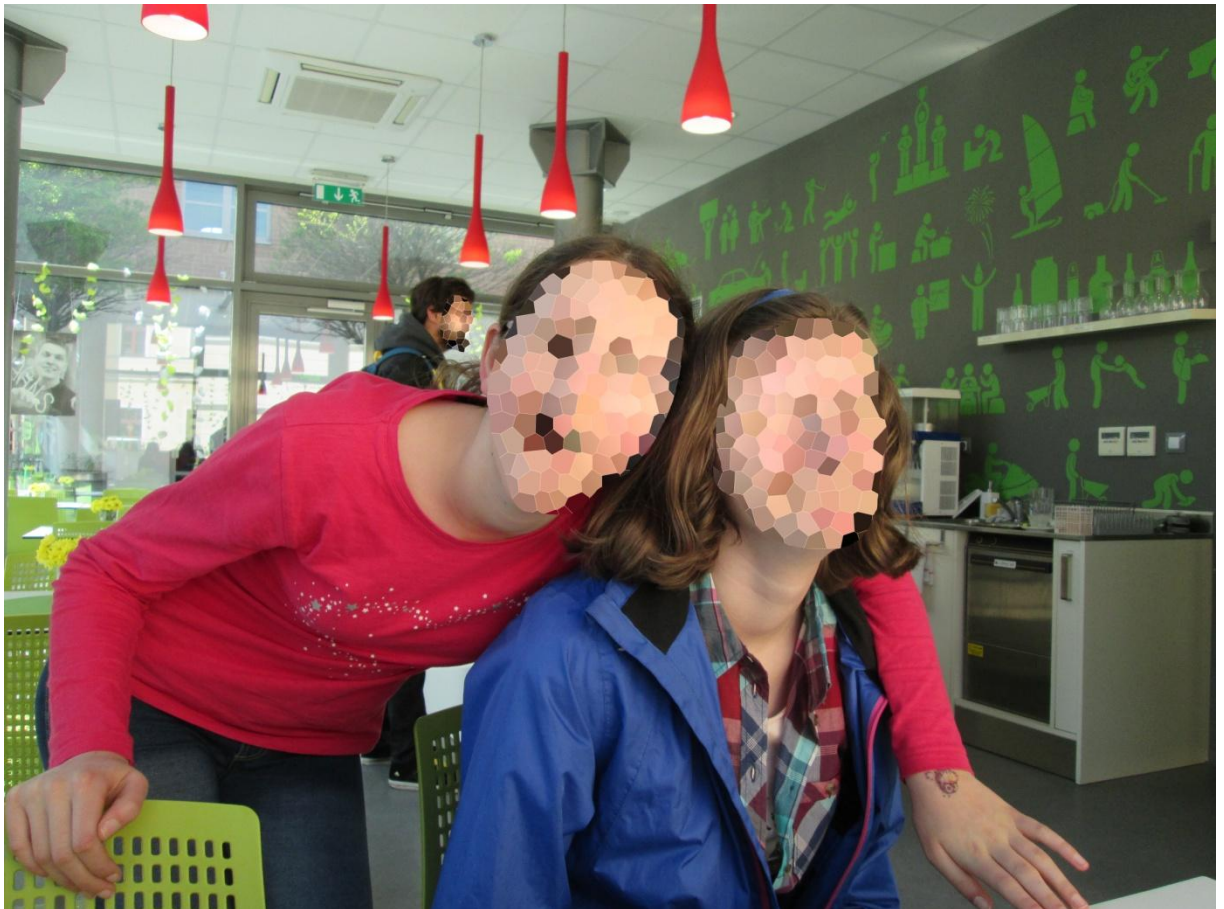
Fotografie č. 13: Ukázka piktogramů

Fotografie č. 14: Skládání vět pomocí piktogramů

Fotografie č. 15: Návštěva bistra

Fotografie č. 16: Malování kamínek I

Fotografie č. 17: Malování kamínků II

